

**T. C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ÖN LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN VERGİYE BAKIŞI
VE VERGİ BİLİNÇ DÜZEYİ: SAKARYA İLİ
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Can İlker KARACAN

Enstitü Anabilim Dalı: Maliye

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Hakan YAVUZ

EYLÜL 2019

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın yazılması aşamasında, bilgisini ve tecrübesini hiç esirgemeyen ve sürecimi titizlikle takip eden çok değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hakan YAVUZ hocama teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca yüksek lisans çalışmam sürecinde yardımlarını benden esirgemeyen Prof. Dr. Fatih SAVAŞAN, Prof. Dr. Temel GÜRDAL, Prof. Dr. Tarık VURAL, Doç. Dr. Fatih YARDIMCIOĞLU, Doç. Dr. Furkan BEŞEL, Dr. Öğr. Üyesi Işıl YETER AYAS, Arş. Gör. Kadriye İZGİ, Arş. Gör. Tunç İNCE ve bölümdeki diğer öğretim üyesi hocalarıma, bu günlere gelmemde üzerimde en büyük emeği olan aileme çok teşekkür ederim. Ayrıca ampirik araştırmanın yapılabilmesi için katkıları nedeniyle Sakarya Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi'ne (SESAM)'a teşekkür ederim.

Can İlker KARACAN

05.09.2019

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: VERGİ VE VERGİ BİLİNCİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALAR	5
1.1. Verginin Tanımı ve Nitelikleri.....	5
1.2. Vergiye İlişkin Kavramlar	7
1.2.1. Vergiyi Doğuran Olay	7
1.2.2. Verginin Konusu.....	8
1.2.3. Verginin Mükellefi	9
1.3. Verginin Amaçları.....	9
1.3.1. Verginin Mali Amacı.....	10
1.3.2. Verginin Ekonomik Amacı.....	11
1.3.3. Verginin Sosyal Amacı.....	12
1.3.4. Verginin Siyasi Amacı.....	12
1.4. Vergi Bilincine Yönelik Açıklamalar	13
1.4.1. Vergi Bilincinin Tarihsel Gelişimi	15
1.4.2. Vergi Bilinciyle İlgili Kavramlar.....	17
1.4.2.1. Vergi Uyumu ve Vergi Uyumsuzluğu.....	17
1.4.2.2. Mali Psikoloji	18
1.4.2.3. Vergi Psikolojisi	19
1.4.2.4. Vergi Zihniyeti ve Vergi Kültürü.....	19
1.4.2.5. Vergi Algısı	20
1.4.2.6. Vergi Kaçakçılığı	21
1.4.2.7. Vergiden Kaçınma.....	22
BÖLÜM 2: VERGİ BİLİNCİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	23
2.1. İçsel Faktörler.....	23
2.1.1. Yaş	23
2.1.2. Cinsiyet.....	24
2.1.3. Medeni Durum.....	24
2.1.4. Eğitim Düzeyi.....	25
2.1.5. Subjektif Vergi Yüğü.....	26

2.1.5. Bireyin Gelir Düzeyi.....	26
2.1.6. Bireyin Diğer Bireylere Bakış Açısı.....	27
2.1.7. Verginin Algılanma Biçimi	28
2.1.8. Vergi Ahlakı	28
2.1.9. Siyasal İktidarı Benimseme Durumu.....	30
2.1.10. Devlete Bağlılık	31
2.1.11. Aile Yapısı ve Anlayışı.....	31
2.2. Dışsal Faktörler	31
2.2.1. Objektif Vergi Yüğü	32
2.2.2. Vergi Oranları	32
2.2.3. Kamu Harcamalarının Algılanma Düzeyi	33
2.2.4. Kamu Hizmetlerinin Yapılmasına Duyulan Gereklik	33
2.2.5. Sık Uygulanan Vergi Afları.....	34
2.2.6. Vergi Adaleti	35
2.2.7. Vergi Sisteminin Karmaşıklığı ve Yapılan Düzenlemelerin Aşırılığı.....	35
2.2.8. Vergi İdaresinin Etkinliği	36
2.2.9. Toplumun Gelişmişlik ve Kültürel Düzeyi.....	37
2.2.10. Sosyal Gruplar	38
2.2.11. Din ve İnanç.....	38
BÖLÜM 3: VERGİ BİLİNCİNİN TESPİTİNE YÖNELİK ALAN	
ARAŞTIRMASI.....	39
3.1. Vergi Bilincine İlişkin Bazı Ampirik Çalışmalar.....	39
3.1.1. Türkiye Üzerine Yapılmış Çalışmalar	39
3.1.2. Diğer Ülkeler için Yapılmış Çalışmalar	43
3.1.3. Hazine ve Maliye Bakanlığı Bünyesinde Yapılan Çalışmalar ve Etkinlikler	46
3.1.3.1. İlköğretim Çağındaki Öğrencilerine Yönelik Eğitim Faaliyetleri....	47
3.1.3.2. Vergi Haftası Kapsamında Düzenlenen Etkinlikler ve Yarışmalar	49
3.2. Anket Uygulamasına İlişkin Genel Açıklamalar	51
3.3. Araştırmanın Yöntemi.....	52
3.4. Araştırmanın Ana Kütlesi ve Örnek Kütlesi	54
3.4.1. Ana Küttele.....	54
3.4.2. Örnek Kitle	54
3.5. Anket Formu	54
3.6. Ön lisans Öğrencileri İle Yapılan Anket Çalışmasına Dair Bulgular	55
3.6.1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular	55
3.6.2. Araştıma Bulguları.....	58
SONUÇ.....	74

KAYNAKÇA	77
EKLER.....	88
ÖZGEÇMİŞ.....	92

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
GİB	:	Gelir İdaresi Başkanlığı
GVK	:	Gelir Vergisi Kanunu
HMB	:	Hazine ve Maliye Bakanlığı
KDVK	:	Katma Değer Vergisi Kanunu
KVK	:	Kurumlar Vergisi Kanunu
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
VUK	:	Vergi Usul Kanunu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Cinsiyete Göre Dağılım	56
Tablo 2: Yaşa Göre Dağılım	56
Tablo 3: Medeni Duruma Göre Dağılım	57
Tablo 4: Aile Gelir Düzeyine Göre Dağılım	57
Tablo 5: Anne Mesleğine Göre Dağılım	57
Tablo 6: Baba Mesleğine Göre Dağılım.	58
Tablo 7: Ailenin Oturduğu Yere Göre Dağılım	58
Tablo 8: Eğitim Görülen Bölüme Göre Dağılım.....	59
Tablo 9: Ankete Katılan Üniversite Öğrencilerinin Vergi Algı(Bilinç) Skoru.....	60
Tablo 10: Öğrencilerin “Eğitim Hayatınız Boyunca Vergi Hakkında Bilgilenmenizi Sağlayacak Ders Gördünüz Mü?” Sorusuna Yönelik Cevapları	60
Tablo 11: Öğrencilerin Verginin Ne Anlam İfade Ettiği İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Dağılımları	61
Tablo 12: Vergi Ödemeyen Birini Nasıl Tanımlarsınız Sorusuna İlişkin Bulgular	61
Tablo 13: Vergi Ödeyen Birini Nasıl Tanımlarsınız Sorusuna İlişkin Bulgular	62
Tablo 14: Öğrencilerin “Ödediğim Vergiler İle İlgili Yeterli Bilgiye Sahibim.” Yönelik İfadelerine Göre Dağılım	62
Tablo 15: Öğrencilerin “Vergimi Düzenli Ödemek Yerine Vergi Aflarından Yararlanmayı Tercih Ederim.” Yönelik İfadelerine Göre Dağılım	63
Tablo 16: Öğrencilerin “Vergi Kaçırduğım Duyulursa Çok Utanırım.” İfadelerine Verdiği Cevapların Dağılımları	63
Tablo 17: Devletin Neden Vergi Aldığına Yönelik İfadelerine Göre Dağılım.....	64
Tablo 18: Ödenen Vergilerin Topluma Bir Hizmet Olarak Geri Döndüğünü Düşünenlere Göre Dağılım	64
Tablo 19: Öğrencilerin Vergi Sistemiyle İle İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Dağılımları.....	65
Tablo 20: Öğrencilerin Vergi Sistemiyle İle İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Dağılımları.....	68

Tablo 21: “Üniversitede Okumam Alışverişlerde Fiş/Fatura Alma Alışkanlığını Geliştirmiştir.” İfadesine Yönelik Bulgular.....	70
Tablo 22: “Alışverişlerde Satıcı Vermese Bile Fiş/Fatura İstenmelidir.” İfadesine Yönelik Bulgular	71
Tablo 23: “Ülkemizde Vergi Bilincinin Tam Olarak Yerleştiğine İnanıyorum.” İfadesine Yönelik Bulgular.....	71
Tablo 24: “Vergi Bilinci Yetersiz Olduğu İçin Vergi Kaçırma Artmaktadır.” İfadesine Yönelik Bulgular	72
Tablo 25: “Ödenen Vergilerin Nereye Harcandığının Açıklanması Vergi Bilincini Arttırır.” İfadesine Yönelik Bulgular.....	72
Tablo 26: Ülkemizde Vergi Bilincinin Nasıl Arttırılabileceğine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	73

Sakarya Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans ☐	Doktora ☐
Tezin Başlığı: Ön Lisans Öğrencilerinin Vergiye Bakışı Ve Vergi Bilinç Düzeyi Sakarya İli Örneği	
Tezin Yazarı: Can İlker KARACAN Danışman: Dr.Öğr.Üyesi Hakan YAVUZ	
Kabul Tarihi: 05.09.2019 Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + (tez) 94	
Anabilim Dalı: Maliye	
<p>Devletin elde ettiği en önemli kamu geliri olan vergilere karşı son yıllarda mükelleflerin göstermiş oldukları tutum ve davranışları belirlemeye yönelik yapılan çalışmalar artmıştır. Bu kapsamda özellikle; vergi uyumu, vergi bilinci, vergi ahlakı, vergi adaleti, vergi algısı, vb. kavramlar ön plana çıkmıştır. Türkçe literatürdeki çalışmalar genellikle bir meslek veya gelir grubunun vergi sistemi veya herhangi bir vergi türüne karşı bakışını belirlemeye yöneliktir.</p> <p>Literatürde vergi bilinci, bireylerin vergiye uyumunun sağlanması açısından önemli bir kavram haline gelmekle beraber genel olarak kamusal hizmetlerin yerine getirilmesi bakımından verginin önemini bilen toplum bireylerinin, vergi ile ilgili üzerine düşen ödevlerini yerine getirmedeki istekliliklerinin düzeyi ve bir içsel motivasyon şeklinde tanımlanmaktadır. Son dönemlerde vergi bilinci, vergi ahlakı, vergi psikolojisi vb. alanlarda verginin sosyolojik boyutunu ele alan vergiye uyumun artırılmasına ve çözüm önerilerine ilişkin çalışmalar yer almaktadır.</p> <p>Çalışmamızda Sakarya ilinde öğrenim gören ön lisans öğrencilerinin vergi bilinci ve vergiye bakışları ele alınmıştır. Gelecekte potansiyel vergi mükellefi olan ön lisans öğrencilerinin vergi bilinç düzeylerinin belirlenmesi oldukça önemlidir.</p> <p>Bu kapsamda birinci ve ikinci sınıf öğrencilerine yönelik literatürde geliştirilmiş bulunan ölçeklere dayanarak hazırlanmış bir anket uygulanmıştır. Ankette olasılığa dayalı olmayan kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle vergi algı skorunun 3,22 olduğu, öğrencilerinin vergiye bakışında anne mesleği ve sınıf değişkenlerinin etkili bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte potansiyel vergi mükellefi olan öğrencilerin vergi bilinç düzeylerinin ortalamasının üzerinde ancak vergi sistemine yönelik olumsuz bir bakış açısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.</p> <p>Vergiyle ilgili ders alanların almayanlara göre vergi bilinç düzeylerinin daha yüksek olduğunu gösterdiği için vergiye gönüllü uyumun sağlanmasında eğitim faktörünün önemi ortaya çıkmaktadır.</p>	
Anahtar Kelimeler: Vergi Bilinci, Vergi Algısı, Sakarya, Ön lisans Öğrencileri	

Sakarya University

Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree		Ph.D.		
Title of Thesis: Tax Level Of Vocational School Students And Tax Level Level: Case Of Sakarya				
Author of Thesis: Can İlker KARACAN Supervisor: Assist. Prof.Hakan YAVUZ				
Accepted Date: 05.09.2019		Number of Pages: ix (pre text) + (main body) 94		
Department: Public Finance				
<p>Studies on determining the attitudes and behaviors of the taxpayers against tax, which is the most important public income obtained by the state, have increased in recent years. In this context, in particular; tax compliance, tax awareness, tax ethics, tax justice, tax perception, etc. concepts have come to the fore. The studies in the Turkish literature are generally aimed at determining the perception of a profession or income group against the tax system or any tax type.</p> <p>In the literature, tax awareness is defined as an intrinsic motivation and the level of the willingness of the individuals who are aware of the importance of tax in terms of the fulfillment of public services in order to fulfill the duties related to tax. Recently, tax awareness, tax morality, tax psychology and so on. studies on the sociological dimension of tax in areas of tax compliance and solutions.</p> <p>In this study, the tax awareness and attitudes of the associate students studying in Sakarya province were examined. It is very important to determine the level of tax awareness of associate degree students who are potential taxpayers in the future.</p> <p>In this context, a questionnaire was prepared for the first and second year students based on the scales developed in the literature. In the questionnaire, non-probability sampling method was used. With this method, it was found that the tax perception score was 3.22 and that the variables of mother's profession and class were an effective factor in the students' view of tax. In addition, it is concluded that the tax awareness level of the students who are potential taxpayers is above the average but has a negative point of view towards the tax system.</p> <p>The importance of the education factor in the voluntary adjustment to tax is revealed, since it shows that tax awareness levels are higher than those who do not take tax related courses.</p>				
Keywords: Tax Consciousness, Tax Perception, Sakarya, Associate Degree Students				

GİRİŞ

Vergi, kamusal hizmetlere yönelik yapılan harcamaları ve kamu borçları dolayısıyla ortaya çıkan ekonomik külfetleri karşılamak amacıyla, devletin hükümlerle gücüne göre karşılıksız olarak gerçek ve tüzel kişilerden alınan ve cebri niteliğe sahip para şeklindeki ödemelerdir.

İlkçağlarda hediye, baş vergisi, ayni vergi vb. gibi kral veya hükümdar adına halktan toplanan vergiler müdahaleci devlet anlayışının ortaya çıkmasıyla birlikte önemi gittikçe artan ekonomik bir değer haline gelmiştir. Devlet müdahalesinin artmasıyla beraber kamu harcamaları artmış bu artış oranında bir gelire ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle artan harcamaları finanse etmek için devletin sahip olduğu en önemli kamu geliri ise vergi olmuştur. Geçmişten günümüze kadar kamu harcamalarında meydana gelen çeşitli artışlar, vergi gelirlerini de artırmış ve verginin önemi gittikçe artmaya başlamıştır. Verginin öneminin artmasıyla beraber vergisel anlamda bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Nitekim, kamusal harcamaların artması üzerine vergilerin artış göstermesi vergiye uyumunu azaltarak vergiden kaçınma, vergi kaçakçılığı, vergi grevi, verginin kapitalizasyonu, vergi borcunun geç ödenmesi, vergi yansımaları, kayıtdışılık gibi sorunlara yol açmıştır.

Devletin kişilerden verginin tam ve doğru bir şekilde beyan edilip zamanında tahsil edilmesini engelleyen söz konusu sorunlar günümüzde vergi politikalarının oluşmasında dikkat çekilen konuların başında gelmekte olup kamu mali yapısının önemli bir olgusu ve parçası haline gelmiştir. Vergi politikaları oluşturulurken mevcut sorunların çözümünde yetersiz kalan klasik yaptırım ve cezai yöntemler yerine alternatif yöntem arayışları içerisine girilmiştir. Bu nedenle devletin söz konusu sorunlarla baş edebilmesinin yolu kişilere vergi ödemenin yalnızca mali amacının olmadığını, sosyal, kültürel, idari, hukuki, psikolojik, dini pek çok amacının olduğunu hatırlatıp vergi bilinçlerini yüksek seviyede tutarak vergiye uyumlu hale gelmesi çalışmalar yapılmaktadır. Nitekim yabancı literatürdeki çalışmalarda 1990'lardan sonra hızla artmış ve Türkçe literatürde de vergi uyumunu artırmanın sosyal ve psikolojik boyutunu ele alan çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışma ile potansiyel mükellef öğrencilerin ön lisans öğrencilerinin vergiye bakışı ve vergi bilinç düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmakta olup birinci bölümde vergi ve vergi bilinci kavramına

yönelik teorik açıklamalar ele alınmıştır. İkinci bölümde vergi bilincini etkileyen kişisel, ekonomik, politik ve sosyo-kültürel faktörler irdelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde potansiyel vergi mükellefi öğrencilerin vergiye bakışı ve vergi bilinç düzeyleri ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise ön lisans öğrencilerinin katılımıyla yapılan anket çalışmasında elde edilen bulguların irdelenip bu sonuçlar ışığında ulaşılan öneriler sunulmuştur.

Çalışmanın Amacı

Yukarıda da belirtildiği üzere, vergilerin devletler açısından önemi de göz önüne alındığında, bu çalışmanın amacı; potansiyel mükellef ön lisans öğrencilerinin vergiye bakışı ve vergi bilinç düzeyleri, vergi bilincini etkileyen faktörleri tespit etmek ve bu tespitler doğrultusunda öneriler sunmaktır. Bu bağlamda, çalışmanın amaçları şu şekilde sıralanabilir:

- Vergi uyumu ve etkinliği açısından vergi bilinci ve öneminin açıklanması,
- Literatürde vergi bilincini, vergi algısını etkileyen genel kabul görmüş faktörlerin araştırılması,
- Üniversite öğrencilerinin vergi bilincini etkileyen içsel ve dışsal faktörlerin açıklanması,
- Vergi bilincini etkileyen faktörlerin etkisinin ne ölçüde olduğunun incelenmesi,
- Öğrencilerin vergi bilinç düzeylerinin tespit edilmesi,

Çalışmanın Önemi

Potansiyel vergi mükellefi öğrencilerin gelecekte vergiye ilişkin ödev ve sorumluluklarını yerine getirirken etkisi altında kaldıkları olumlu ya da olumsuz faktörlerin tespit edilip ülkelerin vergi politikasının bu tespitler doğrultusunda gerçekleştirilmesi ve vergi gelirlerinin artırılması devletlerin başlıca hedeflerinden biridir. Öğrencilerin vergiye bakışı ve vergi bilincini etkileyen faktörleri açıklamayı amaçlayan çalışmamız söz konusu hedeflere bir veri olması açısından ortaya çıkmıştır. Bu nedenle geleceğin vergi mükellefi olan üniversite öğrencilerinin vergiye bakışı ve vergi bilinç düzeylerinin araştırıldığı çalışmamızın sonucunda elde edilecek tespitler gelecekte oluşturulacak vergi sistemi ve politikasına öneri sunacağından oldukça

önemlidir. Ayrıca vergi bilinci konusunda özellikle Türkçe literatürde çok fazla ampirik çalışma bulunmaması çalışmanın önemini daha da arttırmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Vergi bilincinin soyut bir kavram olma özelliği, öğrencilerin vergi bilinci üzerindeki etkisi araştırılan faktörlerin uygulamalı bir çalışma ile incelenmesini gerektirmektedir. Bu nedenle çalışmamızda anket yöntemi tercih edilmiştir. Ayrıca vergi bilinci konusunda Türkçe literatürde yapılmış ampirik çalışmaların yetersizliği ve resmi veri eksikliği dikkate alındığında bu çalışmada anket yöntemini kullanmanın faydalı olacağı düşünülmüştür.

Potansiyel vergi mükellefi olan öğrencilerin vergi algılamalarını, vergiye bakış açılarını ve vergi bilinçlerini ölçmek amacıyla hazırladığımız anket çalışması, çalışmanın amacına ve bu amacı en iyi yansıtacak sorulara yer verilmiştir. Anket formundaki sorular yerli ve yabancı literatür taramasından ve yapılan pilot çalışmadan sonra oluşturulmuştur. Pilot çalışma Sakarya Üniversitesi bünyesindeki Meslek Yüksek Okullarında öğrenim gören ön lisans öğrencilerine uygulanmıştır. Anket çalışması, 5’li Likert ölçeğine göre hazırlanmış 81 soru, öğrencilerin yaş, cinsiyet, sınıf, eğitim ve aile gelir düzeyi gibi demografik özelliklerini yansıtacak sorulardan oluşmaktadır.

Üniversite öğrencilerinin vergi bilincini etkileyen faktörleri tespit etmek amacıyla gerçekleştirdiğimiz anket çalışmamızı Türkiye genelindeki üniversite öğrencileri nezdinde uygulamak zaman ve maliyet açısından verimli olmayacağından çalışmamız Sakarya Üniversitesi ile sınırlandırılmıştır. Araştırmamızın ana kütlesi Sakarya Üniversitesi’dir.

Sakarya Üniversitesi bünyesinde 6 Enstitü, 13 Fakülte, 2 Yüksekokul, ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeyinde ve Uzaktan Eğitim Merkezi bünyesinde Yüksek Lisans Programları, Karma Eğitim Lisans Programları, ön lisans programları kapsamında eğitim yapılmaktadır. Sakarya Üniversitesi’nde 2018-2019 öğretim yılı içerisindeki toplam öğrenci sayısı 49955’dir.

Anket çalışmasında elde edilen veriler, “Portable IBM SPSS Statistics” (22.0) programı kullanılarak sayısal verilere dönüştürülmüş ve hatalı veri girişi olup

olmadığı kontrol edilmiştir. Bu veriler ışığında oluşturulan tablolar yorumlanarak öneriler oluşturulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Kısıtları

Potansiyel vergi mükellefi olan üniversite öğrencilerinin vergiye bakış açılarını, vergi bilincini ve vergi bilinç düzeylerini etkileyen faktörleri tespit etmeyi amaçlayan bir anket uygulaması gelecekte oluşturulacak vergi sistemine ışık tutması açısından önem arz etmektedir. Fakat yapılan her çalışmada karşılaşıldığı gibi bizim çalışmamızda da elde edilen bulguların toplanmasında kısıtlarla karşılaşılmıştır. Öncelikle, vergi bilinci bireyleri etkileyen ve dolayısıyla topluma da bu etkisini karşılıklı yansıtan içsel bir olgudur. Bu özelliği nedeniyle toplumun genelini kapsayan uygulamaların yapılması çalışmanın etkinliği açısından önemliken kaynakların hem zaman hem de maliyet açısından kısıtlı olması sebebiyle çalışmamız Sakarya Üniversitesi'ndeki meslek yüksekokulları ile sınırlandırılmıştır. Diğer bir sınırlama ise, yine aynı maddi kısıtlar nedeniyle örneklem seçiminde kolayda örnekleme yönteminin kullanılmış olmasıdır.

Tezin Konusu ve Kapsamı

Ön Lisans Öğrencilerinin Vergiye Bakışı Ve Vergi Bilinç Düzeyi Sakarya İli Örneği başlıklı tez çalışmamız üç bölümde ele alınmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde verginin tanımı ve vergiye ilişkin kavramlara ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Daha sonra asıl konumuz olan vergi bilinci konusuna girilmiş ve vergi bilincinin tanımı yapılarak vergi bilincinin tarihsel gelişimine kısaca değinilmiş ve vergi bilincine içerik bakımından yakın diğer kavramlara yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise literatürde vergi bilincini etkileyen faktörlere ilişkin kişisel-ekonomik-politik ve sosyo-kültürel, kişisel-çevresel, sübjektif-objektif gibi çeşitli sınıflandırmalar altında yer verilmiş olup, çalışmamızda ise içsel ve dışsal faktörler sınıflandırması ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde de ön lisans öğrencilerinin vergiye bakışı ve vergi bilinç düzeylerinin tespitine yönelik uygulanan anket çalışmasından elde edilen verilerin istatistiksel analizleri ortaya konulmuş ve analizlerin yorumlanmasına yer verilmiştir. Yine bu bölümde çalışmanın sonuçları özetlenerek elde edilen bulgular doğrultusunda öneriler sunulmuştur.

BÖLÜM 1: VERGİ VE VERGİ BİLİNCİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALAR

Bu bölümde verginin teorik yönü kapsamında, verginin tarihsel gelişimi, vergi kavramı ve verginin amaçları, vergilendirmeye ilişkin temel kavramlar, vergi bilinci ve diğer kavramlarla ilişkisiyle ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

1.1. Verginin Tanımı ve Nitelikleri

Vergi, tarihsel süreç içerisinde farklı şekillerde ifade edilmiştir. Vergilemenin insanlık tarihinde önemli bir faktör olması literatürde çeşitli tanımlamalarının yapılmasını ortaya çıkarmıştır.

Vergi tanımı günümüzde, ödeme gücüne göre alınmak için çaba gösterilen ve karşılıksız ve cebri nitelikli bir ödeme olarak bilinir. Verginin kişilere geri dönmesi mümkün olmadığından, vergi veren ve vergi ile sunulan hizmetten faydalanan kişiler farklı ya da yararlanma dereceleri değişik olabilir (Akdoğan, 2011: 134).

F. Neumark ise vergi kavramını, ekonomik anlamda bir değere veya kıymete haiz kişilerin, siyasi baskıya maruz kalarak otoriteye veya idari anlamda güce sahip devletin yetkili kişilerine bir karşılık gerektirmeden yaptığı transfer" şeklinde ifade etmiştir. F. Neumark ayrıca verginin bazı özelliklerini de vurgulamıştır. Vergi adı altında yapılan transferlerin koşulları, çeşiti, ölçüsü, sebep ve zamanı; yasal çerçeve içerisinde ve cebren, söz konusu transferleri kabul eden yani alan kamu otoritesi tarafından belirleneceğini ifade etmiştir.

Öte yandan vergi Anayasanın Vergi ödevi başlıklı 73.maddesinde; *“Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir.”* şeklinde hüküm altına alınmıştır.

Literatürde vergi ile ilgili olarak yapılan tanımlardan yola çıkarak verginin özellikleri şöyle gibi sıralanabilir:

Verginin Zorunlu Olması: Vergi kamu otoritesinin hükümlerine dayanarak topladığı bir ödeme türüdür. Kamu otoritesi vergi toplamayı mecbur kılmak için bu gücünü yasalardan alır. Bu nedenle verginin hangi oranda toplanacağı, miktarının ne olacağı, kimlerden alınacağı yasa ile belirlenir. Vergiler kesinlikle bir bağış türü değildir. Bağışta gönüllülük esas iken vergi ödemek zorunluluktur. Bağış yapmayanlar için yasal bir yaptırım söz konusu olmazken vergisini ödemeyenler için cezai müeyyidelerin uygulanması zorunludur (Edizdoğan ve diğerleri, 2011: 149).

Vergi, devlet bir başka deyişle kamu otoritesi veya söz konusu otoritelerince yetki verilmiş organlar eliyle tarafından toplanmaktadır. Vergilendirme yetkisi esas olarak kamu otoritesine ait olmakla beraber mevcut otorite gerekli düzenlemeleri yaparak yerel yönetimler ve diğer kamu otoritesinin haiz kıldığı organlara da bu konuda yetki verebilmektedir (Erdem ve diğerleri, 2003: 80).

Verginin Karşılıksız Olması: Verginin bu özelliği verginin toplanma amacının kamu giderlerini karşılamak üzere alınması nedeniyle vergiyi ödeyen kimselere doğrudan ve ödediği miktarla orantılı bir şekilde karşılığının geri dönüşü olmamasıdır. Vergi ödeyen kişiler kamu otoritesine ödediği vergiler karşılığı nispetinde bir hizmet karşılığı bekleyemez. Kamu otoritesinin sunduğu hizmetlerinden, devlete az vergi ödeyen kişi daha çok vergi verene kıyasla daha çok faydalanması mümkündür. Bu nedenle vergi ödeyenlerin ödedikleri tutar ile faydalandıkları hizmetler arasında herhangi bir ilişki yoktur (Edizdoğan ve diğerleri, 2011: 149).

Verginin Parasal Bir Yükümlülük Olması: Mali hayatın tarihsel gelişimine dayanarak yapılan tanımlarda vergi para ve mal ile yapılan maddi ödemeler şeklinde belirtilmiştir. Vergi zamanla nakde dayanan bir ödeme şekli haline gelmiştir. Nakden yapılan bir ödeme aracı olmakla birlikte vergilere tarihsel süreçte aynı (mal veya hizmet) bir ödeme aracı olarak olarak görülmüştür. Vergilerin günümüzde aynı olarak ödenmesi çok sık karşılaşılan bir durum değildir. Parasal bir zorunluluk olmasından dolayı vergiler, ekonomik hayata etki eden bir değişken olmaktadır. Toplum hayatında yaşanan sosyal, ekonomik ve hukuki birçok sorunun temelinde vergilerin etkili söylenebilir (Akdoğan, 2011: 140).

Vergiler esas olarak kamu hizmetlerinin karşılamak üzere yapılan harcamaların sağlanması amacıyla kamu otoritesi tarafından alınmaktadır. Verginin bu özelliği verginin mali amacını da açıklamaktadır. Öte yandan sosyolojik ve tarihi özellikleri de olan kamu otoritesinin yüklendiği bir takım görevleri bulunmaktadır. Örneğin, kamu otoritesi kendi varlığını idame ettirebilmesi için adalet, güvenlik gibi hizmetleri üretmek zorundadır ve dolayısıyla bu hizmetler için yaptığı harcamaları karşılayan en önemli gelir kaynağı vergilerdir. Fakat vergi devlete gelir sağlayıcı mali amacının yanında mali olmayan ekonomik ve sosyal amaçlar için de kullanılmaktadır (Erdem ve diğerleri, 2003: 80).

Yukarıda da belirtildiği gibi vergiler kamu hizmetlerini karşılamak üzere toplanır. Devlet vergileri toplarken belirli bir harcamanın ödenmesi için vergi toplamaz. Devlet, devlet olmanın gereği olarak sunmak zorunda olduğu bütün hizmetlerin finansmanı için vergi toplamaktadır. Piyasada mal ve hizmetlerin değeri net olarak bellidir. Söz konusu tespit edilen fiyat karşılığında ödeme yapılır ve o mal ve hizmet sağlanır. Ödenen tutar ile alınan hizmet arasında doğrudan bir ilişki vardır. Vergi ödenirken ise böyle ilişki söz konusu değildir. Vergi ödendiğinde ise karşılık beklenecek ise bu kamu otoritesinin hükümlerle gücü ile ifade edilebilir (Akdoğan, 2011: 137).

1.2. Vergiye İlişkin Kavramlar

1.2.1. Vergiyi Doğuran Olay

Verginin konusu, kendi başına mali bir sonuç ortaya çıkarmaz. Devletin vergi alacağını sahip olması veya vergi mükelleflerinin devlete vergi borcunun doğması devlet ile mükellef arasında verginin konusuna giren bir işlem sonucu ortaya çıkar. Bunun için yasal şartların da oluşması gereklidir. Vergiyi doğuran olay üretim, tüketim, teslim, hizmet, bir olay vb. sayılan hallerin gerçekleşmesiyle meydana gelir. Bu durum vergiyi doğuran olay olarak tanımlanabilir. Bununla birlikte vergiyi doğuran olayın genel itibarıyla maddi olarak somut bir durum veya hukuki bir akit olduğu şeklinde ifade edilebilir (Nadaroğlu, 1998: 237).

Devlet açısından bir vergi alacağının doğabilmesi için, vergiyi doğuran olayın durumların nasıl meydana geldiğinin yasal dayanaklarıyla birlikte belirtilmesi gerekir. Örneğin; gelir vergisinde, verginin konusu gelir, vergiyi doğuran olay ise gelirin elde edilmesidir. Gelirin hangi durumlarda elde edilmiş sayılacağı ise Gelir Vergisi

Kanunu'nda belirtilmiştir. Benzer şekilde Katma Değer Vergisinin konusu mal ve hizmetler olup vergiye tabi bir malın teslimi veya bir hizmetin yerine getirilmesi vergiyi doğuran olayı meydana getirir (Pehlivan, 2011: 102).

Vergiyi doğuran olayın hangi durumlarda gerçekleştiği önem arz etmektedir. Vergiyi doğuran olay vergi borcunun idarece tarh yoluyla gerçekleşmekle beraber ilgili vergi borcunun yasal olarak doğduğu anda da gerçekleşebilmektedir. İdarece hesaplanan vergi borcu, vergiyi doğuran olayın meydana geldiği tarihte ortaya çıkmışsa, o tarihte yürürlükte olan kanunlar göz önüne alınır ve zamanaşımı süresi de bu tarihten itibaren hesaplanır. Çünkü vergi borcunun tarhi, bunun meydana geldiği tarih olarak dikkate alındığında uygulanacak olan kanunlar ve zamanaşımı sürelerinde de farklılık olacaktır (Akdoğan, 2006: 145).

1.2.2. Verginin Konusu

Verginin konusu, verginin üzerinden alındığı ve doğrudan veya dolaylı olarak kaynağının esas alındığı ekonomik bir unsurdur. Vergiler adlarını genellikle üzerine konuldukları vergiyi doğuran olaydan alırlar. Diğer bir ifadeyle verginin konusunda amaç; mükellefiyetin oluşmasının gerektiren bir durumun, bir olayın veya parasal cinsten işlemlerin gerçekleşmesidir. Etkin bir vergi sisteminin oluşumunda verginin nasıl uygulanacağı kadar, hangi işlemler veya unsular üzerinden alınacağını tespit edilmesi de önemli olan bir etkidir. (Akdoğan, 2006: 136).

Verginin üzerinden alındığı şey ekonomik bir değer, hukuki bir işlem, fiziki bir varlık, bir fiil, bir olay v.b'de olabilir. Yalnızca maddi anlamdaki mal ve eşyalar değil maddi olmayan ekonomik unsurlar, mükelleflerin fiziki varlığı ve sosyal durumları dahi verginin konusuna dahil edilebilir. Vergi uygulamaları bakımından nelerin maddi, nelerin ise maddi olmadığı çeşitli örneklerle gösterilebilir. Örneğin; satın alınan bir üründe Katma Değer Vergisi ödenmesi verginin maddi unsuru ifade ederken, bir hizmet alımında (doktor muayene olmak gibi) KDV ödenmesi de maddi olmayan bir unsuru göstermektedir (Pehlivan, 2011: 100).

Bir işlemin, hizmetin veya faaliyetin kanunlarla yasaklanmış olması, vergi konusu olmasına engel teşkil etmez. Genellik ilkesi gereğince kazanç ve irat elde eden herkesin vergi ödemesi gerektiğinden, yasadışı sayılan fiillerde vergi konusu kapsamında sayılmıştır. Örneğin; kumar oynatmak Türk Ceza Kanunu gereğince suç teşkil ederken,

Türk Ticaret Kanunu'nda ise ticari faaliyet olarak sayılır ve söz konusu elde edilen gelir vergiye tabi olmaktadır. Bununla birlikte, izin belgesi olmaksızın ödünç para verenler “tefecî” sayılarak cezalandırılmakta, fakat bu işlem dolayısıyla elde edilen kazanç da vergiye tabi tutulmaktadır (Şahin, 2011: 11).

1.2.3. Verginin Mükellefi

Vergi mevzuatına göre kendisine vergi borcu terettüp eden kişi ve kurumlar vergi mükellefi olarak adlandırılırlar (Pehlivan, 2011: 100). Bu kişi ve kurumlar gerçek ve tüzel kişi olarak ikiye ayrılırlar. Bununla birlikte, sadece gerçek veya tüzel kişilerin vergi mükellefidir tam anlamıyla doğru olmayabilir. Çünkü burada amaç bütün kişi, kurum ve kuruluşların vergi mükellefi olabileceğinin altının çizilmeye çalışılmasıdır. Öte yandan tüzel kişiliği haiz olmayan veya gerçek kişi olmayan veya bu kapsamda sayılan kurum ve kuruluşlar da şüphesiz mükellef sayılırlar. Bu durum hem Gelir Vergisi, hem de Kurumlar Vergisinin ilgili hükümlerinde açıkça belirtilmektedir (Akdoğan, 2006: 148).

Verginin niteliği bakımından vergi mükellefi üçe ayrılır. Bunlar yasal mükellef, aracı mükellef ve fiili mükellef olarak sayılmakta ve bu farklılık mükelleflerin de çeşitli şekillerde mükellefiyete sahip olacağını göstermektedir. Yasal mükellef, VUK'ta vergi kanunlarına göre üzerine vergi borcu terettüp eden gerçek ya da tüzel kişi olarak hüküm altına alınmıştır. Ancak yasal mükellef ile vergiyi ödeyen kişiyle aynı kişi olmayabilir. Örnek verecek olursak, Katma Değer Vergisi'nin yasal mükellefi, vergiye tabi malı satan veya bir hizmeti sunan kişi iken, mal veya hizmeti satın alarak alış bedeli dahil vergiyi ödemek zorunda kalan tüketici ise bu verginin fiili mükellefi veya taşıyıcısı olarak adlandırılırlar. Burada yasal mükellef durumunda olan satıcı, satış fiyatı dahil KDV'yi tüketici kişiye aktarmakta ve aracı mükellef konumunda olmaktadır (Pehlivan, 2011: 101).

1.3. Verginin Amaçları

Verginin ortaya çıkmasıyla beraber kamusal ihtiyaçların karşılanması için gerekli bir finansmanı sağlama amacı taşıması, insanlığın topluluklar halinde yaşamaya başlaması halinde ortaya çıkan bu ihtiyaçların karşılanmasını daha kolay karşılanmasını bir dayanak haline getirebilmiştir. İnsanlığın toplum haline gelerek hayatını idame ettirmeye başlaması ve dolayısıyla ortaya çıkan ihtiyaçlar, bu ihtiyaçları karşılayacak bir

devlet, kurum, otorite vb. gibi bir organının varlığının zaruri hale gelmesi, bu organların kendi yönetsel ihtiyaçlarını ve üstlenmiş olduğu ortak hizmetleri gerçekleştirebilmeleri için gerekli olan finansman temini, bu zincirin birer halkasını oluşturur. Bu ihtiyaçlar zaman içerisinde niteliksel olarak artmakla beraber, söz konusu ihtiyaçların giderilmesi noktasında önceliğin nasıl ve ne şekilde sağlanacağı gibi niceliksel değişiklikler de yaşanabilmektedir. Bu niceliksel değişim zaman içinde verginin tanımını, vergi bilincini ve vergiye bakışın değişmesine, vergilendirme yetkisini elinde bulunduran kamu otoritesinin süreç içerisinde egemenlik gücünü kullanarak vergisel anlamda amaçlarını da değişmesine neden olmaktadır (Çoban, 2004: 19)

Vergiler kamusal mal ve hizmetlerinin yerine getirilebilmesi için gerekli olan kamu harcamalarının finansmanını sağlamak için alındığına göre bu kapsamda ele alındığında verginin mali (fiscal) bir amacının da ön plana çıktığından söz edilebilir. Ancak, vergilerin günümüzde kamu otoritesinin gelir elde etmesine yönelik mali amacının yanı sıra mali olmayan (ekonomik ve sosyal=ekstra fiscal) amaçlara yönelik kullanıldığı da aşıkardır (Şenyüz vd, 1996: 93) .

Verginin amacına yönelik amacına yönelik yaklaşımlar, büyük bir önem teşkil etmesine rağmen, günümüze kadar mali literatürde tek bir biçimde cevaplandırılmamış olması vergiye karşı farklı bakış açılarını farklı beklentileri göstermektedir. Doğru bir vergi polititasının uygulanabilmesi ve verginin fonksiyonlarının yeri getirmesine ilişkin 3 farklı türde görüş bulunmaktadır. Birincisi, vergi politikasının amacı, yalnızca kamu hizmetlerine yönelik finansman temini için gerekli mali, parasal anlamda imkanları sağlamak olmalıdır. İkincisi, vergi politikasının mali(fiscal) olmayan amaçlarda uygulanmaso, bilhassa iktisat politikasının bir aracı olması gereklidir. Üçüncüsü ise, vergi politikasının mali (fiskal) amacıyla beraber mali olmayan amaçlarının da bir arada uygulanabilmesi için gerekli şartların sağlanması ve bu amaçları sadece vergi adaleti ve tarafsızlık ilkelerine bağlı kalarak uygulanması şeklindedir (Turhan, 1998: 24).

Zaman içinde Devletlerin büyümesi, gelişmesi ve görevlerinin artmasıyla birlikte genel olarak verginin amaçları aşağıdaki şekillerde açıklanabilir.

1.3.1. Verginin Mali Amacı

Vergilemenin mali amacı denildiğinde, kamu otoritesinin yaptığı harcamaları karşılamak üzere vergileri bir gelir kaynağı olarak kullanması şeklinde ifade edilir.

Vergilerin sayılabilecek en önemli ve temel amacı sayılan bu amaç, kamu otoritesinin bütçe denkliliğinin sağlanmasına da katkı sağlamaktadır. Mali süreç içerisinde vergiler sıklıkla bu amaç için toplanmaktadır (Edizdoğan ve diğerleri, 2011: 150).

Kamu giderlerinin finansmanını sağlamak üzere toplanan ve en önemli gelir kaynağı olan vergilerdir. Kamu otoritesi de toplumun kamusal anlamda hizmet ihtiyacını gidermek üzere çeşitli mal ve hizmet satın almak durumundadır. Satın alınan mal ve hizmetlerin büyük bir kısmı vergilerle finanse edilmektedir. Bir önceki bölümde yer verildiği üzere Anayasanın 73.maddesinde “*Herkes kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.*” ifadesi de verginin mali amacını ortaya koymaktadır.

Kamu harcamalarını karşılamak üzere ve mali amacı doğrultusunda toplanan vergiler, kamu harcamalarında meydana gelen artışla birlikte aynı oranda artması beklenir. Şayet vergiler, bu yönde artmıyorsa, kamu otoritesi toplanan vergi gelirlerinin değişik yollarla ve mevzuat düzenlemeleriyle arttırılmasını ya da kamu harcamalarının azaltılması yönünde politika izler. Toplumun refah düzeyi, sosyal ve ekonomik dengesi içerisinde kamu harcamalarını azaltmak zor olabilmektedir (Eker, 2005: 147).

Bu amaç zamanla müdahaleci ve düzenleyici vergi anlayışına bürünmüş ekonomide her alana yön verebilme rolünü üstlenmeye taşır hale gelmiştir (Akdoğan, 2006: 131).

1.3.2. Verginin Ekonomik Amacı

Devletin vergilerle gelir sağlama amacının yanı sıra sosyal ve iktisadi nitelikteki amaçlarını da gerçekleştirilebilmesi mümkün olabilmektedir. Korunması ve geliştirilmesi istenen hizmetler, sektörler ve alanlar için vergi teşviki uygulaması veya ekonomik konjunktör gereği ilgili alanlar için vergilerin arttırılması yoluna gidilebilmektedir.

Kişilerin ve firmaların gelirlerinden alınan vergiler, ekonomide var olan bireyler ve firmalar açısından ekonomi politikalarıyla, ekonomik gelişmeyle ilişki içerisinde. Devletin temel sektörleri ve yatırım alanlarını teşvik etmek, böylece ekonomiye canlılık kazandırıp işgücünü arttırmak amacıyla vergiyi ekonomik bir araç olarak kullanması verginin bu amacına anlam kazandırmaktadır. Bununla birlikte vergilerin ödemeler dengesini düzeltmek, tasarrufları teşvik etmek, ekonomik istikrarı sağlamak, ekonomik

yapıyı değiştirmek, boş kapasiteyi önlemek, spekülasyonu önlemek ve benzeri amaçları bulunmaktadır (Edizdoğan ve diğerleri, 2011: 151).

Vergi politikası emek gücünü nitelik ve nicelik anlamında değiştirerek emek arzını artırılabilmekte, özel tasarruf ve yatırımlara teşviği artırarak sermaye birikimi hızlandırılabilmekte, dinamik bir üretim faktörü olarak sayılan teknolojik gelişmeyi de teşvik edilebilmektedir. Bu nedenle ekonomide önem arz eden alanlarda emek gücüne sahip olanların diğerlerine göre daha düşük oranlarda vergilendirilebilir. Bununla birlikte, özel tasarruf ve yatırımları teşvik etmek için yapılacak yeni yatırımların da belli bir süre vergiden istisna edilmesi sağlanabilir. Vergi politikaları sayesinde yatırımların maliyetlerinin daha az olması sağlanabilir, yatırımlar için fon kaynakları yaratılabilir, yatırımlardan elde edilecek karlar artırılabilir, yatırımlardan imal edilen mallar için uluslararası rekabete karşı koruma sağlanabilir ve bu kapsamda yapılan çalışmalar sayesinde yatırımlar teşvik edilebilir ve daha da geliştirilebilir (Edizdoğan, 2006, 161-162).

1.3.3. Verginin Sosyal Amacı

Sosyal devlet ilkesi ve toplumun sosyal adaletin gereği sayılan gelir ve servet dağılımının adil bir şekilde dağıtılması, vergilemenin sosyal amacının yerine getirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Artan oranlı vergilendirme de bu amacı hareket geçirmek için yapılan uygulamaların başında gelir. Bununla birlikte belirlenen hadlerin üzerinde bulunan gelirlerden ilave vergiler alınması, mal ve hizmet üzerinden toplanan vergilerin lüks mal olup olmamalarına göre ayrılması, yaşlı veya korunmaya muhtaç kimselerin vergiden muaf tutulması gibi uygulamalar da vergilemenin sosyal amacını gösterir. Vergi oranlarının azaltılması, azaltılan oranda alternatif maliyetlerin tespit edilmesi ve bunun tüm ekonomiye yansımalarının araştırılması bir gereklilik haline gelmiştir. Bu husus 1960'lerden sonra literatürde başlanan vergi ve bütçe sisteminde, vergi harcaması raporlarının ve analizlerinin önemini arttırmıştır (Ferhatoğlu, 2005: 78-92).

Vergi kanunlarında yer alan muafiyet, istisna ve diğer kanuni ölçülerin mevzuata uygun bir şekilde uygulanması, vergi adaletinin sağlanmasında ve gelir dağılımının daha eşit bir şekilde dağılmasında etkili olmaktadır (Pehlivan, 2011: 98-99).

1.3.4. Verginin Siyasi Amacı

Siyasi açıdan bakıldığında vergi, günümüzde çeşitli siyasi amaçlara ulaşmak için de kullanılabilir bir durumdadır. Özellikle AB, ŞİÖ, BASTB, Gümrük Birliği gibi siyasi oluşumların aralarında yapmış oldukları uluslararası vergi uyumlaştırılması çabaları bu kapsamda değerlendirilmelidir. Dolayısıyla vergi, günümüzde yalnızca bir gelir elde etmek için toplanmamakta ekonomik ve sosyal hayata müdahalenin ve siyasi amaçları gerçekleştirmenin bir aracı durumuna gelmiştir (Nadaroğlu, 1998: 231-232).

1.4. Vergi Bilincine Yönelik Açıklamalar

Günümüzde uygulanan vergi matrahının tespit yollarından en önemlilerden biri beyanname usulüdür. Bu usul mükelleflerin elde ettikleri gelirleri beyan ederek kendilerini bir nevi vergileme usulü olarak da adlandırılmaktadır. Bu usulün temelinde, mükellefin vergi karşısındaki durumunu en iyi kendisinin belirleyeceğidir. Fakat bu usulün doğru bir şekilde uygulanabilmesi için, geniş ölçüde mükellefin vergi bilincine ve idarenin mükelleflere ait bildirimlerinin doğruluğu tespitinde göstereceği başarıya bağlıdır. Vergi idaresinin, şu anda milyonu aşkın sayıda bulunan mükellefleri tek tek ele alıp incelemesi mümkün olmadığından, burada temel görev mükelleflere düşmektedir. Bu nedenle başarılı ve sağlam bir vergilemenin temel şartlarında biri de mükelleflerdeki vergi bilincinin oluşturulması ve geliştirilmesidir (Sürmen, 1992: 26-27).

Vergi bilinci kavramı konusunda literatürde çeşitli görüşler ortaya konulsa da kesin bir tanım da yapılmamıştır. Vergi bilincinin ne olduğuna ilişkin bazı yazarlar tarafından yapılan tanımlar ise şöyledir;

Abdurrahman Akdoğan'a göre vergi bilinci, "Toplumunu oluşturan insanların kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi açısından verginin önemini bilmesi, vergi ile ilgili yapması gereken ödevlerini yerine getirmedeki istekliliklerinin düzeyidir." (Akdoğan, 2006: 183).

Bir diğer tanım ise: "Kamu otoritesinin, üzerine düşen görevleri yerine getirebilmesi için vergiye ihtiyaç duyduğundan, vergi toplanmasının haklılığına, elde edilen vergi gelirlerinin toplum ve ülke faydasına kullanılması ve bunun adil olduğuna inanan toplum bireylerinin sahip olduğu maddi değerleri kamu otoritesine aktarması gerektiğine inanılan toplumsal bir görev." şeklindedir (Bağdigen 2006: 4).

Şahin ve Özenç (2008)' göre vergi bilinci, “toplumu oluşturan bireylerin kişisel çıkar ve toplumsal çıkarı ön planda tutarak vergilendirme sisteminin adil olmasına yönelik diğer kişilerin tutumları algılayışları, devletin yaptığı harcamalar ile ilgili algısı, eğitim ve sahip oldukları gelir yönüyle oluşur.” şeklinde tanımlanmaktadır. (Şahin ve Özenç 2008: 6)

Miriam Dornstein'a göre ise vergi bilinci (tax consciousness), “Vergi sisteminin adaletli olduğunun farkında olarak duyarlı olunmasıdır” (Dornstein, 1987: 1).

Vergi bilinci, toplumu oluşturan bireylerin verginin neden alındığını, ne amaçlı kullanıldığını bilmeleri ve ödedikleri verginin farkında olmalarıdır. Bu anlamda vergi bilincinin oluşması bireylerin ödedikleri vergiyi içsel olarak sindirmelerine bağlıdır (Çelik ve Eroğlu, 2014: 302). Vergi bilinci kavramını karşılayan bir diğer kavram vergi farkındalığı ise, bireylerin ülke vergi mevzuatına ilişkin yapılan düzenlemeler konusunda bilgi sahibi olmaları şeklinde tanımlanabilir. (Egeli ve Diril, 2014: 36).

Güner(2008) ise, “Devletin kamu hizmetlerinin finansmanın sağlamak üzere vatandaşlarının, elde ettiği gelir, kazanç, mal veya mülklerinden kanunlarda belirtilen usul, esas ve oranlara uygun olarak katkıda bulunmaları gerektiğinin farkında olunması, bilinmesi ve hatırlama yeteneğine sahip olmalarıdır” (Güner, 2008: 5).

Görüldüğü üzere yukarıda ifade edilen vergi bilinci kavramıyla iki husus dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi, mükelleflerin genel olarak vergilere karşı farkındalık duygusu içerisinde bulunmalarıdır. Diğerisi ise daha çok Türkçe literatürde belirtilen, mükelleflerin verginin hangi amaçla alındığının bilme ve vergiyi ödeme arzusu içerisinde olmalarıdır.

Vergiler günümüzde ülkelerin kamu harcamalarını karşılamak üzere alınan en temel finansman kaynağı olduğu için vazgeçilemez gelir türüdür. Zamanla kamu harcamalarında artmasından dolayı bu harcamaların karşılanması vergilerin yetersiz kalmasına ve ülkeleri borçlanma politikası uygulanması neden olmaktadır. Vergilerini gönüllü olarak ödeyen toplumlar ise vergi bilinci gelişmiş olan toplumlardır. Vergi bilincinin gelişmiş ve yerleşmiş olması da vergi tahsilatını artırıcı bir faktördür. Ayrıca vergi bilincinin gelişmiş olması mükellefler arasında kontrol mekanizması sağlandığından vergi idarelerinin iş yükünü hafifletmektedir. Vatandaşlık görevi olarak görülen verginin aynı zamanda kutsal bir ödev teşkil etmesi yönünden vergi

mükellefiyeti ile vatandaş arasında bağı artıran eğitimlerin verilmesi vergi bilincinin gelişmesi bakımından önemlidir (Buyrukoğlu ve Erasa, 2012: 121-122).

Eğer bir verginin etkin bir biçimde kullanılması isteniyorsa, mükelleflerin verginin ne denli önemli olduğunu ve devlet için gerekliliğini bilmesi gerekir. Çünkü vergi konusunda yapılacak eğitim faaliyetleri ve tanıtım etkinlikleri toplumda yaşayan bireyler üzerinde farklı izlenimler yaratacaktır. Fakat toplanan verginin öneminin bilinmesi kadar o toplum bireylerinin mali ve sosyal yapısına uygun bir vergi koymak ve o verginin oluşumunda ortaya çıkan maliyeti ve negatif yanlarını da göz önünde bulundurmamak vergilendirme sistemi açısından büyük önem taşır (Akdoğan 2006: 257).

Öte yandan vergi bilinci insanların ahlaki değerlerine göre de farklılık göstermektedir. Vergi ahlakı yüksek olan toplumlarda vergi bilinci daha gelişmiş olup bireylerin vergilerini dürüst bir şekilde ödedikleri, vergi ahlak düzeyinin yüksek olmadığı toplumlarda ise vergi bilincinin oluşmayacağı, bireylerin ödemekte ziyade vergi kaçırma yönünde eğilimlerin artacağı muhtemel durumlardan biridir. (Birinci, 2010: 110). Bireylerin tutum ve davranışları, vergi sorumluluğunun yerine getirilmesinde vergi idaresinin uygulamaları kadar önem arz eder (Çelikkaya ve Gürbüz, 2008: 25) . Çünkü vergi bilinci, toplumu oluşturan tüm bireylerde oluşması gereken bir olgudur. Erken yaşlarda ilköğretim düzeyinde vergi konularında vergilen eğitimler vergiye bakışı ve vergi ödemeye yönelik tutum ve davranışları belirlemede önemli bir faktördür. Bu yüzden küçük yaşlardaki bireylere verginin ne olduğuna ne anlam ifade ettiğine ve bunun nasıl anlaşılması gerektiğine ilişkin vergi konulu dersler verilmelidir (Çakır, 2010: 20).

Vergi bilincinin kavramıyla ilgili son olarak insanların zihinlerde yer edinmesinin insanlara dolayısıyla topluma olan faydasından bahsedilebilir. Özellikle vergi bilincinin toplum tarafından içselleştirilmesiyle bireylerin devletten beklentileri artacak, yatırım ve hizmetlerin yapılıp yapılmadığı hususunda daha fazla sorgulayıcı bir davranış göstermeye başlayacaklardır. Kısaca vergi bilinç düzeyi yüksek olan insanlar bilinçli bir vatandaş olarak vergi bilincine sahip refah bir toplumunun temelini oluşturacaklardır.

1.4.1. Vergi Bilincinin Tarihsel Gelişimi

Geçmişten günümüze kadar yaşanan süreçte insanoğlunun ihtiyaçları ve istekleri artış göstermiştir. Bu yüzden insanların yeni gelir kaynaklarının arayışının yanında düzenli

sürekli olarak arz eden olan bir gelir kaynağına sahip olmaya zorunlu hale getirmiştir. Önceki yüzyıllarda hanlara, hükümdarlara, reisler ve krallara hediye anlamında verilen vergilerin daha sonraları zorunlu bir ödeme haline gelmesi bunun en temel göstergesidir. Böylece gönüllülük esasına göre verilen ekonomik değerler, görev ve sorumluluk haline dönüşmüştür. Yani, yaşanan politik süreçlerle birlikte vergilere verilen anlam değiştirmiştir. Geçmişte devlet idarecileri verginin ekonomik gücünü bildiğinde halktan vergi ödeme konusunda birçok talepte bulunmuştur. Halk ise zamanla karşılaşılan adaletsizliklere ve yöneticilerin keyfi uygulamalarına dönem dönem sessiz kalsa dahi nihayetinde huzursuzluk ve baskılar karşısında ayaklanma başlatmıştır (Çelebi: 2016: 25).

Halkın karşılaştığı bu zorluklar, zamanla hem demokrasinin gelişmesine katkıda bulunmuş hem de toplumun vergiye karşı bakışını olumlu yönde etkilemiştir. Vergiye karşı farkındalık kazanan halk, verginin devlet harcamaları için verilmesi gerektiğini düşünmüş ve bunu bir ödev sayarak vergi bilincinin gelişmesi yönünde yol katetmiştir. Görüldüğü üzere ilk başta hediye olarak verilen vergi daha sonra zorunlu hale gelmiş ancak idarecilerin keyfi uygulamalarına bırakılmadan zaman içinde şekillenerek vergi bilincinin de olumlu yönde gelişmesine katkı sağlamıştır.

Vergi bilinci geçmişten günümüze kadar gelen sürede bir gelişim süreci göstermiştir. Öncelikle gönüllü olarak toplanan vergiler daha sonra zorunlu tutulduğundan halk nezdinde olumsuz karşılanmış, isyan ve ayaklanmalar zaman içerisinde demokratik yönetim anlayışını ortaya çıkarmasında önemli bir etken olmuş ve bu anlayış da halkın vergiye karşı bakışını değiştirmiştir. Devletin yaptığı harcamalara katılmanın kendisine olumlu yönde geri döneceğini düşünen bireyler verginin farkındalığını artırmış ve vergi bilinci de buna paralel olarak sağlanmış olmaktadır.

Vergi literatüründe insanların vergiye karşı tutum ve davranışları, vergi algısı, vergi ahlakı, vergi uyumu ve vergi bilinci ve vergi uyumu konularına yönelik çalışmalar 1970'li yıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır (Sağlam, 2013: 320). Bireylerin vergiye karşı bakışını ekonomi, hukuk, psikoloji, sosyoloji gibi alanlarda uzman bilim insanları incelemişlerdir. Yapılan çalışmalarda, vergide adalet ve eşitliğin nasıl tesis edileceğine yönelik insanların fikirleri incelenerek, vergi oranlarına, cezai yaptırımlar ve vergi

denetimi gibi farklı konularda tutum ve davranışları ölçülmeye çalışılmıştır (Cansız, 2006;118).

1.4.2. Vergi Bilinciyle İlgili Kavramlar

Devletin elde ettiği kamu gelirleri içerisinde büyük bir öneme sahip olan vergilerin daha verimli bir şekilde kullanılabilmesi için toplanan vergilerin insanlar üzerindeki olumlu ya da olumsuz bıraktığı etkilerin incelenmesi hiç kuşkusuz önemli katkılar sağlayacaktır. İnsanların vergi karşısındaki tutum ve davranışlarının tespiti ve uygulanmakta olan vergi politikalarında bu yönde şekillenmesi, bu politikalar ile ulaşılması istenen muhtemel sonuçların elde edilmesi açısından önemlidir. Bundan dolayı mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışları psikolojik açıdan da teorik olarak ele alınmakta ve son dönemlerde dikkat çeken konularından biri olmuştur.

1.4.2.1. Vergi Uyumu ve Vergi Uyumsuzluğu

Vergi uyumu, vergi mükelleflerin devlete karşı olan vergiyle ilgili yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmesi ve söz konusu yükümlülükten doğan beyanlarını vergi mevzuatı içerisinde yer alan ana ve tali hükümler çerçevesinde zamanında eksiksiz olarak tam bir şekilde devlete verilmesidir (Özpehriz, 2005: 90). Literatürde diğer bir adıyla vergiye gönüllü uyum olarak bilinen bu kavram kişilerin vergiyle ilgili ödevlerini herhangi bir cezai müeyyideyle karşılaşmadan yasal süre içerisinde yerine getirilmesidir. (Aygün, 2012: 89). James ve Alley (2002: 32) vergi uyumunu “kişilerin herhangi bir baskı olmadan vergi kanunlarının hem ruhuna hem metnine uygun olarak davranma isteklilikleridir.” şeklinde tanımlanmıştır.

Vergi uyumsuzluğu ise, vergi uyumu tanımının tersine, vergi yükümlülüğünün olması gerekenden düşük veya yüksek gösterilmesi anlamına gelir. Vergi uyumsuzluğu; vergi yükümlülüğünün kasten düşük veya fazla gösterilmesinden, yanlış veya eksik bilgilendirme, yanlış algılama, dalgınlık ve benzeri sebeplerden meydana gelebilir (Özpehriz, 2005: 90).

Literatürde bireylerin vergiye karşı tepkilerine yönelik ilişkin yapılan çalışmalarda “vergi ahlakı” kavramının vurgulandığı görülmektedir. Vergi ahlakı tanım olarak bireylerin vergi ödeme konusundaki içsel bir motivasyonudur. Sözü edilen içsel motivasyon ifadesi baskı veya zorunluluk hissetmeden gönüllü olarak vergi ödeme

anlamına gelmektedir. Bireyler vergi konusunda 2 tür davranış sergilerler. Gönüllü olarak ödeme veya cezai müeyyidelerle karşılaşma riskini almazlar. Vergiye gönüllü yaklaşım konusunda 2 temel teori öne çıkmıştır. Bunlar ‘Rasyonel Tercih Yaklaşımı’ ve ‘Ahlaki Duygular Kuramı’dır (Tuay ve Güvenç: 2007: 19).

Vergi yükümlülüğünün mükellefler tarafından tam ve doğru olarak yerine getirilmesi şeklinde tanımlanan vergi uyumuyla ilgili olarak dünya genelinde vergi uyumsuzluğuna karşı etkili mücadele edilmekte ve bireylerin vergi uyumunu arttırmak adına çalışmalar yapılmaktadır. Geçmişten günümüze vergiye uyumu sağlama konusunun vergiler gibi hep var olduğu toplumların bir parçası olduğu bilinmektedir. Vergi uyumu vergi oranları, denetim olasılığı, para ve hapis cezaları, enflasyon oranı, vergi ahlakı, hükümet-birey ilişkileri ve vergi idaresinin etkinliği gibi bir takım ekonomik, sosyo-psikolojik ve vergi yönetimine ilişkin faktörler tarafından tespit edilmektedir. Eğer ortada vergi uyumuna yönelik herhangi bir olumsuzluk ya da vergi uyumsuzluğu söz konusu ise sayılan faktörlerde değişiklikler yapılarak bunun azaltılması mümkün kılınabilir (Tunçer, 2002: 107-108).

1.4.2.2. Mali Psikoloji

Mali psikoloji, maliye biliminin teorik temellerini genişletmek amacıyla ele alınmış bir disiplin olarak tanımlanabilir. Mali araçların sadece hukuki, siyasi ve ekonomik yönlerinin ele alınması için uygulanan mali araçların anlaşılmasında yetersiz kaldığı, psikolojik açıdan ele alınmasının gerekli olduğu kanısına varılmıştır. Dolayısıyla mali araçların tüm hatlarıyla incelenmesi ile bireylerin mali sorunlarına daha doğru ve kolay çözüm getirilmesine katkıda bulunacağı düşünülmüştür (Şenyüz, 1995, 3)

Psikoloji bilimi, bireylerin içsel ve dışsal uyarılara karşı gösterdiği veya gösterebileceği tepkileri irdeler ve psikologlar bu bilime genelde iki şekilde yaklaşmaktadırlar. İlk yaklaşım, bireyi toplumdan bağımsız olarak ele alır ve onu boşluktaymiş gibi kabul eder. Psikologlar bu olgu içerisinde bireyin daha çok karakter yapısı üzerinde dururlar, bireylerin çevre etkisinde kalmadan duygu ve düşüncelerinin nasıl, neden değiştiğini ele alırlar. Diğer yaklaşım ise bireyin asla tek başına olmadığını veri alır ve toplumun bireyi etkileyip belli bir kalıba soktuğu bununla birlikte bireyin de toplumu kısmen etkilediğini açıklar. Bu yüzden, vergi konusunda bireylerin tutum ve davranışları incelenirken, bireylerin hem bireysel hem de toplumsal nezdindeki davranışlarının gözardı

edilmemesi gerekir. Kısacası, bu durum vergileme konusunda sosyal psikoloji alanının gerekli olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır (Şenyüz, 1995, 4).

1.4.2.3. Vergi Psikolojisi

Vergilerin bireylerin üzerindeki pozitif veya negatif etkilerini ele alınırken geniş anlamda bir üst başlıkta yer verilen mali psikoloji dalından, dar anlamda ise vergi psikolojisi dalında yararlanılmaktadır.

Vergi psikolojisi, mali psikoloji alanının içinde yer almakta olup bireylerin ve ortak çıkarları olan kitlelerin, grupların vergi algısını, vergiye bakışını ve bu kavramlara ilişkin gösterdikleri tepkileri açıklar (Schmölders, 1976: 114). Kısaca vergi psikolojisi vergilerin bireylerin davranışları ele alırken, mali psikoloji, bütün mali araçların insan davranışları üzerindeki etkilerinin incelemektedir (Öncel, 1994: 10).

Devletin kamu harcamalarının karşılamak üzere vergi toplaması, bireyleri farklı davranış biçimlerine yönlendirmekte, bundan dolayı vergilerden tam manasıyla verim alınamamakta ve beklenen sonuçlar elde edilememektedir. Bundan dolayıdır ki vergilerden beklenen amaca insan psikolojisi dikkate alınarak vergiler ile ilgili planlamaların insanların vergilerden etkileneceği gerçeğini göz ardı etmeden uygulamaları ortaya koyarak ve bu durumun vergiye karşı toplumsal tepkilerin yol açmadan gerçekleştirilmesiyle ulaşılabilir (Edizdoğan ve diğ., 2011: 236-237).

Vergilemenin uzun dönemde etkinliği ve sınırlarının ne olması gerektiğine dair bilgi sahibi olmak için ekonomik faktörlerin yanı sıra psikolojik faktörlerin varlığı da dikkate alınmalıdır. Eğer vergileme neticesinde vergiyi ödeyenler üzerinde etkinliği azaltıcı vb. istenmeyen neticeler elde edilirse vergilemenin psikolojik sınırına ulaşılmış olur. (Turhan, 1998: 198).

1.4.2.4. Vergi Zihniyeti ve Vergi Kültürü

Vergi zihniyeti, vergilendirme yetkisini elinde bulunduran siyasi veya mali otoritenin vergiye karşı sahip olduğu bilinç ve ahlak anlayışının söz konusu otorite tarafından ne düzeyde benimsendiği ve politikalarıyla uyumlu olup kabul gördüğünü açıklayan bir kavramdır (Mutlu, 2009: 17). Bu bağlamda otorite sahiplerinin vergi politikaları ve sahip oldukları düşünceler bir nevi vergi zihniyetlerini de ortaya koyar.

Bir diğer kavram olan vergi kùltürü ünlü iktisatçı Joseph A. Schumpeter tarafından ortaya çıkarılmış ve “alınan vergilerin herhangi bir sosyal kuruluş aracılığıyla toplanması, toplum nezdinde kabul görerek ekonomik ve psikolojik yönden geçerliliğini yansıtır ancak diğer kuruluşların aksine vergi ve vergi sistemi kalıcı değildir.” şeklinde açıklamıştır (Gencel ve Kuru, 2012: 31).

Ünlü iktisatçı Schumpeter tarafından ilk defa kullanılan vergi kùltürü kavramı “ vergiyi sosyal bir kurum olarak ifade ederek ekonomik ve psikolojik olarak hazır halde olmayı ve diğer sosyal kurumlara nazaran vergi ve vergi sisteminin değişebilen bir kavram” olarak ifade etmiştir (Gencel ve Kuru, 2012: 31).

Aynı zamanda ulusal kùltürün bir uzantısı olan vergi kùltürü, iç veya dış çevre kaynaklardan etkinlenen vergi değişimlerini, vergilendirme metod ve ilkelerini ifade eden ve vergilendirme sorunuyla ilgilenen bir kavramdır. Bu kavram ayrıca bir ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyolojik yapısının yanısıra eğitim seviyesiyle ilişkili bir kavram olarak ifade edilebilir.

1.4.2.5. Vergi Algısı

Algı, bir şeye dikkatlice yönelme, o şeyin bilincine vararak ve idrak etme olarak ifade edilmektedir. Bireyler yaşamlarında karşılaştıkları olayların algılanmasına bağlı olarak tutum ve davranışlarında farklılık gösterirler. Dolayısıyla bireylerin algılarına göre tutum ve davranışları şekillenmektedir (İzgi, 2011: 16; Akıncı ve Başol, 2015: 172). Vergi psikolojisi bireylerin vergiyi algılamasını kapsar ve bireylerin vergiye bakışını yansıtır. Bireyler vergiyi toplumun faydasına gördüklerinde vergi bilinçleri ve buna bağlı olarak vergi algılamaları da olumlu yönde değişim gösterecektir ancak bireyler vergiyi yük olarak algıladıkları takdirde vergi ödeme istekleri azalacak ve kayıt dışı ekonomiye, vergi kaçakçılığı, vergiden kaçınmaya yönelik eğilimler ortaya çıkacaktır. Bireylerin vergiyi doğru bir şekilde algılaması sonucunda hem vergi gelirleri artacak hem de kayıtdışı ekonominin azaltılmasını yönünde eğilim olacaktır (Sağbaş ve Başoğlu, 2005: 126).

Vergi konusunda insanların çocukluk çağlarından itibaren algı, izlenim, duygu, düşünce, beklenti, tutum ve davranışları şekillenmeye başlamaktadır. Bu konuda çocukların etrafındaki insanların fikirleri ve eylemleri önemli bir etkidir. Vergi kavramının okula yeni başlayan öğrenciler dahil bütün insanların zihninde yer edinmesi

sağlanmalıdır. Çünkü geleceğin potansiyel vergi mükellef olacak olan insanların küçük yaşlarda olumsuz bir izlenime sahip olmamaları gerekir (Çakır, 2010: 20; Çelik ve Eroğlu, 2014: 303).

1.4.2.6. Vergi Kaçakçılığı

Vergi kaçakçılığı kavramı, mükellefin vergi yükünü azaltma, vergi mevzuatı hakkında bilgi sahip olmama, bilinen mevzuatı yanlış veya eksik yorumlama, verilen beyannamelerde sehven yapılan hatalar veya mükellefin ihmali nedeniyle vergi matrahının hileyle düşük veya eksik gösterilmesidir (Bayraklı ve diğ. 2004: 206). Bu sebeple vergi kaçakçılığı yasal olmayan ve riskli bir eylemdir. İdarenin yaptığı denetimler sonucu yakalanan mükelleflerin cezai yaptırımlarla karşı karşıya kalması kaçınılmazdır.

Diğer bir tanıma göre vergi kaçakçılığı, vergi mükellefiyetinde doğan yükümlülüklerin vergi kanunlarına aykırı bir biçimde kısmen veya tamamen yerine getirilmemesidir. (Şenyüz, 1995: 93). Öte yandan 213 sayılı VUK'nun 341.maddesinde vergi ziyayı, mükellefin vergilemeye ilişkin ödevlerini yerine getirmemesi veya eksik yerine getirmesi yüzünden, vergi zamanında tahakkuk ettirilememekte veya eksik tahakkuk ettirilmektedir şeklinde hüküm altına alınmıştır.

Devletin koyduğu kanunlara karşı bir anlamda itaatsizlik olarak tanımlanan vergi kaçakçılığı, mükelleflerin ticari faaliyetlerini gerçekleştirilmesi aşamasında ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı, mükellefler ticari işlemlerinin yaptıkları sırada vergi kaçırma düşüncesini doğuracak birçok risk faktörüyle karşı karşıyadır ve yakalanma halinde kanuna itaatsizlik nedeniyle ağır bir yaptırımla da karşılaşmaları kaçınılmazdır.

Aynı zamanda bir suç unsuru olmakla beraber vergi önünde eşitlik ilkesine aykırı olan vergi kaçakçılığından dolayı devletin vergi gelirlerinde bir azalma yaşanır. Bu durum bir ülke için üzerinde durulması gereken hem ekonomik hem de sosyal bir konudur. Çünkü yasal olarak adına vergi borcu tahakkuk eden kişiler tahakkuk eden bu borcunu ödemezlerse, vergisi tahakkuk edip tam ve dürüst bir şekilde olarak ödeyen kişiler nezdinde kendilerine haksız ve yasadışı bir kazanç sağlarlar. Böyle bir durumda vergilerin etkinliği ve verimliliği azalır. Ayrıca tam ve doğru bir şekilde vergi ödeyen kişilerin idarenin yeni bir vergi koyması halinde ödeme yapmaları onları mali ve psikolojik açıdan zor bir duruma getirebilir (Nadaroğlu, 1998: 279).

Vergi kaçakçılığının yaygın olduğu bölgeler ülkeden ülkeye değişmektedir. Güney Amerika ülkelerinde, Anglo-Sakson ülkeleri ve İskandinav ülkelerine kıyasla vergi kaçakçılığının daha yaygın olduğu görülmektedir (Türk, 2006: 198).

1.4.2.7. Vergiden Kaçınma

Vergiden kaçınma, mükellefin üzerinde düşen vergi borcunu; vergi mevzuatına aykırı olmayacak bir şekilde ödemekten kaçınmasıdır (Türk, 2006: 198). Bir başka deyişle, vergi kanunlarına aykırı davranmadan, mükellefin vergi yükümlülüğünden kurtularak idareyi vergi ziyasına uğratmasıdır. Vergiden kaçınma temel olarak 2 şekilde ortaya çıkar. Birincisi vergiyi doğuran olayın meydana gelmesi bakımından verginin konusu oluşmaması, ikincisi ise, mükelleflerin vergi kanunlarındaki yer alan boşluklardan faydalanmaları şeklinde ortaya çıkmasıdır.

Vergiden kaçınma ile vergi kaçakçılığı birbirleriyle karıştırılan kavramlardır. Vergi kaçakçılığı, mükellefin vergi matrahını yasal olmayan yollarla azaltmasıyken, vergiden kaçınma mükellefin vergi matrahını yasal yollarla azaltmasıdır. Vergiden kaçınmak yasal olarak mümkündür herhangi bir yaptırıma tabi değildir, cezai bir sorumluluk doğurmaz. Vergi kaçakçılığının aksine kişiler yasal olarak ve vicdani yönden rahattırlar; çünkü bunu sağlayan mevzuatta yer alan yasal boşluklardır (Türk, 2006: 198).

BÖLÜM 2: VERGİ BİLİNCİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Vergi bilincini etkileyen faktörler insanların öz yaşamının belirleyicileri olan “algı-tutum-davranış” ilişkisi neticesinde ortaya çıkmaktadır (Taytak, 2010: 499).

Bir önceki bölümde, vergi bilinci kavramına ilişkin açıklamalar yapılmış olup, tarihsel gelişimine ve diğer kavramlarla olan ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde ise vergi bilincini etkileyen faktörler üzerinde durulacaktır.

Literatürde vergi bilincini etkileyen faktörlere ilişkin kişisel-ekonomik-politik ve sosyo-kültürel, kişisel-çevresel, sübjektif-objektif gibi çeşitli sınıflandırmalar altında yer verilmiş olup, çalışmamızda ise içsel ve dışsal faktörler sınıflandırması ele alınmıştır.

2.1. İçsel Faktörler

Meslek, cinsiyet, yaş, din ve medeni durum gibi durumların vergi bilincinin oluşumunda önemli bir yeri vardır. İnsanların sahip oldukları mesleklerin farklı olması nedeniyle elde edecekleri kazançlar ve ödeyecekleri vergiler dolayısıyla vergi yükü de farklılık gösterecektir. Örneğin, öğretmen ya da işçinin ödediği vergi ile serbest meslek erbabı ve tüccarın ödediği vergi farklıdır. Aynı gelir düzeyine sahip ancak farklı bir mesleği olan insanlar meslekleri gereği iş yükleri aynı olmayacağından dolayı aynı vergiyi ödedikleri takdirde daha ağır koşullarda çalışan kişiler vergi yükünü daha fazla hissedeceklerdir.

2.1.1. Yaş

Gençlerin ve aynı zamanda potansiyel vergi mükelleflerinin, ülkenin ekonomik ve konjonktürel yapısına da bağlı olmakla beraber henüz umdukları hayatı yaşamak için yeterli geliri elde edemiyor olmaları sonucu gelir düzeylerinin düşük olması kaybedecek çok fazla bir şeyleri olmadığı hissiyle risk alma kararlarını güçlendirmektedir (Çoban, 2004: 46-47).

Yaşlı insanlar gençlere kıyasla birçok kamu hizmetlerinden faydalanmalarından dolayı ödedikleri vergilerin karşılığını alacaklarını düşünerek vergi ödemeye daha istekli oldukları düşünülmektedir. Genel olarak insanlar yaşlılık dönemlerinde daha fazla sosyal sermaye birikimine sahiptirler. Toplumla ilişkileri güçlüdür ve daha fazla bağlılık

duygusu taşırlar. Bununla birlikte devletin sosyal olaylarla ilgili yaptırımlarına da oldukça güçlü bir şekilde uyum sağlarlar (Özdemir ve Ayvalı 2007: 51-73; Çomaklı, 2008: 113-120).

Literatürde ele alınan çalışmalara bakıldığında yaş faktörü etkisinin özellikle genç yaştaki bireylerde vergiye karşı uyumun ve bilincinin az olduğunu belirlenmiştir. Orta ve yaşlılarda ise vergi bilincinin geliştiği ve vergiye uyumun arttığı görülmektedir (Çiçek, 2006: 67).

Aynı zamanda birçok çalışmada yaş ile vergi kaçakçılığı arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Bunun yanısıra pozitif ilişki bulunan çalışmaların da az sayıda mevcut olduğu belirtilmiştir (Saruç, 2003: 161).

2.1.2. Cinsiyet

Bir diğer faktör ise cinsiyettir. Vergiye uyumu konularında yapılan çalışmalarda özellikle kadın mükelleflerin erkek mükelleflere göre daha fazla uyum gösterdiği vergi uyum düzeylerinin daha yüksek olduğu ifade edilmiştir. Kadınların iş yaşamında daha fazla bulunması, kadınların iş sahalarının artmasıyla beraber nispeten uyum düzeylerinde azalma gözükse de günümüzde kadın vergi mükelleflerin gönüllü vergi uyum düzeylerinin yüksek seviyelerde olduğu söylenebilir (Mason ve Calvin, 1978: 73).

Cinsiyete bağlı araştırmalarda kadınların erkeklere göre vergiye karşı daha yüksek uyum gösterdiği vergi bilincinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Psikolojik alanda yapılan çalışmalarda da kadın bireylerin erkeklere göre daha uyumlu oldukları ortaya konulmuştur. Dolayısıyla, vergi bilincinin saptanmasında öne çıkan bu farklılığın olması normal karşılanabilir (Tuay ve Güvenç, 2007: 22-23).

2.1.3. Medeni Durum

Vergi bilincine ve ahlakına sahip olmada medeni durumun etkisini açıklarken, bireylerin kendi sosyal çevrelerini yasal ve yasal olmayan alışkanlıklarına paralel ölçüde belirleyebileceğini, evli kişilerin özellikle bekârlarla kıyaslandığında vergiye karşı daha pozitif bakış açısına sahip olduğundan vergi bilinçlerinin bekarlara göre yüksek olabileceklerini ileri sürmektedir (Gökbunar, 2007: 91-99).

2.1.4. Eğitim Düzeyi

Kişilerin dünyaya bakış açısını ifade edilebilecek olan eğitim birçok özelliğe sahip olup, insanların sahip oldukları inançları, tutum ve davranışları üzerinde etkisini büyük ölçüde gösterir (Şenyüz, 1995: 34). Toplumların gelişmiş olması eğitim ve kültür düzeylerinin de yüksek olduğunu ve bunun medeniyetin de bir göstergesi olduğu anlaşılabilir (Ünsal, 1998: 41). Eğitim konusunun vergi bilincinin artırılmasında önemli bir rol oynadığı unutulmamalıdır. Ailede başlayıp, okulda devam eden ve medya ve diğer iletişim araçlarıyla bireylere dinsel kurumlarca da desteklenecek bir eğitimin verilmesi, vergi bilincinin oluşumuna ciddi bir katkısı olacaktır (Kumluca, 2003: 91-94).

Eğitim düzeyi yüksek olan bireyler ekonomik ve mali olaylara ilişkin olarak daha düşük eğitim düzeyindeki bireylere nazaran daha dikkatli, bilinçli olup, aynı zamanda kamu hizmetlerinden yararlanmada daha avantajlıdırlar. Yasama süreciyle beraber elde edilen vergi gelirlerinin de nasıl harca edildiğine ilişkin eğitim düzeyi yüksek olan bireyler daha eleştirici olabilmektedirler (Çomaklı, 2008: 113-120)

Eğitim düzeyi bireylerin üzerinde olumlu bir etki olduğu kadar olumsuz bir etkisi de oluşturabilir. Çünkü eğitim düzeyi yüksek olan bireyler mevzuatta yer alan yasal boşluklardan faydalanarak daha kolay bir şekilde vergiden kaçınmaya yönelik eylemlerde bulunabilir. Literatürde yapılan bazı araştırmalar da bunu desteklemektedir (Demir, 2009: 1-10).

Gelişmiş toplumlarda eğitim düzeyi yüksektir. Bu ülkelerde vergi bilincinin gelişmiş olması vergi gelirlerinin artırmakta ancak bununla beraber mevzuatta yer alan yasal boşlukların iyi bilinmesinde ötürü devletin elde ettiği vergi gelirlerinde azalma görülebilmektedir.

Witte ve Woodbury yaptıkları çalışmada eğitim ve vergiye uyum arasında olumlu bir ilişki olduğu tespit etmiş, Dubin ve Wilde ise negatif bir ilişki olduğu ortaya koymuşlardır (Saraçoğlu, 2008: 16-34). Richardson, eğitim seviyesi yüksek insanların eğitim seviyesi daha düşük olan insanlara göre vergi kaçırma yerine vergiden kaçınmayı tercih ettiklerini ifade etmiştir (Demir,2009: 1-18). Juan ve diğerleri ise üniversite mezunu olan bireylerin vergi kaçırma eğiliminin nispeten daha düşük olduğunu tespit

etmişler, Antonides ve Robben ise eğitim seviyesinin yükselmesinin vergi kaçakçılığını artırdığını ifade etmişlerdir (Saruç, 2003: 152-165).

2.1.5. Subjektif Vergi Yüğü

Bireylerin kişisel durumları, zevk ve tercihlerine göre değişebilen bununla birlikte hissetme duygusunun ön planda olduğu ayrıca söz konusu bireylerin gelirleri üzerinde oluşan iktisadi ve psikolojik bir baskıya subjektif vergi yükü denilir. Bu kavram, bireylerin ödedikleri vergi sonrasında gelirlerinde ve sahip oldukları ekonomik değerlerdeki azalmanın sebebiyet verdiği vazgeçme veya refah kaybı, bu vergi yükünü taşıyan kişi tarafından hissedilme derecesine göre değişir (Çoban, 2004: 25). Yani, her bireyin bu yükü hissetme derecesi farklılık göstereceğinden ölçülmesi imkânsızdır.

Bir vergi sisteminin adaletli olarak algılamasında gelir düzeyleri aynı olmayan kişilerin gelir düzeylerine göre farklı oranlara tabi tutulması önem arz eder. Bu nedenle, vergi sisteminde eğer bireyler aynı gelir sahip olmadıkları halde aynı oranda vergilendirilmeleri halinde vergiye bakış açılarının olumsuz olması doğal karşılanabilir. Vergilendirmenin adaletli bir şekilde yapılabilmesi için literatürde iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Birincisi, “faydalanma ilkesi” ikincisi ise “ödeme gücü” ilkesidir. Faydalanma ilkesi, bireylerin devlet sağladığı kamusal mal ve hizmetlerden faydalanma derecelerine göre vergilendirilmesi gerektiğini açıklar. Ödeme gücü ilkesi ise bireylerin ödeme gücüne göre vergilendirilmesini, ödeme gücü yüksek olan bireylerin daha yüksek oranda vergilendirilmesini ifade eder (Çiçek, 2006: 48) Bu ilkenin uygulanmasında bireylerin elde ettiği geliri, sahip oldukları servet ve yaptıkları harcamalar dikkate alınmaktadır (Pehlivan, 2011: 162).

2.1.5. Bireyin Gelir Düzeyi

Bir toplumda yaşayan insanların elde ettiği gelir ve sahip oldukları servet düzeyleri farklı olabilir. Vergilemede esas olan ise ödeme gücü ilkesine göre adil olarak uygulanan bir vergileme sistemidir. Literatürde bireylerin gelirleri ile vergiye karşı tutum ve davranışları arasında ilişkiyi inceleyen birçok çalışma ortaya konulmuştur. Genel olarak yapılan çalışmalardan elde edilen sonuç bireylerin elde ettikleri gelir düzeyi arttıkça, vergi kaçırmaya yönelik eğilimlerinin de arttığı tespit edilmiştir (Kumluca, 2003: 93).

Gelir düzeyi yüksek olan kişilerin gelirlerinin artmasıyla beraber ödeyeceği verginin de artması, düşük gelirlilere kıyasla daha fazla vergi kaçırmaya sevk edecektir. Vergi kaçırma fiilinden dolayı karşılaşılabilecek yaptırımlarının ağır olması, gelir düzeyi düşük kimselere vergi kaçırmaya daha az yöneltecektir. Bu nedenle gelir düzeyi ile vergi kaçırma fiili arasında olumsuz bir ilişki vardır. Ayrıca kişiler arasında gelir eşitsizliğinin olması halinde vergi uyumu ve vergi bilincini olumsuz yönde etkileyecektir (Tuay ve Güvenç, 2007: 21).

2.1.6. Bireyin Diğer Bireylere Bakış Açısı

Bireylerin vergi bilincinin oluşumunda bir diğer faktör diğer bireyler hakkındaki düşünceleridir. Çünkü aynı zamanda bir mükellef olan bireyler hem kendisinin hem de diğer vergi yükümlülerinin ödeme gücüne uygun olarak vergi ödeyip ödemediklerini konusunda diğerleriyle karşılaştırma yaparlar. Bu karşılaştırma sonucunda bireylerin bu elde ettikleri kanaatleri vergi bilincinin oluşmasında bireyin tutum ve davranışları olumlu veya olumsuz yönde etkisi olacaktır (Şenyüz, 1995, 40).

Bireyler vergi ile ilgili gerekli yükümlülüklerini yerine getirirken kanunlara da uymak zorundadırlar. Ancak bireylerin birçoğu uygulamada aynı önem ve hassasiyetle hareket etmemektedirler. Örneğin, vergilerini beyan esasına göre tarh ettirip ödeyen bireyler, vergileri tevkifat yoluyla ödeyen yükümlülere kıyasla gelirlerini istedikleri şekilde beyan edebilmektedirler. Çünkü vergisi tevkifat yoluyla kesilen bireyler, ödemeleri gereken vergilerin tutarı ile ödedikleri vergilerin tutarı birbirine eşittir. Ancak diğer yükümlülerin ödedikleri vergilerin tutarı, ödemeleri gereken vergilerin tutarından daha düşük olabilir. Böyle bir durumda vergi ile gereken yükümlülüklerini kanunlara uygun olarak yerine getiren yükümlüler kendilerini kanunlara aykırı hareket eden, denetim ve cezalarla karşılaşmayan yükümlülerle kıyasladıklarında, haksızlığa uğradıklarını düşünürler. Bunun sonucunda bu yükümlüler, diğer yükümlülerin vergilendirilmeyen gelirleri dolayısıyla daha yüksek bir yaşam kalitesine sahip olduklarını ve bu durumun kendilerinin daha fazla yük altında bıraktığını düşünürler (Şenyüz, 1995, 40).

Bireylerin diğer bireyler hakkındaki bu gibi olumsuz düşünceleri, vergi bilincinin azalmasına neden olmaktadır. Bireylerde oluşan bu tarz olumsuz düşüncelerin yaygın bir durum haline gelmesi aynı zamanda yükümlü olan bu bireylerin vergilerini eksik ödeme eğilimini arttıracak hatta sürekli hale gelecektir. Sonuçta bu davranışlar dürüst

davranan bireyleri eğilimlerini olumsuz yönde etkileyecek onları da bu gibi davranışlara yönelmesine sebebiyet verecektir.

2.1.7. Verginin Algılanma Biçimi

Mükelleflerin vergiye karşı gösterdiği tutum ve davranışlar ile vergiye karşı nasıl bir algı düzeyinde oldukları arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü bu algı düzeyinin az ya da çok olması vergiye karşı tutum ve davranışları da belirlemede rol oynamaktadır. Bunun arka planında yatan temel problem bireylerin vergiyi nasıl algıladığıdır (Edizdoğan ve diğerleri, 2011: 231).

Mükelleflerin vergi ödemedi bile devletin hizmetlerinden faydalanabileceğini bilmesi, üzerine düşen vergiyi kısmen ödemesi ya da hiç ödememesi ve bu şekilde gelirin geri kalanını kişisel tasarruflarına ayırması rasyonel ve içgüdüsel bir harekettir. (Zorlu, 2012: 31).

Bireylerin zihninde devletin kişiler üzerinde güç kullanarak mallarını gasp eden varlık olarak görülmesi ve bunu da vergiler yoluyla yaptığını inanılması vergileme konusunda algı problemin yaşandığının dolayısıyla vergi ödeme isteğini azaltması bu düşüncüyü kanıtlar niteliktedir. Öte yandan toplumu oluşturan bireylere verginin genel olarak kamu hizmet sunulmak üzere alındığı ve vergi ödemenin kutsal bir görev ve ödev olduğu algısının oluşturulması, bireylerin vergiye karşı bakışını olumlu yönde etkileyecektir (Nadaroğlu, 1985: 335-336).

2.1.8. Vergi Ahlakı

Bireylerin vergi ilgili olan ödevlerini gönüllü olarak yerine getirip getirmediği konusuyla ilgilenen vergi ahlakı kavramı aynı zamanda mükellefin zihninde yeterince yerleşmemiş olmasından dolayı da vergi kaçakçılığına sebebiyet vermektedir (Bilici ve Bilici, 2013: 181). Başka bir ifade ile vergi ahlakı esasen vergi suç ve cezalarına karşı sergilenen dürüst bir davranıştır (Tosuner ve Demir, 2008: 356). Diğer kısa ve öz bir tanıma göre vergi ahlakı, yasada mükellefe ödemesi emredilen tutarın tam bir şekilde yerine getirilmesini ifade eder (Nadaroğlu, 1985: 333).

Diğer bir tanıma göre vergi ahlakı, devlet ile birey arasındaki ilişkiyi düzenleyen kural olarak benimsenmiş davranışlardır. Başka bir tanımda da vergi ahlakı, bireylerin sahip

oldukları yasama organınca belirlenmiş vergi ödevlerini yerine getirmek için ortaya koyduğu davranışlar bütünü olarak ifade edilmektedir (Tunçer, 2003: 103).

Tarihsel sürece baktığımızda vergi kapasitesinin artması toplumda yaşayan bireylerin vergiyi nasıl algıladıklarıyla ilişkili olup vergi bilincinin oluşmasıyla sağlanmaktadır. Bu nedenle vergi ahlakı, vergi bilincinin oluşması için önemli faktörlerden biridir (Tosuner ve Demir, 2007: 9).

Daha geniş bir kavram olarak vergi ahlakı, vergi ile kamu hizmeti ilişkisinin ve vergilerin hangi amaçla alınıp ve hangi tür işlevi yerine getirmek için alındığının kavranmış olması anlamına gelen mali bilgi ve vergi kanunları başta olmak üzere mali kurumlarla ilgili tüm duygu ve davranışlardan meydana gelen mali tutumlarla da bağlantılı bir kavram olmakla birlikte, “vergi ödeme konusundaki içsel bir motivasyon” olarak tanımlanmış olup “mükelleflerin vergi kanunlarından doğan yükümlülüklerini, gerçeğe uygun bir şekilde yerine getirme konusundaki davranışlarının düzeyine” denilmektedir. İçsel motivasyondan kasıt, dışarıdan hiçbir zorlama ve baskı olmadan verginin gönüllü olarak ödenmesidir. Bireyler cezalarla karşı karşıya kaldıkları veya risk alarak işledikleri kaçakçılık fiilinden kaynaklı ödeme yaptıkları durumlardan ziyade vergiler bireylerin kendileri bizzat beyan ederek veya gönüllü olarak ödemeleri şeklinde olmalıdır (Edizdoğan ve diğerleri, 2011: 231).

Bireylerin vergileme karşısındaki davranışlarını etkileyen vergi ahlakı faktörüyle ilgili olarak birçok çalışma yapılmış ve literatürde vergi psikolojisinin öneminden sıkça bahsedilmiştir. Saruç ve Sağbaş (2003: 93-94)’ın yapmış oldukları çalışmada vergi ahlakının vergi davranışları üzerinde etkisinin olduğu belirtilmiştir. Vergi kaçırma ile vergi ahlakı arasında negatif bir ilişki olduğu ve eğitimle vergi ahlakının yakından ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca söz konusu çalışmada kadınların erkeklere göre vergi ahlakı daha yüksek olduğu ifade edilmiştir. Vergi ahlakının yüksek olduğu diğer değişken ise eğitim seviyesidir. Savaşan ve Odabaş (2005: 25)’ın yapmış olduğu anket incelemesinde ankete katılanların %85’i vergi ahlakının oluşmamış olmasının sebebini vergi kayıp ve kaçakları olarak görmektedir.

Kanunda yer alan cezaların fazlalığı veya daha yoğun ve sık denetimlerden geçirileceğinin, ağır cezalara ve yaptırımlara tabi tutulacağına dile getirilmesi mükelleflerin içsel motivasyonlarını yanlış yönde etkilemektedir. Bu içsel

motivasyonlarından biri olan vergi ahlakını da etkilemekte ve bunu daha iyi yönde kullanmaktansa vazgeçme eğilimine girmektedirler (Alkan, 2009: 23).

Bununla birlikte vergi ahlakının mükellefler üzerinde şekillenmesinde çevre faktörü de önem arz etmektedir. Çünkü mükellefler yaşadıkları sosyal çevreden etkilendikleri gibi sosyal çevreyi de etkileyebilmektedir. Devlet otoritesine karşı duyulan güvenin sarsıldığı durumda toplumu oluşturan bireylerin birbirini etkileyerek vergiye karşı bakış açılarını da değiştirmeleri muhtemeldir veya dürüst kişilerden oluşan bir toplumda vergi kaçırma eyleminin vergi ahlakıyla zıt olduğunun bilinmesi vergi kayıp ve kaçığının azalmasını sağlayacaktır (Gökbunar vd., 1998: 81).

Söz gelimi vergi bilincini oluşturmada vergi ahlakı toplumların ve toplumu oluşturan bireylerin genel kültür düzeylerini gösterir. Gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerde de kültür seviyesi daha yüksektir. Buna paralel olarak vergi ahlakının da gelişmiş olduğu ifade edilebilir. Hatta aynı ülke içerisinde farklı gelişmişlik düzeyine sahip bölgelerde bile vergi ahlakı açıklanan bu ilişkiye benzer şekildedir. Buna rağmen vergi ahlakının sadece toplumların gelişmişlik düzeyleri ile alakalı olduğu söylenemez, daha birçok faktör vergi ahlakını ve dolayısı ile vergi bilincini etkiler (Nadaroğlu, 1985: 334).

2.1.9. Siyasal İktidarı Benimseme Durumu

Bireylerin vergi ödeme konusundaki isteksiz tutum ve davranışlarda bulunmasının nedenlerinden biri de ülkedeki siyasal iktidarın tutumudur (Gök, 2007: 143-163).

İktidar vergi politikalarını oluştururken oy kaybetme kaygısı ve kendi seçmen gruplarının istekleri de dikkate alınır. Siyasi amaç doğrultusunda hazırlanan bu politikalar vergi suçlarını da tetiklemektedir (Şahin, 2010: 38-39)

Seçimlere katılan partilerden herhangi birinin seçimi kazanarak iktidara gelmiş olması o partinin öne sürdüğü politikalarının toplumu oluşturan bireyler tarafından kabul gördüğü şeklinde açıklanabilir (Nadaroğlu, 1998: 37). Bu yüzden iktidara gelen siyasi partinin aldığı bütün kararlar, toplumun tüm kesimini bağlayacağından, bireyler vergi ödeme konusunda iktidara karşı bir tutum ve davranış sergilemeleri muhtemeldir (Çataloluk, 2008: 213-228). Dolayısıyla siyasal iktidara oy veren bireyler, iktidarın aldığı kararları da savunurken, karşı görüşteki bireyler ise muhalefetteki parti ve partilerin de yönlendirmesi ile iktidarı eleştirirler (Şenyüz, 1995: 9).

Bu durumda çıkarları zedelenen bireyler mevcut iktidara yönelik olumsuz tutum ve davranışlar sergileyebilmekte ve siyasi otoritenin aleyhine olabilecek söylem ve fiillerde bulunabilmektedir. Bunun gibi vergilere karşı sergilenen tutum ve davranışlar da aynı zamana iktidara karşı beslenen olumsuz düşüncelerin bir yansıması olabilmektedir. Bu yüzden devleti yöneten iktidar vatandaşlara güven duygusunu aşılmalı ve hayatı kolaylaştırmaya hedefleyen mali ve ekonomik reformlar gerçekleştirmeli ve bunları uygulamalıdır. Bireylerin iktidara duyduğu güven artarsa, vergilere karşı tavır ve davranışları değişecek, insanların vergi bilincini ve uyumunu arttıracak siyasi iktidarda güvendiği kişilerin olması nedeniyle vergilerini ödemeleri daha kolay olacaktır (Sağbaş ve Başoğlu, 2005: 125).

2.1.10. Devlete Bağlılık

Toplumunu oluşturan bireylerin her biri kendine ait bir düşünceye sahiptir. Bireylerin düşünceleri de siyasi otoritenin politikalarına ve vergiye gönüllü uyum düzeylerini etkilemektedir (Tuay ve Güvenç, 2007: 25). Eğer bireyler devleti her an ve her şartta yanlarında olacağını düşünür ve hissederse, ödedikleri vergiyi devlete bağlılıklarına dolayı ödediklerini ve üzerinde oluşan vergi yükünü bir vatandaşlık görevi olarak kabul ederler. Bu anlayış bireyleri daha istekli hale getirir (Şenyüz 1995: 38). Bu durumun tam aksine bireyler devletin politikalarını ve uygulamalarının yanlış olduğunu, etkin ve verimli olmayan bir şekilde tasarruf edildiğini düşünürse, vergi verme konusunda isteklilik düzeyi azalacaktır (Çataloluk, 2008: 213-228).

2.1.11. Aile Yapısı ve Anlayışı

Sahip olunan aile yapısı ve hayat anlayışı bireyin vergiye karşı göstermiş olduğu tutum ve davranışlarını etkileyebilmektedir. Bireyin vergiye karşı davranışlarını değerlendirme yollarında biri de aile toplam elde edilen gelirden ziyade bireylerinin kişi başı gelirlerinin bireylerin günlük ihtiyaçlarının karşılayıp karşılamadığıdır. Örneğin, gelir düzeyleri aynı olan fakat aile ölçekleri farklı olan iki bireyin her ikisi de % 20 vergiye tabi tutulduğu takdirde, hayat standartlarının %20 azalacağını söylemek mümkün değildir. Çünkü aile ölçeği daha yüksek olan kişilerin, ödediği vergilerin daha fazla olması nedeniyle ailenin bireylerine düşen kişi başı harcanabilir geliri de düşecektir (Şenyüz, 1995: 31).

2.2. Dışsal Faktörler

2.2.1. Objektif Vergi Yüğü

Vergi yüğü kavramı günümüzde daha sık kullanılmaya başlanmış olmak birlikte, özellikle siyasi anlamda da en çok gündemde olan konulardan biridir. Vergi yükünün tam olarak ne anlam ifade ettiğı, bu kavramın nasıl ölçülebileceğine dair 20.yüzyıl iktisatçıları çalışmalarda bulunmuşlardır (Nadaroğlu, 1998: 261).

Başlangıçta verginin tanımını yaparken karşılıksız bir ödeme olduğunu belirtmiştik, karşılıksız olarak yapılan bir ödemenin, yük oluşturması beklenen bir sonuçtur (Türk, 2010: 189). Vergi şüphesiz ki bir yükür. Çünkü ödeyen kişinin mali gücünde bir azalmaya sebebiyet vermektedir. Bireylerin hissettikleri vergi yüğü karşısında, ortaya koyduğu psikolojik tepkilere dayanarak vergi yükünü açıklamaya çalışan kısım, subjektif vergi yükünü (vergi tazyiki) ifade etmektedir. Bu tanıma içsel faktörlerde değinilmiş olup, objektif vergi yüğü ise, daha çok sayısal analizlere dayalı olarak, matematiksel anlamda verileri ortaya koyan dışsal bir faktördür. (Nadaroğlu, 1998: 262) Objektif vergi yüğü, devletin elde ettiğı vergi gelirleri toplamının, toplam milli gelir miktarına bölünmesiyle bulunan bir kavramdır (Şenyüz, 1995: 136).

Objektif toplam vergi yüğü hesaplanmasını formülize edecek olursak;

Ekonomide Ödenen Tüm Vergiler

Vergi Yüğü = _____ şeklinde yapılmaktadır.

Milli gelir

Yukarıda gösterilen formül toplam vergi yükünü de ifade etmektedir. Kişi başına hesapladığımızda, kişi başına düşen objektif vergi yükünü ifade eder. Genelde vergi yüğü bu şekilde hesaplanmaktadır. Diğer taraftan vergi yüğü, yalnızca vergi gelirinin veya kişilerin ödedikleri verginin bir işlevi olmamakla beraber, çeşitli faktörlerle beraber vergi yükünü ve dağılımını değiştirebilmektedir (Çoban, 2004: 24).

Bu kavram başka şekilde ifade edecek olursak eşit gelire sahip bireylerin aynı tutarda vergi ödediklerinde vergi yükleri de eşit olması anlamına geldiğini söyleyebiliriz (Şenyüz, 1995: 15).

2.2.2. Vergi Oranları

Daha önceden bahsedildiği üzere, bireylerin vergiye karşı tutum ve davranışlarında vergi yükünün önemli bir faktör olduğu söylenebilir (Aktan vd 2003: 159-171).

Vergi karşı tepkinin tetiklenmesinde vergi oranları etkilidir. Çünkü vergi oranları ile satın alma gücü arasında doğrudan bir ilişki olup, vergi oranların artması veya azalması vergi yükünün de artmasına veya azalmasına neden olacaktır. Vergi oranları ile bireylerin vergiye karşı göstermiş oldukları tepkiler arasında doğru bir orantı söz konusudur. (Gök, 2007: 147)

Bu bağlamda vergi bilincini sağlamaya yönelik vergi oranlarının vergiye karşı olumlu veya olumsuz tepkiler ortaya çıkartan önemli bir unsur olduğu söylenebilir.

2.2.3. Kamu Harcamalarının Algılanma Düzeyi

Verginin “karşılıksız” olma özelliği, günümüzde vergilemeye ilişkin yapılan tanımlamaların en önemlilerin başında gelmektedir. Verginin bu özelliği devlet açısından önem arz etmekle beraber, tamamen karşılıksızlık anlamına da gelmemelidir. Vergilerin karşılıksız olması, kamusal hizmetlerin bölünemezliği özelliğinden dolayı bireysel karşılığın beklenmemesini ifade etmelidir. Anayasa'nın 73. maddesinin 1. fıkrasında “*herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür*” ifadesine yer verilmiştir. Söz konusu fıkrada yer alan kamu giderlerini karşılamak ifadesi vergilerin meşruiyeti, bireylerin vergiyi kamu harcamalarının bir karşılığı olarak görmeleri, vergi ahlakı ve vergiye gönüllü uyum kavramları açısından son derece önem taşımaktadır (Demir, 2008: 76).

Devletin bütün organlarıyla faaliyetlerine devam etmesi için toplanan vergiler aynı zamanda toplumsal ihtiyaçların karşılanabilmesi için gerekli olan en önemli gelir kalemidir. Vergiyi kamu hizmetlerinin bir bedeli gibi algılamak vergiye bakışı olumlu yönde etkilerken vergiyi devlet tarafından zorla alınan bir yük veya bir ceza gibi görmek vergiye bakışı olumsuz yönde etkiler. Bu nedenle vergiler ile kamu hizmetleri arasında bir ilişki kurulması, insanların vergi ödemeye karşı daha temkinli olmasına neden olabilecektir. Aksi takdirde vergilere karşı olumsuz bir bakış açısı olması insanların vergi ödeme isteğini azaltarak verginin kayıtdışı ekonomi üzerindeki olumsuz yönde artmasına sebep olacaktır (Sağbaş ve Başoğlu, 2005: 124).

2.2.4. Kamu Hizmetlerinin Yapılmasına Duyulan Gereklik

Günümüzde toplanan vergi gelirlerinin nerelere ve nasıl harcanması gerektiği bütün ülkelerde en çok üzerinde durulan konulardan biridir (Gerçek ve Yüce, 1998: 37). Bireylerin toplanan vergilerin nerede ve nasıl kullanılacağına ilişkin bilgi sahibi olması vergiye karşı tutumunu olumlu veya olumsuz şekilde sergilemesine neden olacaktır. Ekonomik ve sosyal kalkınmayı gerçekleştirmede başı çeken eğitim, sağlık, savunma ve adalet gibi konuların çözülememesine karşılık, lüks harcamalara eğilimin artması vergi yükümlüsü olarak bireyleri de vergi ödeme konusunda şevkini kıracaktır (Yeniçeri 2004: 908-927).

Bireylerin ihtiyaç duyduğu hizmetlerin yerine getirilmesi ve yeterli miktarda üretildiği takdirde, kamu hizmetlerinin bireylerin tercihlerine uygun olarak sunulduğundan söz edilebilmektedir. Bireylerin tercihleri, demografik yapı, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, yaş, meslek ve cinsiyete göre farklılık gösterebilmektedir. Kamu hizmetleri üretilirken bireylerini istek ve tercihlerinin dikkate alınması vergiye karşı bakış açısının dah olumlu hale getirecektir (Çiçek, 2006: 67). Devletin de bu noktada vergilerin kanunlarla nasıl ve kimden toplanmasını belirlerken, topladığı bu vergilerin nerede ve nasıl kullanılacağı konusunda da objektif ve doğru politikalar üretmelidir.

2.2.5. Sık Uygulanan Vergi Afları

Vergi afları çoğu ülkede yaşanan mali, ekonomik, politik ve sosyal sorunlar sebebiyle uygulanma gerekçesinin haklı olduğunun göstergesidir. Bununla birlikte önem arz eden husus ise vergi aflarından yararlanan mükellef profilinin, bu afları kısır bir döngüyü dönüştürmemesidir. Afla aklanmayı bir alışkanlık haline getirmeye çalışan ve vergisel yükümlülüklerinden af beklentisi içerisinde kurtulmaya çalışan bir mükellefler ile özellikle son dönemlerde sık uygulanan vergi afları arasında birbiriyle yakından ilgilidir. Fakat, vergi aflarından yararlanan mükellefleri diğer mükelleflerden ayıran bazı durumlar, özellikler ortaya çıkabilir (Savaşan, 2006: 43).

Vergi aflarının iktidarlarca sık sık uygulanması vergilendirmede belirlilik ve adalet ilkelerini zedelemekte ve dolayısıyla bireylerin vergi bilincini olumsuz etkilemektedir. Özellikle vergisini ödemek istemeyen vergi bilinci düşük olan bireyler, sık sık uygulanan vergi afları nedeniyle kolaylıkla bu riski göze alarak vergi ödemek istemezler. Bununla birlikte, söz konusu aflar nedeniyle vergi bilinci ve vergi ödeme istekliliği yüksek olan bireylerin motivasyonu düşer. Aslında bu durum vergisini

zamanında ödeyenler bu kişiler için bir nevi cezalandırılma biçimine dönüşmüştür. Vergi aflarının sık bir şekilde uygulanması yalnızca dürüst kişileri değil aynı zamanda vergi idaresi çalışanlarının da motivasyonunu düşürmektedir. Çünkü bir vergi borcu için günlerce yapılan denetim ve çalışmalar için harcanan emek vergi affi sonrasında boşa gitmektedir (Aydemir, 1995: 66). Böyle bir durum sonucunda hem bireylerin vergiye bakışı değişmekte hem de vergi idaresi personeli psikojik olarak zarar görebilmektedir.

2.2.6. Vergi Adaleti

Vergiler, sosyal adaletin sağlanmasına yönelik belirlenen sosyal politika araçlarının en önemli araçlarından biridir. Vergi adaletinin sağlanması, vergi sistemlerinde mevcut gelir dağılımındaki eşitsizliklerin asgari düzeye indirilmesi ve buna ilişkin politikaların ortaya konmasıyla mümkün olabilir. Vergilemede adalet kavramı, zaman içinde değişik şekillerde ele alınmış ve toplumun her kesimi tarafından kabul edilebilen ve sınırları net olarak belirlenememiş bir kavramdır. Bir vergi sisteminde adaletin sağlanması, toplumda yer alan eşit durumdaki bireylerin eşit muamele görmeleri ve verginin ödeme gücü ilkesiyle orantılı olmasına bağlıdır. Vergilemede adalet kavramı, verginin yürürlüğe konulmasından başlayarak vergi idaresinin uygulamaları ve yargısal süreç dahil bütün süreci ele alır. (Gürdal, 1994: 8)

2.2.7. Vergi Sisteminin Karmaşıklığı ve Yapılan Düzenlemelerin Aşırılığı

Vergi kanunlarının anlaşılır şekilde hazırlanmaması bireylerin doğru beyanda bulunmalarına sebebiyet verebilir, bu da devlet için vergi kaybının oluşmasına neden olacaktır. Birey açısından da vergi mevzuatının karmaşıklığından dolayı istemeyerek de olsa vergi kaybına neden olabilmektedir.

Vergi bilincinin oluşumunda etkili olan bir başka faktör de vergi kanunlarında yapılan değişikliklerdir. Değişen ekonomik şartlara uygun olarak ülkenin vergi mevzuatının da yabancı ülkelerdeki mali mevzuatla koordinasyonunu sağlamak amacıyla değişiklikler yapılması normaldir. Fakat yürürlükte olan kanunların uygulanmayıp vergi toplanmadığı gerekçesiyle yapılan değişiklikler bireylerin vergi sistemine karşı inançlarını yitirmesine sebebiyet verir, vergi bilinçleri düzeyleri azalır ve vergi kaçırma eğilimine girmeleri de muhtemeldir (Güner, 2008: 62).

Ülkemizde uygulanmakta olan vergi kanunlarında hemen hemen her yıl değişiklikler yapılmaktadır. Gelir Vergisi Kanunu(GVK),Kurumlar Vergisi Kanunu(KVK),Vergi Usul Kanunu(VUK), Katma Değer Vergisi Kanunu(KDVK) birlikte 200'e yakın değişikliğe uğramıştır.

Vergi yasalarında sıkça yapılan bu değişikliklerin yanında tebliğlerle ve bazen de kanun hükmünde kararnameler ile yürürlüğü konula uygulamalar vergi mevzuatı daha da karmaşık hale getirebilmektedir.

2.2.8. Vergi İdaresinin Etkinliği

Vergi idaresinin etkinliği teşkilatlanma, yönetimdeki uygulamalar ve vergilendirilme sürecinde önem teşkil etmektedir. Hızla gelişen dünyaya ve teknolojiye ayak uydurabilen iyi eğitilmiş denetim elemanlarının varlığı, vergi idaresinin teknolojik altyapılarla donatılması, vergi idaresinin modernizasyonu için yeterli olmayabilir. Çünkü bütün bu faktörlerin etkin olması, iyi bir yapılanma ve bu yapıyla birlikte içinde yer alan birimleriyle bir bütün olarak hareket edebilen bir vergi idaresinin oluşturulmasıyla mümkündür (Çoban, 2004: 68).

Vergi idaresinin etkin olması, devletin maksimum miktarda vergi toplayabilmesini ifade etmektedir. Ancak bu ifadenin vergi idaresinin etkinliğini açıklamak için yetersiz olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü vergi idaresinin etkinliğini sağlarken sadece hazineyi değil vergi mükellefleri de ele alınmalıdır. Bu açıdan ele alındığında yapılan uygulamalarda, eşit şartlarda vergi toplayan iki vergi idaresinden mükelleflerinin vergiye uyumunu ve mükellef memnuniyetini sağlayanın daha etkin olduğu kabul edilir (Yaraşlı, 2005: 222). Vergi uyumunu ve mükellef memnuniyetini sağlayan vergi mükelleflerinin vergi bilinç düzeylerini daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Denetim elemanlarının sayıca çoğunluğu vergi denetimlerinde bulunan denetim elemanı başına düşen mükellef sayısının azalması, mükelleflerin yakalanma riskini artırdığı için mükelleflerin vergiye karşı bakışının olumlu anlamda değişmesinde büyük bir önem arz etmektedir. Sayısal çoğunluğun yanı sıra denetim elemanın sahip olduğu liyakat ve bilgi düzeyi de mükellef davranışlarını etkiler (Çoban, 2004: 69). Denetim süreci ve denetimden sonraki elde edilecek maddi ve manevi faydanın mümkün olduğunca üst seviyeye çıkabilmesi vergi denetim elemanlarının yaptıkları iş ve işin gerektirdiği niteliklere sahip olmalarıyla sağlanabilir.

Vergi bilinci ve ahlakını etkileyen faktörlerin tümünün gerçekleştirilmesine rağmen mükelleflerin vergiye karşı bakışında olumsuz davranış ve tutumlar devam ediyorsa; vergi konusunda yapılan bilgilendirme ve verilen eğitim faaliyetlerinin, vergi kanunlarında sadeliğe yer verme ve mevcut karmaşanın önlenmesine yönünde çabaların, vergi idaresinin hizmet sunumdaki koşullarda yeterliliğin yeniden gözden geçirilmesi uygun olacaktır.

Vergi bilincinin oluşumunda diğer önemli faktör de bireylerle idare arasındaki bağın kuvvetli olmasıdır. Mükellef vergisini ödemek istediği zaman rahat bir şekilde vergi ödeyebileceği bir ortamda bulunmalı, idarece mükellefleri zorlamayan tutum ve davranışlarla karşılaşmalı, mükellef vergisini ödedikten sonra da memnun olmalıdır (Nadaroğlu, 1985: 336).

Mükellefle idare içerisinde muhatap olan idari personel kalitesiyle hizmet alma ve hizmet verme konusunda bilgi ve becerisiyle gerekli öneme sahiptir. Genellikle az gelişmiş ülkelerde çalışan idari personeller bilgi ve becerilerinden ziyade gayrimeşru yollarla işe haiz olup hizmet içi eğitimden yoksun bir duruş sergilerken gelişmiş ülkelerde bu durum ise aksinedir. Gelişmiş ülkelerde performans sistemine dayalı, girdi çıktı odaklı ve hesap verme sorumluluğu olan bir sistem mevcut olduğu için idari personel hizmet alacak kişiye en iyi hizmeti sunmaya çalışır. Ayrıca gelişmiş insan kaynakları sistemi de alınacak personelin nitelikli olup olmadığına karar vererek gelişmiş ülkelerin bu konudaki adımlarının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu durum vergi idarelerinin işlemlerin hızlı ve etkin olması açısından iyi hizmet veren vergi idarelerin olduğu ülkelerde insanların vergi ödeme istekleri ve vergi ödeme güçleri yüksek olduğunu göstermektedir (Türk, 2010: 143).

Sonuç olarak vergi idaresinin etkinliği, vergi idaresi tarafından yürütülecek etkili iletişim, denetim ağı ve eğitim faaliyetleriyle, toplumun vergi bilinci ve vergi ahlakının oluşumunda önemli rol oynayacaktır.

2.2.9. Toplumun Gelişmişlik ve Kültürel Düzeyi

Bireylerin vergi ödeme istekleri ile ahlaki durumları arasında ilişki bulunmasından dolayı vergi ödemenin de kutsal bir görev olarak görülmesi toplumların, vergi ödeme eğilimlerinin ve vergiye gönüllü uyumu daha yüksek olabileceğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte ahlaki değerleri yitiren ya da bu değerleri yitirmeye yüz

tutmuş olan toplumlarda ise vergi bilincinin oluşmasını zor olacağı ve vergi kaçakçılığı gibi eylemlerin artacağı dolayısıyla da toplumun vergiye gönüllü uyumu da imkânsız olacaktır (Edizdoğan ve diğerleri, 2011: 231-232).

2.2.10. Sosyal Gruplar

Politik ve sosyo-kültürel faktörlerden bir diğeri sosyal gruplardır. Sosyal gruplar, kendi aralarında sürekli bir etkileşim halinde olmaları, topluluk bilinciyle hareket etmeleri ve birbirini tanıyan, belirli bir amaç güden en az üç kişiden oluşan topluluklar olarak tanımlanabilir (Başoğlu, 2006: 23).

2.2.11. Din ve İnanç

Din, geçmişten bu yana toplumsal hayatta insanların davranışlarını etkileyen en önemli sosyolojik faktörlerden biri olmuştur. Literatürde yapılan çalışmalarda dini inançlar ile vergi ödeme arasında bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur. Günümüz dünyasından dini görüş ve teamülleri dikkate alarak uygulanan bir vergi sistemi bulunmamaktadır. Ancak böyle olmasa bile verginin kutsal kabul edilmesi ve toplum nezdinde gözardı edilmemesi dini açıdan olumlu sayılabilecek davranışlardır. Bu davranışların yaşamını dinsel nitelikteki görüş ve tavsiye göre şekillendiren insanlar üzerinde etkisinin yüksek olduğu ifade edilmiştir (Aktan ve Çoban, 2006, 150-151).

Yukarıda belirtildiği üzere kişilerin dinsel inançlarının, vergi ahlakı ve dolayısıyla da vergi bilincini etkilediği ileri sürülmüştür. Ayrıca din, bireylerin sergiledikleri davranışlarını etkileyen ve onları negatif şeylerden alıkoyan bir faktör bir kavram olarak kabul edilir ve dinin vergi kaçırma eyleminden kaçınmayı sağlayan bir özelliği olduğu ifade edilmektedir. Bundan dolayı dinin caydırıcı etkisiyle hareket eden bireyler için vergi ahlakıyla yapılan çalışmalar, dini yönü daha fazla kişilerin vergi ahlakının daha yüksek olduğu iddia edilmektedir (Şahin, 2011: 101).

BÖLÜM 3: VERGİ BİLİNCİNİN TESPİTİNE YÖNELİK ALAN ARAŞTIRMASI

3.1. Vergi Bilincine İlişkin Bazı Ampirik Çalışmalar

Vergi Bilinci kavramına yönelik ve bu konuyla bağlantılı vergi ahlakı, vergi psikolojisi gibi alanlarda birçok çalışma yapılmıştır. Bu kavramlardan vergi bilinci, vergi uyumu ve vergi ahlakı literatürde öne çıkan kavramlardır. Bu kavramlara ağırlık verilmekle beraber diğer kavramlara ilişkin görüşler öne sürülmüştür. Bu kavramlardan “tez” kısmını oluşturan daha çok Uluslararası ve Türkiye’de vergi bilinci kavramını öne çıkaran görüşlere yer verilecektir.

3.1.1. Türkiye Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Manisa ilinde mükelleflerin vergileme olayı karşısındaki tutum ve davranışlarıyla ilgili bilgi sahibi olma amacıyla gelir vergisine tabi mükellefler ile anket incelemesi yapılmıştır. Araştırma sonucunda mükelleflerin genelinde vergiyi fayda ilkesine göre tanımladıkları ve ödedikleri vergi ile kamu hizmeti arasında ilişki kurmaya çalıştıkları görülmüştür. Ayrıca mükelleflerin vergiye bakış açılarını devletin topladığı vergilerin harcama biçimi ve sorumluluğunun etkilemesi ve vergi oranlarındaki artışların mükellefler üzerindeki mikro ekonomik etkilerinin olumsuz olduğu dikkati çekmiştir (Muter vd., 1993: 63-64).

Yüce ve Gerçek’in (1998) Bursa ilinde mükelleflerin vergiye yaklaşımını belirleyen faktörler başlıklı çalışmasında mükelleflerin vergi sistemine ve devlete olan güvenlerinin artması sonucu vergi bilinci ve vergi uyum düzeylerinin artacağı sonucuna ulaşılmıştır. Mükelleflerin vergi sisteminde yaşanan sorunların ve alınması gereken önlemleri doğru bir şekilde tespit ettikleri belirtilmiş çalışmada isteklerinin yüksek olduğunu ifade etmişlerdir.

Çoban’ın (2004) Denizli ilinde mükelleflerin vergi karşısındaki davranışlarını ölçme amacıyla yaptığı çalışmada mükelleflerin vergiye karşı sergiledikleri tutum ve davranışlarının olumsuz olduğunu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte vergi kaçakçılığı fiili ve buna yönelik davranışların ön planda görülmüş mükellefler bunun sebebi olarak vergi sistemindeki adaletsizlikler ve vergi yükünün baskının fazla olması gösterilmiştir.

Sağbaşı ve Başoğlu'nun (2005) yapmış oldukları çalışmada Afyon ilinde ilköğretim öğrencilerinin vergiyi nasıl algıladıkları, vergi algıları üzerindeki faktörlerin neler olduğunu incelenmiştir. Öğrencilerin vergiler ile kamu hizmetleri arasında bir ilgi kuramadıkları, vergi hakkında algı yanlışlarının yüksek olduğu sonucuna varmışlardır. Vergiyi algılamada cinsiyetin ve eğitim seviyesinin temel etkenlerden biri olmadığı, ailenin sahip olduğu gelir düzeyi ve ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin de vergiyi doğru algılama düzeylerinin yükseldiği tespit edilmiştir.

Çiçek'in (2006) İstanbul ilinde vergi yükümlüleri ile yaptığı bir anket çalışmasında vergiye karşı davranışlar psikolojik faktörlerle beraber ele alınmıştır. Araştırma sonucunda yükümlülerin ödedikleri vergileri kendilerine bir yük olarak görmeleri ve bu yükü hissettikleri zaman vergiye karşı olumsuz davranışlar sergilediklerini ifade etmiştir. Yükümlülerin vergiye karşı olumsuz davranışlar göstermesini belirleyen faktörler, bireysel vergi yükleri, vergi ahlakı ve vergi zihniyeti, eğitim düzeyi, siyasal iktidara bakış açısı, devlete olan bağlılık, ailenin gelir düzeyi, yükümlünün diğer yükümlülere bakış açısı, ödedikleri vergilerin hizmet olarak dönüp dönmediği, kamu gelirlerinin etkin kullanımı, yükümlünün mesleği ve diğer kişisel etkenler olarak gösterilmiştir.

Tuay ve Güvenç'in (2007) Gelir İdaresi Başkanlığı için yaptıkları çalışma 18 ilde ve 6546 mükellef nezdinde 73 sorudan oluşan anketle ortaya konulmuştur. Çalışmada Türkiye'deki mükelleflerin vergiye yönelik tutumlarını ve davranışlarını tespit edilmek istenmiştir. Mükelleflere ve onların vergi idaresine ilişkin memnuniyetlerini yönelik sorulara alınan yanıtlardan %56,9'u kısmen memnun olduklarını belirtmiş, %0'ı ise çok memnun olduklarını söylemişlerdir. Vergi sisteminde yapılan değişiklikleri takip edip edemediklerini yönelik sorulara ise katılımcıların %28,5'i kolaylıkla takip edebildiklerini ifade etmişlerdir. Ödenen vergilerin nereye harcandığını hususuyla ilgili olarak ise mükelleflerin %47,3'ü vergilerin nasıl harcandığını takip etmenin mümkün olmadığını ifade etmişlerdir. Yasaların yeterince açık ve anlaşılır olup olmadığına ilişkin sorulara ise katılımcıların %47,6'sı vergi ile ilgili kanunlar yeterince anlaşılır ve açık olmadığını ifade etmişlerdir.

Alkan'ın (2009) Zonguldak ilinde vergi bilincinin ve vergiye karşı davranışların ölçülmesi amacıyla gerçekleştirdiği ampirik çalışmada ise, vergi mükelleflerinin vergi

ödevinin yerine getirilmediğini farkına vardıklarında vergi ödevlerini yerine getirmeyenler için nasıl tepki verecekleri sorulmuş ve alınan cevaplarda mükelleflerin %70'inin şikayet yoluna başvurmayaacağı veya kararsız olduklarını gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, bireylerin vergi bilinci ve vergi ahlakı düzeylerinin yüksek olmadığı ileri sürülmüştür.

İpek ve Kaynar'ın (2009) Çanakkale ilinde mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunun incelendiği çalışmasında ise vergi uyumu konusunda bireysel ve çevresel faktörlerin etkili olduğu belirtilmiş ve olması gereken vergi bilinci ile bireylerin sergilediği davranışların birbirinden farklı olduğu ifade edilmektedir.

Taytak'ın (2010) Uşak ilinde ilköğretim çağında bulunan öğrencilerin vergi bilincini tespit etmek amacıyla yaptığı çalışmasında katılımcıların vergi ile kamu hizmetleri arasındaki ilişkiyi doğru bir şekilde algıladıkları ve vergi bilincinin oluşumunda ailelerin vergi bilincinin yerleşmesinde önemli bir basamak olduğu ifade edilmiştir.

Şahin'ın (2010) İstanbul ilindeki Gaziosmanpaşa Üniversitesi öğrencilerinin iş hayatına atıldıklarında karşılaştıkları vergi ile şuan muhatap oldukları katma değer vergisine karşı tutum ve davranışlarına yönelik yapılan ampirik çalışmada öğrencilerin büyük çoğunluğu vergiyi kamu hizmetlerinin karşılığı olarak görmektedir. Öğrencilerin cinsiyetlerine, öğrenim gördükleri fakülte/yüksekokula, vergi dersi alıp almamalarına ve ailelerinin sahip olduğu gelir düzeylerindeki farklılıklara göre vergiyi tanımlamaları incelediğinde, öğrencilerin verginin kamu hizmetlerinin karşılığı olduğu konusunda fikir birliği içinde olduğu ve demografik özelliklerinin vergiyi tanımlamalarında farklılığa neden olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

İzgi'nin (2011) Sakarya Üniversitesinden öğrenim gören bireylerin ve toplumun vergi ahlakını etkileyen bu faktörleri tespit ederek, bu tespitler doğrultusunda bireylerin ve toplumun vergi ahlakını arttıracak öneriler sunmayı amaçlayan ampirik çalışmasında, ankete katılan üniversite öğrencilerinin üniversite süresince aldıkları eğitimin vergi ahlaklarını artırıcı yönde olmadığı, üniversiteye yeni başlayan (1. Sınıf) ile mezun olacak durumda olan (4. Sınıf) öğrenciler arasındaki vergi ahlak karşılaştırmasında 1. Sınıf öğrencilerinin vergi ahlak ortalaması 4. Sınıf öğrencilerinden biraz daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yenigün'ün (2012) İstanbul ilindeki vergi mükelleflerinin vergi bilinci ve ahlakına ilişkin düşüncelerinin belirlenmesi, vergilerin vatandaşlar tarafından nasıl algılandığı, vergi sistemine nasıl bakıldığı, vergi ödeme isteklerine etki eden faktörlerin neler olduğu, vergi kaçakçılığına bakışı ve vergi bilincinin nasıl artırılabilmesine yönelik yapılan ampirik çalışmada, vergi ile ilgili eğitimin gerekliliği, vergilemede adaletin sağlanmadığı ve vergi oranlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yegen'in (2013) Adana ilinde bulunan muhasebe meslek mensuplarının mükelleflerin vergi bilinci ve vergi ahlakı üzerindeki etkilerinin araştırıldığı ampirik çalışmada, mükelleflerin vergi bilinci ve vergi ahlakları üzerinde olumlu ya da olumsuz muhasebe meslek mensuplarının etkilerinin olduğu, bazı muhasebe meslek mensupları vergi kaçırılmasına iştirak ettikleri halde bazıları vergi kaçırma davranışına soğuk baktıkları, bu nedenle vergi kaçırmaya soğuk bakan meslek mensubu mükellefin vergi bilinci ve vergi ahlakını olumlu yönde etkilerken, vergi kaçırılmasına yardım eden meslek mensubu mükellefin vergi bilinci ve vergi ahlakını olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Şenel'in (2014) Ağrı ilinde bulunan mükelleflerin neden vergiler karşısında tepki gösterdiklerini ortaya çıkarmak ve bu tepkilerin sebeplerini ortaya koymak üzere yapılan ampirik çalışmada, mükelleflerin vergiyi doğru algıladıkları ve vergi bilincine sahip oldukları, Türkiye'deki vergilendirme sistemine tepkili oldukları, bunun başlıca sebepleri ise vergi oranlarının yüksekliği, vergi sistemindeki adaletsizlik, vergi denetimlerinin yetersizliği, tekrarlanan vergi afları, devletin vergi gelirlerini etkin kullanmaması, kamu harcamalarında savurganlık ve vergi kaçakçılığı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karaca'nın (2015) Kütahya ilinde öğrenim gören öğrenciler nezdinde anket uygulaması yapılarak vergiyi nasıl algıladıkları, vergi bilinç düzeyleri ve 2011 - 2012 eğitim - öğretim yılında öğrencilerin ilköğretim 4. sınıf iken almış oldukları vergi eğitiminin etkisine yönelik gerçekleştirdiği ampirik çalışmada, Öğrencilerin vergi algı ve bilinç düzeyi öğrencilerin cinsiyetine, ikamet yerlerine, anne veya baba öğrenim düzeyine, anne mesleğine, aile aylık gelirine ve aylık harcama tutarlarına göre anlamlı farklılık göstermediği, kararsızlık içinde olan öğrencilerin oranının yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çelebi'nin (2016) Zonguldak ilinde bulunan Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirlerin vergi bilinçlerinin ölçülmesi ve vergiye bakış açılarının tespiti amacıyla gerçekleştirdiği ampirik çalışmada ise, SMMM'lerin vergiyi zorunlu ve vatandaşlık görevi olarak gördüğü, vergi aflarını olumsuz bulduğu, vergi denetimlerinin az olduğunu ve vergi sisteminin adil olmadığını ifade ettikleri, ayrıca siyaset ile vergiye olan bakışları arasında anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Başdağ'ın (2017) Kilis ilinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin vergi bilinci, vergi konusundaki genel görüşler ve gönüllü vergi uyumunun iç içe incelendiği ve birbirlerine etkilerinin olup olmadığını incelemek amacıyla gerçekleştirdiği ampirik çalışmada ise, vergisel eğitimin hem niceliksel hem de niteliksel olarak artırılması, vergi konusundaki genel algıyı ve vergi bilinç seviyesini yükseltmekte ve zamanla birlikte bireylerin gönüllü vergi uyumu sürecini hızlandırdığı ifade edilmiştir.

Kaya'nın (2018) Kırşehir ilinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin vergi algısı ve vergi bilinç düzeylerinin ölçülmesi amacıyla gerçekleştirdiği ampirik çalışmada ise, devletin vergi almasını doğru bulma ve vergi vermeye istekli olma durumlarının vergiyi algılama düzeylerinde farklılık gösterdiği, devletin vergi almasını doğru bulma ve vergi vermeye istekli olma durumlarının vergiyi pozitif yönde algılamalarında etkili olduğu ancak vergi yükü algısı, vergi cezaları algısı, vergi idareleri algısı ve vergi yasalarını takip düzeylerinde farklılık oluşmadığı ifade edilmiştir.

3.1.2. Diğer Ülkeler için Yapılmış Çalışmalar

Bu bölümde ise yabancı literatürde konuya ilişkin olarak yer alan bazı ampirik çalışmalara yer verilmektedir.

Allingham ve Sandmo'nun (1972) yaptığı çalışmada vergi kaçırma eyleminin bireylerin yakalanma ihtimalini ve karşı karşıya kalacağı ceza tutarıyla ilişkilendirilmiş ve vergi kaçakçılığı suçunun tespit edilemediği durumlarının var olduğu ve vergi kaçakçılığı cezasının yaptırımlarının ağır olmadığı sürece vergi kaçakçılığının devam edeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Vogel (1974)'in İsviçre' de yaptığı çalışmada mükelleflerin vergi bilinci, vergiye karşı tutum ve davranışlarına göre ölçülmeye çalışılmış olup, devletin uyguladığı vergi politikaları da vergiye uyumu konusunda önemli bir faktör olduğu ifade edilmiştir.

Song ve Yarbrough (1978) Amerika’da yapılan çalışmalarında bireylerin bir kısmının vergi bilincine sahip olduklarını ve devletin neden vergi topladığını, toplanan vergilerin nasıl ve nerelere kullanıldığı hakkında bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Diğer taraftan bireylerin bir kısmının gelirlerinin eksik beyan ettikleri tespit edilmiştir. Toplanan vergilerin adil olarak dağıtılmadığını ve bazı vergilerden de hoşnut olmadıkları gözlenmiştir. Sonuç olarak çalışmada mükelleflerin çoğunluğunun vergiye uyumun sağlayamadığı konusuna dikkat çekilmiştir.

Scott ve Grasmick (1982) de yine ABD’ de yapılan çalışmalarında mükellefin gelir düzeyi ile vergi kaçakçılığı arasındaki bir ilişki olup olmadığı tespit etmeye çalışmışlardır. Elde edilen bulgularda mükelleflerin gelir seviyesi ile vergi kaçakçılığı arasında herhangi bir ilişki bulunmadığı ve vergi kaçakçılığını belirleyen faktörler ise toplumsal baskı, cezai yaptırımların boyutu ve vicdan azabı olduğu ifade edilmiştir.

Grasmick ve Bursik (1990) çalışmalarında ABD’de vergiye karşı tepkilerin önlenmesinde veya bu tepkilerin kontrol edilmesinde yasal yaptırımların bireylerin içinde bulunduğu sosyal normların ve bireylerin vicdanının etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Alm, Jackson ve McKee (1992), mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranış farklılıklarını incelemişlerdir. Söz konusu çalışmalarında vergi oranları, vergi ahlakı, vergi idaresinin etkinliği, uygulanan vergi afları ve enflasyon gibi makr ekonomik ve sosyal ve psikolojik etmenlerin mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışları üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Reckers, Sanders, Roark (1994), çalışmalarında vergi ahlakının vergi kaçakçılığı ve vergi uyumuyla olan ilişkisini ölçmeye çalışmışlardır. Vergi kaçakçılığı birey tarafından algılanmışsa vergi kaçırmaya yönelmeyecek ve vergiye uyumu daha da artacaktır. Ayrıca söz konusu çalışmada bireylerin vergiye karşı tutum ve davranışları belirlenmesinin vergi yükü kavramı ön plana çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Scholz ve Lubell (1998), ABD’nin New York şehrinde yaptıkları çalışmada, vergide meydana gelen değişim ve dönüşümlerin mükellefleri ne yönde etkilediği ve söz konusuna değişimlere mükelleflerin uyumu tespit edilmeye çalışılmış ve elde edilen bulgularda mükelleflerin vergi reformları sonucunda güven kaybı oluşması halinde

vergi gelirlerinin azaldığı; tam aksine olan durumda ise vergide uyumun sağlandığı sonucuna ulaşmışlardır.

Feld ve Frey (2002), İsviçre’ de yaptıkları çalışmada mükelleflerin vergi otoritesiyle ilişkisinin psikolojik yönden vergi uyumunu nasıl etkilediğini incelemişlerdir. Elde edilen bulgularda, mükellefler ile vergi otoritesi arasında oluşan psikolojik ilişkinin değişmediği bununla birlikte vergi kaçakçılığı fiillerine uygulanan yaptırımların boyutu ve yürürlükte olan vergi oranlarının vergiye karşı tutum ve davranışları etkilediği ifade edilmiştir.

Orviska ve Hudson (2002), İngiltere’de mükelleflerin vergiye karşı tepkilerinin araştırılması konusunda çalışmalar yapmış ve yapılan çalışmada bireyler vergiyi sosyal bir görev olarak görmekteyken, vergi kaçakçılığı fiilinin daha çok genç sayılabilecek yaşlarda olan kişilerde ve evli olan bireylerde görüldüğü ifade edilmiştir.

Naci Tolga Saruç’un (2003) vergi etiğinin vergi kaçırma üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla Türkiye’nin çeşitli bölgeleri ve İngiltere’deki toplam 161 Türk vatandaşı yaptığı çalışmada, vergi kaçırıcılar ile vergi kaçırmayan kişiler arasında vergi etiği açısından anlamlı farklar tespit edilmiş olup vergi kaçırmayan kişilerin daha yüksek vergi etiğine sahip olduğu belirtilmiştir.

Wenzel (2004), Avustralya’da yaptığı çalışmasıyla vergi uyumu ve vergi ahlakını etkileyen faktörleri ortaya koymuş, vergi uyumunun kolay sağlanmasında mükelleflerin kişisel ahlak düzeylerinin önemli olduğunu ancak mükelleflerin bir gruba dahil olup bu grup içerisinde hareket etmeleri halinde grubun istediği şekilde hareket ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Alm ve Torgler (2006), 15 Avrupa ülkesi (Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, Norveç, Portekiz) ve Amerika Birleşik Devletleri’nde çeşitli veriler ve modeller kullanılarak yapılan çalışmada; vergi ahlakı ile sosyal-demografik değişkenlerin arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ulaşılan sonuçta vergi ahlakını belirleyen faktörlerden bir olan yaşın ilerledikçe vergi ahlak düzeyinin arttığı, medeni hali bekar olan bireylerin ise vergi ahlak düzeylerinin evli kişilere göre düşük düzeyde olduğu ifade edilmiştir. Bir diğer sonuçta ücret geliri eden kişilerin ahlak düzeyinin serbest meslek kazancı elde edenlere

kıyasla daha yüksek düzeyde olduğudur (Zorlu, 2012: 52-57; Alkan, 2009: 62-70; İzgi, 2011: 20-25).

Damayanti (2015) Endonezya merkezi Java'daki 323 mükellef ile anket çalışması uygulamış olup vergiye gönüllü uyumun mali psikoloji teorisi ve öznel normlarla ifade edilebileceği görülmüştür.

Palil, Akir, Ahmad (2013) tarafından Malezya'da yapılan anket çalışmasında ise dindarlık kavramının vergi eğitimi ve vergi uyumu üzerine etkisi ele alınmıştır. Ankette dini değerlerin mükellefler üzerinde vergiye uyum konusunda daha dikkat çekmek için önem arz ettiği vurgulanmıştır.

Hastuti, (2013) Endonezya'da oegijapranata Katolik Üniversitesinde (SCU) işletme dersi alan ve işletme dersi almayan toplam 341 öğrenci üzerinde anket çalışması yapılarak, öğrencilerin etik vergi bilinç düzeyleri karşılaştırmış, vergi ile ilgili ders alan ve almayan öğrencilerin vergi farkındalıklarının aynı seviyede olma eğilimi gösterdiği tespit edilmiştir.

Xin (2015) Malezya'da 50 mükellef ile anket çalışması yapmıştır. Vergiye uyumun vergi gelirleriyle önemli oranda ilişkili olduğunu tespit etmiştir.

Kamil, (2015) Endonezya'da yaşayan vergi mükellefleri ile anket çalışması yapmıştır. Çalışmada mükelleflerin farkındalığı, vergi bilgisi, cezalar ve vergi otoritelerinin vergi uyumu üzerindeki etkisi ele alınmak istenmiştir. Çalışmanın sonucunda mükellef farkındalığının vergiye gönüllü uyumu üzerinde olumlu ve önemli derecede bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

3.1.3. Hazine ve Maliye Bakanlığı Bünyesinde Yapılan Çalışmalar ve Etkinlikler

Geleceğin potansiye mükellefleri olarak görülen genç bireylerin vergi bilincinin oluşturulabilmesi, bu kitleye verginin bir ödev veya vatandaşlık görevi olduğunun anlatılması, toplumsal hayatın sürdürülebilirliğinin sağlanması, devletin halkına sunduğu kamusal hizmetlerin bir karşılığı olarak ya da yapılan harcamaların bir bedeli olduğunun zihinlerde daha iyi yer edinmesinin sağlanabilmesi için ilişkin söz konusu bireylere okul çağlarında ders vererek ya da seminerler, konferanslar yoluyla vergi bilincini geliştirme odaklı çalışmalar 2008 yılından itibaren yapılmaya başlanmış

ilköğretim ve ortaöğretim okulu öğrencileri bünyesinde bir takım eğitim hedefler belirlenerek gerçekleştirilmektedir (Karaca, 2015: 29).

3.1.3.1. İlköğretim Çağındaki Öğrencilerine Yönelik Eğitim Faaliyetleri

Literatürde son yıllarda sıklıkla gündeme gelen vergi bilinci kavramı çalışmamızın ilk bölümünde yer verilen tanımların da bahsedildiği üzere bireylerin çocukluk çağlarında şekillenmeye başlar. Bireylerin rol model olarak gördüğü kişiler ve okul çağlarında yaşadıkları olaylar veya karşılaştıkları durumlar onların vergiye karşı tutum ve davranışlarında önemli rol oynamaktadır. Erken yaşlarda vergi hakkında ailede veya okulda edinilen bilgi birikimi vergi hafızasının temelini oluşturur. Bu nedenle geleceğin potansiyel mükellefleri tabiri caizse çekirdekten yetiştirilerek vergisel anlamda eğitimlerde geri planda bırakılmamalıdır (Çakır, 2010: 20). Hazine ve Maliye Bakanlığı(HMB), Gelir İdaresi Başkanlığı(GİB) ve Milli Eğitim Bakanlığı(MEB) tarafından genç nüfusun vergi bilincinin oluşturulabilmesi ve arttırılmabilmesi adına kampanyalar yürütülmesi hedeflenmiştir. Çalışmanın amacı ise ilköğretim 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflarında okutulan çocukların vergiye bakışını olumlu bir tavır ve davranış içerisinde olmasını sağlamak veya olumlu yöne doğru sevk etmektir. Yapılan çalışmalarda hedeflenen, öğrencilere verginin teorik olarak bilgi verilmesinden ziyade verginin neden alındığı, alınan vergilerin nerelere harcandığı ve bu harcamaların ne şekilde ve nasıl denetlendiği vb. hususları düşündürmeye yöneltmek ve bu amaçla vergi bilinç düzeylerinin artmasını sağlamaktır. Hedef kitlesi ilkokul ve ortaokul olan çalışmalarda öykü tabanlı öğrenme yaklaşımını benimseyen çizgi anlatımından faydalanılmıştır. (vergibilir.gov.tr, 2015).

İlköğretim 3. sınıf Hayat Bilgisi isimli okutulan ders kitabında, vergi şöyle tanımlanmaktadır: “vergi: kamusal hizmetlere yönelik harcanmak için kamu otoritesinin kanunlara göre ülkede yaşayan vatandaşlarından topladığı paradır.”. Söz konusu kitabın “Bilinçli Tüketici” başlıklı yazısında bireylerin bilinçli alışveriş yapmaları ve bunun için yapması gerekenlere (ilgili yazıda örneğin; fiyat, kalite, garanti süresi, servis hizmeti, kullanma kılavuzu, TSE belgesi, garanti belgesi) yer verilmiştir. Bununla birlikte bireylerin alışverişlerin aldıkları ürünlerin bozuk çıkması ya da hatalı olması halinde mağduriyet yaşadıklarında nasıl hareket edecekleri (ürün iadesi için garanti belgesi ve fiş / fatura, dernek ve yargı yolu, ALO 175 tüketici hattı) ve bireylerin

alışveriş yaptıklarını gösterir yasal belge almaları durumunda mağdur olmayacakları ifade edilmeye çalışılmıştır (Karaca, 2015: 38).

Yine İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler adlı kitapta ise, “Ürettiklerimiz” adlı 4. ünitenin “Ekonomi ve İnsan” başlıklı yazı içeriğinde “Tarım, sanayi, ticaret gibi ekonomik faktörlerin insanlar tarafından yürütülür, çağımızda sermayeyi, insan kaynakları ve teknolojiyi verimli bir biçimde kullanan girişimcilerin hammaddeleri işleyerek üretim yaptıkları, elde ettikleri geliri kendilerine düşen kısmının yasalara uygun olarak devlete vergi olarak verdikleri, teknolojiyi geliştirdikleri yer almaktadır. Ayrıca üretim sürecinde ve bu üretim sonucu ortaya çıkan ürünlerde değişiklik yaptıkları, ekonomik hayatta ortaya çıkan faaliyetlerin etkin ve verimli olmasını sağladıkları ifade edilmiştir.” (Karaca, 2015: 38). Söz konusu içerikte üretim faktörleri ve özellikle girişimcilik ön plana çıkarılmış ve öğrenciler vergi konusunda bilinçlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca kitapta vergi, kamusal hizmetlerin karşılamak üzere kamu otoritesinin, mahalli idarelerin kanuni olarak doğrudan veya dolaylı bir şekilde tüm vatandaşlardan topladığı para şeklinde ifade edilmiştir (Karaca, 2015: 38).

İlköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının, “Ekonomi ve Sosyal Hayat” adlı 5. ünitesinin “toprağın gücü” başlıklı yazısında “Selçuklu Devletinde toprakların büyük bir bölümünün devlete olduğu ve tarım arazilerinin ise ikta adı verilen bölümlere ayrıldığı belirtilmiştir. Hizmet ya da maaş karşılığında olmak üzere süreli olarak verilen ikta devletin üst kademlerinde görev yapanlara ve askerlere verilirdi. İkta arazisi sahipleri işledikleri toprak karşılığı olarak askerin ihtiyacının belli bir kısmını buradan karşılanırdı. Bu kimseler savaş dönemlerinde askerlerle beraber orduya dahil olurlardı. Bunun yanısıra ikta sahiplerinden bazı vergileri toplayarak güvenlik hizmetini yerine getirenler de bulunmaktaydı. Böylelikle devlet ikta sahiplerine maaş ödemediği askeri ihtiyaçlarını karşılar ve bir yandan da bu doğrultuda asker yetiştirirdi. Türk ve İslam devletlerinin büyük bir bölümünde topraklar bu şekilde yönetilirdi. Osmanlı Devleti de bu sistemi uygulamaya devam etmiştir. (Komisyon, 2015: 119). Yazının devamında Osmanlı Devletinde fetihler sonucu yeni toprak kazanımları sonrasında o topraklara katipler gönderilir, topraklar envantere alınır ve toprak gelirleri belli kısımlara göre bölünürdü. Araziler tımar, zaamet ve has gelirleri adı altında toplanırdı. Bu arazilerde vezir, beylerbeyi, sancakbeyi ve sipahilere dirlik şeklinde verilirdi. Dirlikler kişilerin yaptığı hizmetler neticesinde onlara verilen topraklardı. Aslen devlete ait olan dirlikler

bireylere işletme hakkı verilerek yönetilirdi. Dirlik sahibi olanlar sahip oldukların toprakların vergisini toplayarak vergilerle besledikleri askerlerle savaş zamanı orduya katılırlardı (Komisyon, 2015: 120).

Hazine ve Maliye Bakanlığı(HMB), Gelir İdaresi Başkanlığı(GİB) ve Milli Eğitim Bakanlığı(MEB) tarafından Kütahya ili genelinde 2012 yılında yapılan çalışmada ilköğretim çağında olan 4.sınıf öğrencilerine “çocuklarda vergi bilincini geliştirme programı” adlı proje kapsamında Sosyal Bilgiler derslerinde verilen vergi eğitimleri düzenlenmiştir. Söz konusu proje kapsamında “Vergibilir: Çocuklarda Vergi Bilinci Geliştirme Eğitimi” adlı kitap hediye edilmiş, Gelir İdaresi Başkanlığı(GİB) personeli tarafından öğrencilere eğitici bilgiler verilmiş, devamında öğrencilere anket çalışması uygulanmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin daha iyi bilgilendirilmesi adına elektronik ortamda www.vergibilir.gov.tr internet sayfası hazırlanmıştır.

“Vergibilir: Çocuklarda Vergi Bilinci Geliştirme Eğitimi” kitabı Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 23.03.2009 gün ve 2169 sayılı yazısı ile eğitim materyali olarak kabul edilmiş olup ve Gelir İdaresi Başkanlığının 02.02.2012 gün ve 47648 sayılı yazısı ile on birinci defa 40.000 adet basılmıştır (Öğülmüş, Babadoğan, Kutlu, Çakır, İnal, Karyağdı, Babadoğan ve Tokgönül, 2009). Söz konusu kitapta çeşitli hikayeler ve etkinliklere yer verilerek öğrencilerin vergi bilinci oluşumunua katkıda bulunmak istenilmiştir.

3.1.3.2. Vergi Haftası Kapsamında Düzenlenen Etkinlikler ve Yarışmalar

Ülkemizde her yıl ve Şubat ayının son haftasında düzenlenen Vergi Haftası, ülkenin yaşayan tüm insanlara farkındalık yaratmak ve gönüllü vergi uyumunu ve ödeme alışkanlığını artırmak ve devamlı hale getirmek için kutlanır. Hazine ve Maliye Bakanlığı(HMB), Gelir İdaresi Başkanlığı(GİB) ve Milli Eğitim Bakanlığı(MEB) genç nesillerde vergi kavramını bireylerin zihninde yerleştirmek ve vergi bilincinin erken yaşlarda oluşumunu sağlamak üzere vergi temalı resim, şiir ve afiş yarışmaları düzenlenilerek ortak çalışmalar yürütmektedir (vergihaftasi.gov.tr, 2015).

Bu çalışmalara ve etkinliklere örnek verecek olursak 2015 yılında düzenlenen Vergi Haftasında (gib.gov.tr, 2015; vergihaftasi.gov.tr, 2015); 5.643.292 öğrenciye vergi bilinçlerini geliştirme üzerine eğitimler düzenlendi, çeşitli okullara ziyaretler yapılarak 312.528 öğrenci vergi dairelerine davet edildi ve vergi konusunda bilgilendirmeler

yapıldı, 117.466 öğrenciye çeşitli kırtasiye seti hediye edildi, 80 Çocuk Yuvasında 3.756 çocuk ziyaret edildi ve hediyeler verildi, vergi hakkında 200.000 tane afiş basımı ve bunların dağıtımı gerçekleştirildi, 3.603 mükellef işyerinde ziyaret edildi, görüş ve önerileri alındı, 58 vilayette vergi rekortmeni olan mükellefler işyerlerinde ziyaret edildi ve 24 vilayette vergi rekortmenleri için tören düzenlendi, 747 Meslek Odası ziyaret edildi, 714 resmi ziyaret yapıldı, 365 adet çeşitli konferans, seminer ve panel düzenlendi, yerel televizyonlarda 109, radyo kanallarında ise 159 vergi konulu programa katılım sağlandı, ulusal ve yerel gazetelerde 1.413 vergi konulu yazı yayınlandı, 209 AVM’de Danışma/Bilgilendirme stantları kuruldu, spor müsabakalarında 100 adet vergi sloganlı branda afiş ile sahalarda gösterildi, öğrencilere yönelik olarak 58 ödüllü spor turnuvası düzenlendi, vergi daireleri çalışanlarına yönelik olarak 41 kişisel gelişim semineri düzenlendi.

Bu haftada organize edilen yarışmalarda; ilkokullarda resim alanında, ortaokullarda şiir alanında, lise ve dengi okullarda afiş ve kompozisyon alanında yarışmalar tertiplenmiştir. İllerde her alanda ilk üç sıralamasında dereceye giren eserler Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından değerlendirilmiş ve her alanda Türkiye genelinde birinci, ikinci ve üçüncü olan eserler seçilmiştir. Söz konusu dereceye giren öğrenci ve ilgili branş dalı öğretmenlerine Gelir İdaresi Başkanlığınca düzenlenen törenle para ödülü ve plaket verilmiştir. Bu etkinlikler ve yarışmalar 1997 yılından itibaren periyodik olarak düzenlenmektedir (gib.gov.tr, 2015; vergihaftasi.gov.tr, 2015).

Son olarak 25 Şubat -3 Mart 2019 tarihleri arasında düzenlenen 30.vergi haftası kapsamında ülke çapında çeşitli etkinlikler gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda gerçekleştirilecek olan etkinliklerden bazıları şunlardır;

- Ülke çapında, beyanname verme, ödeme ve diğer vergisel anlamda yükümlülükler noktasında hassasiyet göstererek gönüllü uyum seviyesini yakalayan mükellefler vergi idaresince oluşturulan kişiler tarafından ziyaret edilerek sunulan hizmetler kapsamında görüş ve önerileri alınacaktır.
- Genç girişimcilere vergi konularında bilgilendirme yapılacak ve “Genç Girişimcilere Vergi ve Sigorta Prim Teşviki” broşürü dağıtılacaktır.

- Üniversitelerde stantlar kurularak vergi bilinci, kayıt dışı ekonomi, istihdam, kariyer imkanları vb. konularda bilgilendirme yapılacaktır.
- 81 vilayette eğitim ve öğretim okullarına gidilerek vergi hakkında bilgilendirmeler yapılacaktır.
- Ülke çapındaki okullarda Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte düzenlenen Vergi Bilincini Geliştirme Eğitimleri yapılacaktır.
- Vergi Haftası için hazırlanan “Şifre SİZsiniz, Geleceğin Garantisi Vergilerinizdir” ve “Kahveyle Hatrın, Verginle Katkın Olsun” sloganlarının yer aldığı genel afişler ile “Vergilerle Hayalleriniz Gerçek Olsun” sloganının yer aldığı öğrencilere yönelik olarak hazırlanan afişler 81 ilde asılacaktır.

3.2. Anket Uygulamasına İlişkin Genel Açıklamalar

Bu bölümde üniversite öğrencilerinin vergi bilinç düzeyleri üzerinde etkili olan faktörleri araştırdığımız Sakarya Üniversitesi Meslek Yüksekokullarında yapılan anket çalışmasına ve anket sonuçlarının değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Devletin kamu hizmetlerinin finansmanını sağlamak üzere vatandaşların elde ettiği gelir, kazanç veya servetlerinden kanunlarda belirtilen usul, esas ve oranlara uygun olarak katkıda bulunmaları gerektiğinin farkında olunması, bilinmesi ve hatırlama yeteneğine sahip olmaları olarak tanımlanan vergi bilinci kavramı, toplumda yaşayan bireylerin yükümlülüklerini kendi rızaları ile gönüllü olarak yerine getirmelerini ifade etmektedir. Aynı zamanda vergi bilinci, toplumdan topluma farklılıklar gösterebilmekte, toplumun içinde bulunduğu şartlardan etkilenmekle birlikte hem bireyin hem de toplumun vergiye karşı bakışını ve vergi algısını önemli derecede etkilemektedir. Vergilerin devletler açısından önemi de göz önüne alındığında bu etkileşimin pozitif olması, vergi bilincinin toplumda yerleştirilebilmesi ve farkındalığın yaratılabilmesi açısından ülkelerin vergi bilincini etkileyen faktörlerin doğru tespit edilmesi ve değerlendirilmesi de son derece önemlidir.

Bundan dolayı çalışmamız, vergi mükellefi olmaya aday halihazırda üniversite öğrencilerinin cinsiyet, eğitim düzeyi gibi demografik özellikleriyle beraber vergi sistemi, vergi yükü, cezaların ve denetimin etkisi, vergi idaresine bakış, vergi ahlakı, devlete bağlılık, kamu harcamalarının algılanma düzeyi, toplumun gelişmişlik düzeyi,

vatandaşlık bilinci ve siyasal iktidarı benimseme gibi ekonomik, politik ve sosyo-kültürel faktörlerin vergi bilinci üzerinde etkili olup olmadığı ve ne derece etkili olduğunu ölçmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, üniversitede alınan vergi derslerinin öğrencilerin vergi bilincine etkisini ölçmek amacıyla ön lisans öğrenimine başlayan üniversite öğrencilere (1. Sınıf) ve mezun olacak öğrencilere (2. Sınıf) anket uygulanmış olup aralarındaki ilişki “SPSS for Windows” (22.0) programında çeşitli testler ile analiz edilmiştir.

Potansiyel vergi mükellefi olan öğrencilerin vergi algılamalarını, vergiye bakış açılarını ve vergi bilinçlerini ölçmek amacıyla gerçekleştirdiğimiz anket çalışmamızda ileriye dönük olarak değerlendirilecek ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda toplumsal vergi bilincinin arttırılabilmesine yönelik öneriler sunulacaktır.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Üniversite öğrencilerinin vergiye bakış açıları ve öğrencilerin vergi bilincini etkileyen faktörlerin neler olduğu hakkında bilgi edinmenin en iyi yöntemlerden birisi hiç kuşkusuz anket yöntemidir. Kısaca anket, “cevap veren kişinin önceden belirlenen bir formatta oluşturulan sorulara yönelik yanıt vermesiyle veri elde edilen yöntem” olarak tanımlanmaktadır (Altunışık ve diğ., 2007: 68).

Anket yöntemi, soyut bir kavram olan vergi ahlakını etkilediği düşünülen psikolojik, sosyo-ekonomik ve demografik faktörlerle ilgili zengin veri seti sağlayabilme özelliğine sahip olması açısından sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan bir yöntemdir (Bayraklı ve diğ., 2006: 216). Vergi ile ilgili anketlerin genel olarak mükelleflere uygulanan bir yöntem olması açısından anketin öğrencilere uygulanması ilk etapta zor gibi gözükse de hemen hemen herkesin hayatında yer alan vergiler öğrencilerin hayatında da hem ebeveynlerinden dolayı hem de dolaylı vergiler yoluyla yer almaktadır. Özellikle de geleceğin vergi mükellefi olmaya aday olan üniversite öğrencilerinin vergi hakkındaki düşünceleri, algılamaları ve vergi bilinçleri gelecekteki vergi sistemimizin daha etkin bir şekilde oluşturulmasında önem arz etmektedir. Ayrıca anket yöntemi üniversite öğrencilerinin günlük hayatta sıklıkla karşılaştıkları bir uygulama olduğundan öğrencilerin bildikleri bir yöntem olması nedeniyle de tutarlı ve güvenilirdir.

Sakarya Üniversitesi'ndeki öğrencilerin vergi bilinç düzeylerini etkileyen faktörleri ölçmeye yönelik hazırladığımız ankette, anketin amacına ve bu amacı en iyi yansıtacak sorulara yer verilmiştir. Anket sorularının hazırlanmasında yerli ve yabancı literatür taranmıştır¹. Anket formunda Rennis Likert tarafından geliştirilen 5'li Likert ölçeğine (1 Tamamen Katılıyorum, 2 Kısmen Katılıyorum, 3 Kararsızım, 4 Kısmen Katılmıyorum, 5 Tamamen Katılmıyorum) uygun 53 soru yer almaktadır. Öğrencilerin ankette yer alan ifadelere katılımını ölçmeye yönelik hazırlanmış likert ölçekli sorular vergiye bakış, vergi algısı, devlet algısı başlıklar altında öğrencilerin vergi bilincinin tespitine yöneliktir. Ayrıca ankette öğrencilerin yaş, sınıf, cinsiyet, eğitim ve gelir düzeyi gibi demografik özelliklerini içeren ayrıca vergi dersi görüp görmedikleri, ailelerinin çok şikayet ettikleri hususları ve daha önce ismini duydukları vergilere yönelik toplam 16 soru sorulmuştur. Anketi oluşturulurken gözden kaçabilecek muhtemel hataları düzeltebilmek ve anketten beklenen amaca en iyi şekilde ulaşabilmek için pilot bir uygulama yapılmıştır. Pilot çalışma Geyve Meslek Yüksekokulu Bankacılık ve Sigortacılık bölümünde 18 öğrenciye ve Muhasebe Bölümü öğretim üyelerine ve asistanlarına uygulanmıştır. Pilot çalışma sonucunda elde edilen gözlemler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmış ve anket formuna son hali verilmiştir.

Anket çalışması anket uygulama konusunda tecrübeli olan araştırma görevlisi akademisyenler tarafından yüz yüze olarak uygulanmıştır. Katılımcıların örnek kitlenin özelliklerini içerip içermediği tarafımızdan kontrol edildikten sonra analize dâhil edilmiştir.

Ankete katılacak öğrencilere, yapılan araştırmanın bilimsel amaçla uygulandığı, isim, soyisim içeren soruların sorulmadığı, doğru veya yanlış cevap içermediği ve kişinin

¹ Anket soruları Adem Başoğlu'nun 2006 yılında yazdığı "İlköğretim çağındaki çocukların vergiyi algılaması: Afyonkarahisar İli örneği" adlı yüksek lisans çalışmasından derlenerek yararlanılmıştır.

kendi fikrini en iyi şekilde yansıtabilecek yanıtı seçmelerinin önem arz ettiği ankete başlamadan önce açıklanmıştır.

Anketlerden elde edilen veriler, “Portable IBM SPSS Statistics” (22.0) programı kullanılarak sayısal verilere dönüştürülmüş ve hatalı veri girişi olup olmadığı kontrol edilmiştir. Daha sonra bu veriler ışığında oluşturulan tablolar yorumlanarak öneriler oluşturulmaya çalışılmıştır.

3.4. Araştırmanın Ana Kütlesi ve Örnek Kütlesi

3.4.1. Ana Küttele

Üniversite öğrencilerinin vergi bilincini etkileyen faktörleri tespit etmek amacıyla gerçekleştirdiğimiz anket çalışmamızı Türkiye genelindeki üniversite öğrencileri ile yapmak hem zaman hem de maliyet açısından oldukça zahmetli olması nedeniyle araştırmamız Sakarya Üniversitesi ile sınırlandırılmıştır. Araştırmamızın ana kütlesi Sakarya Üniversitesi’dir.

Sakarya Üniversitesi bünyesinde 6 Enstitü, 13 Fakülte, 2 Yüksekokul, ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeyinde ve Uzaktan Eğitim Merkezi bünyesinde Yüksek Lisans Programları, Karma Eğitim Lisans Programları, ön lisans programları kapsamında eğitim yapılmaktadır. Sakarya Üniversitesi’nde 2018-2019 öğretim yılı içerisindeki toplam öğrenci sayısı 49955’dir.

3.4.2. Örnek Küttele

Kaynakların kısıtlı olmasından dolayı ana kütlelerin hepsine ulaşmak pek mümkün olmadığından ana kütleleri temsil edebilecek meslek yüksekokulu öğrencileri arasından olasılık hesabına dayalı olmayan “kolayda örnekleme” uygulaması ile örnek küttele oluşturulmuştur. Bu yöntem ana kütlelerin tamamına ulaşmanın zamanın kısıtlı ve maliyetin de fazla olması sebebiyle denek sayılan kimselerin çalışmayı yapan tarafından seçildiği bir yöntem olarak bilinir ve sosyal bilimler alanında sıkça kullanılır.

3.5. Anket Formu

Anket formu Toplam 81 sorudan ve 3 bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümünde katılımcıların demografik özellikleri gösterildiği, ikinci bölümde 2 ve daha çok şıkki

içeren çoktan seçmeli sorular ve son bölümde de ise katılımcıların Türk vergi sistemine ve vergiye karşı bakışıyla birlikte vergi bilincinin nasıl arttırılacağına yönelik 5’li likert ölçeği’ne göre hazırlanan sorular yer almaktadır. Anket formu hazırlanırken Türkiye’de bu konuda yapılmış çeşitli araştırmalarda hazırlanan sorulardan yararlanılmıştır.

3.6. Ön lisans Öğrencileri İle Yapılan Anket Çalışmasına Dair Bulgular

Ankete toplam 422 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcılara ait bulgulara aşağıda grafikler halinde yer verilmiştir.

3.6.1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Tablo 1.
Cinsiyete Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Değişken Yüzde	Kümülatif Yüzde
Cinsiyet	Kız	222	52,6	52,6	52,6
	Erkek	200	47,4	47,4	100,0
	Toplam	422	100,0	100,0	

Tablo 1’de ankete katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımları gösterilmektedir. Buna göre, ankete katılan toplam 422 üniversite öğrencisinin %52,6’sı (222) kız, %47,4’ü (200) ise erkek öğrenciden oluşmaktadır.

Tablo 2.
Yaşa Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Değişken Yüzde	Kümülatif Yüzde
Yaş	18-20 Yaş	251	59,5	59,5	59,5
	21-23 Yaş	144	34,1	34,1	93,6
	24 Yaş ve üzeri	27	6,4	6,4	100,0
	Toplam	422	100,0	100,0	

Tablo 2’de ankete katılan öğrencilerin yaş dağılımları yer almaktadır. Katılımcılar yaşlarına göre %59,4 (251 Kişi) 18-20 Yaş, %34,1 (144 Kişi) 21- 23 Yaş, %6,4 (27 Kişi) 24 Yaş ve üzeri şeklinde dağılmışlardır.

Tablo 3.
Medeni Duruma Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Değişken Yüzde	Kümülatif Yüzde
Medeni	Evli	11	2,6	2,6	2,6

Durum	Bekâr	411	97,4	97,4	100,0
	Toplam	422	100,0	100,0	

Tablo 3'te ankete katılan öğrencilerin medeni duruma göre dağılımları yer almaktadır. Öğrenciler medeni durumlarına göre %97,4 (411 Kişi) Bekâr, %2,6 (11 Kişi) Evli şeklinde dağılmışlardır.

Tablo 4.
Aile Gelir Düzeyine Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Değişken Yüzde	Kümülatif Yüzde
Aile Gelir Durumu	0-2500	348	82,5	82,5	82,5
	2501-3000	50	11,8	11,8	94,3
	3001-3500	8	1,9	1,9	96,2
	4000 ve üzeri	16	3,8	3,8	100,0
	Toplam	422	100,0	100,0	

Tablo 4'te ankete katılan öğrencilerinin aile gelir düzeyine göre dağılımları yer almaktadır. Öğrenciler ailelerinin gelir durumlarına göre %82,5 (348 Kişi) 0-2500-TL, %11,8 (50 Kişi) 2501-3000-TL, %1,9 (8 Kişi) 3001-3500-TL, %3,8 (16 Kişi) 4000-TL ve üzeri şeklinde dağılmışlardır.

Tablo 5.
Anne Mesleğine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Değişken Yüzde	Kümülatif Yüzde
Ev Hanımı	330	78,2	78,2	78,2
Memur	16	3,8	3,8	82,0
Esnaf	14	3,3	3,3	85,3
İşçi	43	10,2	10,2	95,5
Serbest Meslek	6	1,4	1,4	96,9
Emekli	9	2,1	2,1	99,1
İşsiz	4	0,9	0,9	100,0
Toplam	422	100,0	100,0	

Tablo 5'te ankete katılan öğrencilerin annelerinin mesleğine göre dağılımı yer almaktadır. Ankete katılan öğrencilerin annelerinin mesleği yüksek oranda ev hanımıdır. Geri kalanların anne mesleği memur(%3,8), esnaf(%3,3), işçi(%3,8), serbest meslek(%1,4), emekli(%2,1), işsiz(%0,9) olarak sıralanmaktadır.

Tablo 6.
Baba Mesleğine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Değişken Yüzde	Kümülatif Yüzde
Memur	40	9,5	9,5	9,5
Esnaf	59	14,0	14,0	23,5
İşçi	95	22,5	22,5	46,0
Serbest Meslek	101	23,9	23,9	69,9
Emekli	93	22,0	22,0	91,9
İşsiz	4	0,9	0,9	92,9
Diğer	30	7,1	7,1	100,0
Toplam	422	100,0	100,0	

Tablo 6’da ankete katılan öğrencilerin babalarının mesleğine göre dağılım yer almaktadır. Ankete katılan öğrencilerin babalarının mesleği memur(%9,5), esnaf(%14,0), işçi(%22,5), serbest meslek(%23,9), emekli(%22,0), işsiz(%0,9) ve Diğer(7,1) şeklinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.
Ailenin Oturduğu Yere Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Değişken Yüzde	Kümülatif Yüzde
Şehir Merkezi	196	46,4	46,5	46,5
İlçe	179	42,4	42,4	88,9
Köy	47	11,1	11,1	100,0
Toplam	422	100,0	100,0	

Tablo 7’de görüldüğü üzere ankete katılan öğrencilerin ailesi şehir merkezinde oturanların oranı %46,5 ilçede oturanların oranı %42,4 ve köyde oturanların oranının ise %11,1 olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Eğitim Görülen Bölüme Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Değişken Yüzde	Kümülatif Yüzde
Bölüm	Dış Ticaret	139	32,9	32,9	32,9
	Muhasebe ve Vergi Uygulamaları	83	19,7	19,7	52,6
	Elektronik Teknolojisi	14	3,3	3,3	55,9
	Bilgisayar Programcılığı	3	,7	,7	56,6
	Makine	16	3,8	3,8	60,4
	Bankacılık ve Sigortacılık	18	4,3	4,3	64,7
	Emlak ve Emlak Yönetimi	11	2,6	2,6	67,3
	Peyzaj ve Süs Bitkileri	5	1,2	1,2	68,5
	Turizm ve Otel İşletmeciliği	7	1,7	1,7	70,1
	Turizm ve Seyahat Hizmetleri	7	1,7	1,7	71,8
	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	9	2,1	2,1	73,9
	Büro Yönetimi	23	5,5	5,5	79,4
	İnşaat	21	5,0	5,0	84,4
	Pazarlama	21	5,0	5,0	89,3
	İşletme Yönetimi	45	10,7	10,7	100,0
Toplam	422	100,0	100,0		

Tablo 8’de ankete katılan öğrencilerin eğitim gördükleri bölüme göre %32,9 Dış Ticaret (139 Kişi) Muhasebe ve Vergi Uygulamaları %19,7 (83 Kişi) Elektronik Teknolojisi %3,3(14 Kişi) Bilgisayar Programcılığı %0,7 (3 Kişi) Makine %3,8 (16 Kişi) Bankacılık ve Sigortacılık %4,3(18 Kişi) Emlak ve Emlak Yönetimi %2,6 (11 Kişi) Peyzaj ve Süs Bitkileri %1,2 (5 Kişi) Turizm ve Otel İşletmeciliği %1,7 (7 Kişi) Turizm ve Seyahat Hizmetleri %1,7 (7 Kişi) Halkla İlişkiler ve Tanıtım %2,1 (9 Kişi) BüroYönetimi %5,5 (23 Kişi) İnşaat %5,0 (21 Kişi) Pazarlama %5,0 (21 Kişi) İşletme Yönetimi %10,7 (45 Kişi) şeklinde dağıldıkları görülmektedir.

3.6.2. Araştırma Bulguları

Bir önceki bölümde çalışma anketemize katılan öğrencilerin demografik özelliklerine yer verilmesinin ardından bu bölümde de belli başlıklar altında anket sonuçları irdelenecek ve bulgulara ortaya konulacaktır.

Tablo 9:
Ankete Katılan Üniversite Öğrencilerinin Vergi Algı(Bilinç) Skoru

	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Vergi Algı (Bilinç) Skoru	1,00	5,00	3,2286	,43465

Tablo 9’da görüldüğü üzere 5’li Likert ölçeğine hazırlanmış endekse göre, ankete katılan ön lisans üniversite öğrencilerinin vergi algı(bilinç) skoru 3,2286 bulunmuştur. Bu skor Likert ölçeğine göre oluşturulmuş sorulardan elde edildiği için 3 orta değer olarak kabul edilmekte ve ortalama 5’e (Tamamen Katılıyorum) yaklaştıkça vergi bilinç düzeyi yüksek, 1’e (Tamamen Katılmıyorum) yaklaştıkça vergi bilinç düzeyi düşük olarak yorumlanmaktadır. Buna göre, ankete katılan ön lisans üniversite öğrencilerinin vergi bilinç skoru (3,2286) ortalamanın üzerindedir.

-Öğrencilerin Vergiye Bakışına İlişkin Bulgular

Ankete katılan öğrencilerin vergiye bakışına ilişkin sorulan sorulara verdiği cevapların dağılımları aşağıda yer alan tablolarda gösterilmektedir.

Tablo 10:
Öğrencilerin “Eğitim Hayatınız Boyunca Vergi Hakkında Bilgilenmenizi Sağlayacak Ders Gördünüz Mü?” Sorusuna Yönelik Cevapları

		Frekans	Yüzde	Değişken Yüzde	Kümülatif Yüzde
Vergi Dersi	Evet	166	39,3	39,3	39,3
	Hayır	256	60,7	60,7	100,0
	Toplam	422	100,0	100,0	

Araştırmamızın konusuna ilişkin olarak öncelikle öğrencilere “*Eğitim hayatınız boyunca vergi hakkında bilgilenmenizi sağlayacak ders gördünüz mü?*” sorusu yöneltilmiştir. Ankete katılan öğrencilerin %39,3’ü Evet (166 Kişi), %60,7’si Hayır (256 Kişi) şeklinde yanıt vermişlerdir.

Tablo 10’da görüldüğü üzere ankete katılan öğrencilerin vergi konusunda kendilerinin bilgilenmesine yönelik ders alanların sayısı ortalamanın altındadır.

Tablo 11:
Öğrencilerin Verginin Ne Anlam İfade Ettiği İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Dağılımları

	Kesinlikle Katılıyor	Kısmen Katılıyor	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
	%	%	%	%	%
Vergi bir vatandaşlık görevidir.	59,0	19,7	10,9	3,3	7,1
Vergi insanlar üzerinde bir yükür.	29,1	32,0	19,9	8,8	10,2
Vergi zorunlu olarak ve karşılıksız yapılan bir ödemedir.	37,2	25,6	16,6	7,8	12,8

Literatürde vergi, kısaca ödeme gücüne göre alınmak için çaba gösterilen ve karşılıksız ve cebri nitelikli bir gelir kaynağı olduğu şeklinde ifade edilse de toplumu oluşturan bireylerin de verginin ne olduğu bilmesi onlar için ne anlam ifade ettiği önem arz etmektedir. Ankete katılan öğrencileri verginin nitelikleri ile ilgili ifadelere verdiği cevapların dağılımları Tablo 11’de görölmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin verginin tanımında yer alan ifadelere ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde; “*Vergi bir vatandaşlık görevidir.*” ve “*Vergi zorunlu olarak ve karşılıksız yapılan bir ödemedir.*” şeklinde yöneltilen ifadelere öğrencilerin çoğunluğu vergiyi kendilerine bir ödev ve sorumluluk olarak gördüklerini belirtmiş olup, bununla birlikte “*Vergi insanlar üzerinde bir yükür.*” ifadesine de ortalamanın üzerinde bir oranda katılarak verginin onlar için bir yük ifade ettiği tespit edilmiştir.

Tablo 12:
Vergi Ödemeyen Birini Nasıl Tanımlarsınız Sorusuna İlişkin Bulgular

	Kesinlikle Katılıyor	Kısmen Katılıyor	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
	%	%	%	%	%
Vergisini ödemeyen biri kurnazdır.	29,9	23,5	16,8	10,2	19,6
Vergisini ödemeyen biri dürüstür.	18,8	14,9	14,7	16,8	34,8
Vergisini ödemeyen biri hırsızdır.	36,3	24,4	15,4	12,1	11,8

Ankete katılan öğrencilerin vergi ödemeyenleri tanımlamalarına göre dağılımları incelendiğinde vergi ödemeyenleri kurnaz ve hırsız olarak görenler ortalamanın

üzerindeyken, katılımcılarının yarısını oluştururken, vergi ödemeyen birini “dürüst” olarak görmeyenler ortalamanın üzerinde olduğu, vergi ödeyenleri olumlu olarak algıladıkları görülmektedir.

Tablo 13:
Vergi Ödeyen Birini Nasıl Tanımlarsınız Sorusuna İlişkin Bulgular

	Kesinlikle Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
	%	%	%	%	%
Topluma karşı sorumluluğu olan biri vergisini tam olarak ödemelidir.	38,6	22,0	23,5	11,6	4,3
Vergisini tam ödeyen biri kendini huzurlu hisseder.	28,2	26,8	27,5	8,8	8,6
Vergisini tam ödeyen biri ekonomik sıkıntı çeker.	15,4	27,0	36,8	9,7	11,1
Vergisini tam ödeyen birinin saygınlığı artar.	27,3	23,5	26,3	9,7	13,3

Ankete katılan öğrencilerin vergi ödeyenleri tanımlamalarına göre dağılımları incelendiğinde vergi ödeyenlere karşı ortalamanın üzerinde olumlu yönde ifadelerde buldukları görülmektedir. Ayrıca katılımcılar ‘*Vergisini tam ödeyen biri ekonomik sıkıntı çeker.*’ ifadesini daha çok kararsızım şeklinde yanıtlamışlardır. Genel olarak baktığımızda öğrencilerin vergi ödeyenleri olumlu olarak algıladıkları görülmektedir.

Tablo 14:
Öğrencilerin “Ödediğim vergiler ile ilgili yeterli bilgiye sahibim.” Yönelik İfadelerine Göre Dağılım

	Kesinlikle Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
	%	%	%	%	%
Ödediğim vergiler ile ilgili yeterli bilgiye sahibim.	20,5	11,2	30,0	18,2	20,0

Ankete katılan öğrencilere “Ödediğim vergiler ile ilgili yeterli bilgiye sahibim.” ifadesi yöneltildiğinde, öğrencilerin %20,5’i kesinlikle katılmıyorum, %11,8’i kısmen katılmıyorum, %30,0’u kararsızım, %18,2’si kısmen katılıyorum, %19,4’ü tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir.

Tablo 15:
Öğrencilerin “Vergimi Düzenli Ödemek Yerine Vergi Aflarından Yararlanmayı Tercih Ederim.” Yönelik İfadelerine Göre Dağılım

	Kesinlikle Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
	%	%	%	%	%
Vergimi düzenli ödemek yerine vergi aflarından yararlanmayı tercih ederim.	22,2	20,9	29,9	13,0	14,0

Ankete katılan öğrencilere “Ödediğim vergiler ile ilgili yeterli bilgiye sahibim.” ifadesi yöneltildiğinde, öğrencilerin %22,2’si kesinlikle katılmıyorum, %20,9’u kısmen katılmıyorum, %29,9’u kararsızım, %13,0’ü kısmen katılıyorum, %14,0’ü tamamen katılıyorum şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 16:
Öğrencilerin “Vergi Kaçırduğım Duyulursa Çok Utanırım.” İfadelerine Verdiği Cevapların Dağılımları

	Kesinlikle Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
	%	%	%	%	%
Vergi kaçırduğım duyulursa çok utanırım.	34,1	26,0	20,2	10,0	9,7

“Vergi kaçırduğım duyulursa çok utanırım.” ifadesine öğrencilerin %48,3’ü kesinlikle katılıyorum, %24,6’sı kısmen katılıyorum, %20,1’i kararsızım, %3,8’i kısmen katılmıyorum, %3’ü tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “Vergi kaçırduğım duyulursa çok utanırım.” İfadesine düşük bir oranda katıldıkları saptanmıştır.

Tablo 17:
Devletin Neden Vergi Aldığına Yönelik İfadelerine Göre Dağılım

	Kesinlikle Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
	%	%	%	%	%
Devlet vatandaşlarını cezalandırmak için vergi toplar.	18,2	17,3	29,4	12,6	22,5
Devlet daha iyi hizmetler sunabilmek için vergi toplar.	25,4	27,7	26,5	8,5	11,8
Devlet daha iyi bir gelecek için vergi toplar.	25,6	25,6	28,9	9,2	10,7

Ankete katılan öğrencilerin devletin neden vergi aldığına ilişkin görüşlerinin dağılımları incelendiğinde “daha iyi hizmetler sunabilmek” (%59,8), ikinci olarak “daha iyi bir gelecek için” (%22) cevaplarını verenleri ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 18:
Ödenen Vergilerin Topluma Bir Hizmet Olarak Geri Döndüğünü Düşünenlere Göre Dağılım

	Kesinlikle Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
	%	%	%	%	%
Ödenen vergilerin topluma bir hizmet olarak geri döndüğünü düşünmekteyim.	29,6	28,4	20,4	10,7	10,9

Ankete katılan öğrencilerin ödenen vergilerin topluma bir hizmet olarak geri döndüğünü düşünmekteyim şeklinde görüşlerinin dağılımları incelendiğinde %29,6'sı kesinlikle katılıyorum, %28,4'ü kısmen katılıyorum, %20,4'ü kararsızım, %10,7'si kısmen katılmıyorum, %10,9'u tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin ödenen vergilerin topluma tekrar geri döndüğüne ilişkin görüşleri olumlu yöndedir.

-Öğrencilerin Vergi Sistemine Karşı Bakışına İlişkin Bulgular

Ankete katılan öğrencileri vergi sistemiyle ilgili ifadelerine verdiği cevapların dağılımları Tablo 19’te görülmektedir.

Tablo 19:
Öğrencilerin Vergi Sistemiyle İle İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Dağılımları

	Kesinlikle Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
	%	%	%	%	%
Türk vergi sistemi çok karmaşıktır.	48,3	24,6	20,1	3,8	3,0
Türkiye’de vergi yükü çok yüksektir.	50,2	29,1	12,3	5,0	5,0
Türkiye’de vergi oranları çok yüksektir.	47,9	20,9	21,1	6,6	3,6
Türk vergi sisteminin adil olduğunu düşünüyorum.	17,3	19,4	32,0	10,4	20,9
Türkiye’de vergi denetimleri yeterlidir.	17,5	19,2	33,4	10,4	19,4
Türkiye’de vergi cezaları çok yetersizdir.	18,7	17,1	37,4	8,5	18,2
Devlet vatandaşlarını cezalandırmak için vergi toplar.	18,2	17,3	29,4	12,6	22,5
Devlet daha iyi hizmetler sunabilmek için vergi toplar.	25,4	27,7	26,5	8,3	12,0
Devlet daha iyi bir gelecek için vergi toplar.	25,6	25,6	28,9	9,2	10,7
Türkiye’de vergi kanunlarının anlaşılması zordur.	23,9	23,7	32,7	12,1	7,5
Türkiye’de vergiler adaletli bir şekilde toplanmaktadır	15,9	17,1	32,0	11,6	23,5
Ödediğim vergiler ile ilgili yeterli bilgiye sahibim.	19,4	18,2	29,9	11,8	20,6

Araştırmaya katılan mükelleflerin vergi uyumu ile ilgili ifadelerine verdiği cevaplar incelendiğinde;

“*Türk vergi sistemi çok karmaşıktır.*” ifadesine öğrencilerin %48,3’ü kesinlikle katılıyorum, %24,6’sı kısmen katılıyorum, %20,1’i kararsızım, %3,8’i kısmen katılmıyorum, %3’ü tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “*Türk vergi sistemi çok karmaşıktır.*” İfadesine düşük bir oranda katıldıkları saptanmıştır.

“*Türkiye’de vergi yükü çok yüksektir.*” ifadesine öğrencilerin %50, kesinlikle katılıyorum, %29,1’i kısmen katılıyorum, %12,3’i kararsızım, %5’i kısmen katılmıyorum, %5’i tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “*Türkiye’de vergi yükü çok yüksektir.*” İfadesine düşük bir oranda katıldıkları saptanmıştır.

“*Türkiye’de vergi oranları çok yüksektir.*” ifadesine öğrencilerin %47,9’u kesinlikle katılıyorum, %20,9’u kısmen katılıyorum, %21,1’i kararsızım, %6,6’sı kısmen

katılmıyorum, %3,6'sı tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin *“Türkiye’de vergi oranları çok yüksektir.”* İfadesine katılmadıkları saptanmıştır.

“Türk vergi sisteminin adil olduğunu düşünüyorum.” ifadesine öğrencilerin %17,3'ü kesinlikle katılıyorum, %19,4'ü kısmen katılıyorum, %32'si kararsızım, %3,8'i kısmen katılmıyorum, %3'ü tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin *“Türk vergi sisteminin adil olduğunu düşünüyorum.”* İfadesinde kararsız oldukları ön plana çıkarken adil olduğunu düşünenler yaklaşık 1/3 ünü oluşturmaktadır.

“Türkiye’de vergi denetimleri yeterlidir.” ifadesine öğrencilerin %17,5'i kesinlikle katılıyorum, %19,2'si kısmen katılıyorum, %33,4'ü kararsızım, %10,4'ü kısmen katılmıyorum, %19,4'ü tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin *“Türkiye’de vergi denetimleri yeterlidir.”* İfadesinde kararsız oldukları ön plana çıkarken vergi denetimlerinin yeterli olduğunu düşünenler yaklaşık 1/3 ünü oluşturmaktadır.

“Türkiye’de vergi cezaları çok yetersizdir.” ifadesine öğrencilerin %18,7'si kesinlikle katılıyorum, %17,1'i kısmen katılıyorum, %37,4'ü kararsızım, %8,5'i kısmen katılmıyorum, %18,2'si tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin *“Türkiye’de vergi cezaları çok yetersizdir.”* İfadesini değerlendirme düzeylerinin de kararsızlık ön plana çıkarken vergi cezalarını yetersiz görenlerin oranı aksini düşünenlere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

“Devlet vatandaşlarını cezalandırmak için vergi toplar.” ifadesine öğrencilerin %18,2'si kesinlikle katılıyorum, %17,3'ü kısmen katılıyorum, %29,4'i kararsızım, %12,6'sı kısmen katılmıyorum, %22,5'i tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin *“Devlet vatandaşlarını cezalandırmak için vergi toplar.”* ifadesine katılmayanlarının sayısının daha yüksek olduğu saptanmıştır.

“Devlet daha iyi hizmetler sunabilmek için vergi toplar.” ifadesine öğrencilerin %25,4'ü kesinlikle katılıyorum, %27,7'si kısmen katılıyorum, %26,5'i kararsızım, %8,3'ü kısmen katılmıyorum, %12'si tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin *“Devlet daha iyi hizmetler sunabilmek için vergi toplar.”* İfadesine katılmayanların ortalamasının üzerinde olduğu saptanmıştır.

“Devlet daha iyi bir gelecek için vergi toplar.” ifadesine öğrencilerin %25,6’sı kesinlikle katılıyorum, %25,6’sı kısmen katılıyorum, %28,9’u kararsızım, %9,2’si kısmen katılmıyorum, %10,7’si tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “Devlet daha iyi bir gelecek için vergi toplar.” İfadesine katılmayanların ortalamanın üzerinde olduğu saptanmıştır.

“Türkiye’de vergi kanunlarının anlaşılması zordur.” ifadesine öğrencilerin %23,9’u kesinlikle katılıyorum, %23,7’si kısmen katılıyorum, %32,7’si kararsızım, %12,1’i kısmen katılmıyorum, %7,5’i tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “Türkiye’de vergi kanunlarının anlaşılması zordur.” ifadesinde kararsız olanların daha yüksek olduğu saptanmıştır.

“Türkiye’de vergiler adaletli bir şekilde toplanmaktadır.” ifadesine öğrencilerin %15,9’u kesinlikle katılıyorum, %17,1’i kısmen katılıyorum, %32’si kararsızım, %11,6’sı kısmen katılmıyorum, %23,5’i tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “Türkiye’de vergiler adaletli bir şekilde toplanmaktadır.” İfadesine katılanların oranıyla katılmayanların oranı hemen hemen aynıdır.

“Ödediğim vergiler ile ilgili yeterli bilgiye sahibim.” ifadesine öğrencilerin %19,4’ü kesinlikle katılıyorum, %18,2’si kısmen katılıyorum, %29,9’i kararsızım, %11,8’i kısmen katılmıyorum, %20,6’sı tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “Ödediğim vergiler ile ilgili yeterli bilgiye sahibim.” İfadesine katılan sayısı aksini söyleyenlere göre daha düşüktür.

-Öğrencilerin Devlet Algısına Yönelik Bulgular

Ankete katılan öğrencileri vergi sistemiyle ilgili ifadelere verdiği cevapların dağılımları Tablo 20’te görülmektedir.

Tablo 20:
Öğrencilerin Vergi Sistemiyle İle İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Dağılımları

	Kesinlikle Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
	%	%	%	%	%
Devlet benim için kutsaldır.	37,5	29,2	18,2	7,8	7,3
Devletimin sağladığı tüm imkanlardan (Eğitim,	25,1	25,8	30,0	9,0	10,1

Sağlık, Güvenlik) eşit faydalandığımı düşünüyorum ve bu yüzden vergimi eksiksiz ödemek isterim.					
Toplumda bana ayrımcılık yapıldığını düşünürsem vergimi ödemem.	32,5	23,0	25,6	9,5	9,5
Vergi devlete duyulan bağlılığın bir göstergesidir.	32,4	23,2	26,6	10,9	6,9
Ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmam devlete olan bağlılığımı zedeler.	31,8	22,7	29,6	7,8	8,1
Ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmam devlete vergi ödememi engeller.	20,1	20,9	35,3	12,6	11,1
Vergi konusunda sorumluluğumu yerine getirmeme rağmen devletim sorumluluklarını yerine getirmiyor.	18,7	23,0	39,6	10,9	7,6
Devletin varlığı için vergi ödenmelidir.	35,8	25,1	21,3	8,4	9,4

Araştırmaya katılan mükelleflerin vergi uyumu ile ilgili ifadelere verdiği cevaplar incelendiğinde;

“Devlet benim için kutsaldır.” ifadesine öğrencilerin %37,5'i kesinlikle katılıyorum, %24,2'si kısmen katılıyorum, %23,2'si kararsızım, %7,8'i kısmen katılmıyorum, %7,3'ü tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “Devlet benim için kutsaldır.” ifadesine yüksek bir oranda katıldıkları, Devletin kutsal olduğuna ifadesini olumlu algıladıkları görülmektedir.

“Devletimin sağladığı tüm imkanlardan (Eğitim, Sağlık, Güvenlik) eşit faydalandığımı düşünüyorum ve bu yüzden vergimi eksiksiz ödemek isterim.” ifadesine öğrencilerin %25,1'i kesinlikle katılıyorum, %25,8'i kısmen katılıyorum, %30,0'u kararsızım, %9,0'u kısmen katılmıyorum, %10,1'i tamamen katılmıyorum yanıtını vererek ortalama bir oranda katıldıkları, aynı oranda aksi görüş bildiren ve kararsız olanların olduğu görülmektedir.

“Toplumda bana ayrımcılık yapıldığını düşünürsem vergimi ödemem.” ifadesine öğrencilerin %32,5'i kesinlikle katılıyorum, %24,0'si kısmen katılıyorum, %25,6'sı kararsızım, %9,5'i kısmen katılmıyorum, %9,5'i tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “Toplumda bana ayrımcılık yapıldığını düşünürsem vergimi ödemem.” ifadesine ortalamanın üzerinde bir oranda katıldıkları, bu ifadeyi kendilerini vergi ödememe yönünde eğiliminde olabilecekleri görülmektedir.

“*Vergi devlete duyulan bağlılığın bir göstergesidir.*” ifadesine öğrencilerin %32,4’ü kesinlikle katılıyorum, %23,2’si kısmen katılıyorum, %26,6’sı kararsızım, %10,9’u kısmen katılmıyorum, %6,9’u tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “*Vergi devlete duyulan bağlılığın bir göstergesidir.*” ifadesine ortalamaya yakın bir oranı bu ifadeye katıldıkları, ancak vergiyi tamamen Devlete bağlılık ile ilişkilendirmedikleri görülmektedir.

“*Ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmam devlete olan bağlılığımı zedeler.*” ifadesine öğrencilerin %31,8’i kesinlikle katılıyorum, %22,7’si kısmen katılıyorum, %29,6’sı kararsızım, %7,9’i kısmen katılmıyorum, %8,2’i tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “*Ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmam devlete olan bağlılığımı zedeler.*” ifadesine ortalamanın üzerinde bir oranla bu ifadeye katıldıkları, aksini düşünenlerin daha az bir oranda olduğu görülmektedir.

“*Ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmam devlete vergi ödememi zedeler.*” ifadesine öğrencilerin %20,1’i kesinlikle katılıyorum, %20,9’u kısmen katılıyorum, %35,3’ü kararsızım, %12,6’sı kısmen katılmıyorum, %11,1’i tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “*Ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmam devlete vergi ödememi zedeler.*” ifadesine ortalamanın altında bir oranla bu ifadeye katıldıkları, bir önceki ifadede devlete bağlılığın vergiden daha önce geldiği yönünde algıladıkları görülmektedir.

“*Vergi konusunda sorumluluğumu yerine getirmeme rağmen devletim sorumluluklarını yerine getirmiyor.*” ifadesine öğrencilerin %18,7’si kesinlikle katılıyorum, %23,0’ü kısmen katılıyorum, %39,6’sı kararsızım, %20,9’u kısmen katılmıyorum, %7,6’sı tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “*Vergi konusunda sorumluluğumu yerine getirmeme rağmen devletim sorumluluklarını yerine getirmiyor.*” ifadesine ortalamanın altında bir oranla bu ifadeye katıldıkları, vergi konusunda sorumluluk yönünde daha çok kararsız oldukları görülmektedir.

“*Devletin varlığı için vergi ödenmelidir.*” ifadesine öğrencilerin %35,8’i kesinlikle katılıyorum, %25,1’i kısmen katılıyorum, %21,3’sü kararsızım, %8,4’ü kısmen katılmıyorum, %9,4’ü tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “*Devletin varlığı için vergi ödenmelidir.*” ifadesine ortalamanın üzerinde bir oranla

oranla bu ifadeye katıldıkları, Devletin varlığı açısından vergi ödenmesini olumlu algıladıkları görülmektedir.

Tablo 21:
“Üniversitede Okumam Alışverişlerde Fiş/Fatura Alma Alışkanlığını Geliştirmiştir.” İfadesine Yönelik Bulgular

	Kesinlikle Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
	%	%	%	%	%
Üniversitede okumam alışverişlerde fiş/fatura alma alışkanlığını geliştirmiştir.	30,4	25,6	25,3	11,1	7,6

Ankete katılan öğrencilerin “Üniversitede okumam alışverişlerde fiş/fatura alma alışkanlığını geliştirmiştir.” ifadesine ilişkin görüşlerinin dağılımları incelendiğinde, öğrencilerin %30,4’ü “kesinlikle katılıyorum”, %25,6’sı “kısmen katılıyorum”, %25,3’ü “kararsızım”, %11,1’i “kısmen katılmıyorum”, %7,6’sı “tamamen katılmıyorum”, şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

Tablo 22:
“Alışverişlerde Satıcı Vermese Bile Fiş/Fatura İstenmelidir.” İfadesine Yönelik Bulgular

	Kesinlikle Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
	%	%	%	%	%
Alışverişlerde satıcı vermese bile fiş/fatura istenmelidir.	36,3	23,9	23,5	10,0	6,4

Ankete katılan öğrencilerin “Alışverişlerde satıcı vermese bile fiş/fatura istenmelidir.” ifadesine ilişkin görüşlerinin dağılımları incelendiğinde, öğrencilerin %36,3’ü “kesinlikle katılıyorum”, %23,9’u “kısmen katılıyorum”, %23,5’i “kararsızım”, %10,0’u “kısmen katılmıyorum”, %6,4’ü “tamamen katılmıyorum”, şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

Tablo 23:
“Ülkemizde vergi bilincinin tam olarak yerleştiğine inanıyorum.” İfadesine Yönelik Bulgular

	Kesinlikle Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
	%	%	%	%	%
Ülkemizde vergi bilincinin tam olarak yerleştiğine inanıyorum.	15,6	11,4	30,0	22,5	20,5

Ankete katılan öğrencilerin “*Ülkemizde vergi bilincinin tam olarak yerleştiğine inanıyorum.*” İfadesine ilişkin görüşlerinin dağılımları incelendiğinde, öğrencilerin %15,6’sı “kesinlikle katılıyorum”, %11,4’ü “kısmen katılıyorum”, %30,0’u “kararsızım”, %22,5’i “kısmen katılmıyorum”, %20,5’i “tamamen katılmıyorum”, şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

Tablo 24:
“Vergi Bilinci Yetersiz Olduğu İçin Vergi Kaçırma Artmaktadır.” İfadesine Yönelik Bulgular

	Kesinlikle Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
	%	%	%	%	%
Vergi bilinci yetersiz olduğu için vergi kaçırma artmaktadır.	28,4	26,5	25,1	13,3	6,7

Ankete katılan öğrencilerin “*Vergi bilinci yetersiz olduğu için vergi kaçırma artmaktadır.*” ifadesine ilişkin görüşlerinin dağılımları incelendiğinde, öğrencilerin %28,4’ü “kesinlikle katılıyorum”, %26,5’i “kısmen katılıyorum”, %25,1’i “kararsızım”, %13,3’ü “kısmen katılmıyorum”, %6,7’si “tamamen katılmıyorum”, şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

Tablo 25:
“Ödenen Vergilerin Nereye Harcandığının Açıklanması Vergi Bilincini Arttırır.” İfadesine Yönelik Bulgular

	Kesinlikle Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
	%	%	%	%	%
Ödenen vergilerin nereye harcandığının açıklanması vergi bilincini arttırır.	44,1	22,3	23,7	6,2	3,8

Ankete katılan öğrencilerin “*Ödenen vergilerin nereye harcandığının açıklanması vergi bilincini arttırır.*” ifadesine ilişkin görüşlerinin dağılımları incelendiğinde, öğrencilerin %44,1’i “kesinlikle katılıyorum”, %22,3’ü “kısmen katılıyorum”, %23,7’si “kararsızım”, %6,2’si “kısmen katılmıyorum”, %3,8’i “tamamen katılmıyorum”, şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

Tablo 26:
Ülkemizde Vergi Bilincinin Nasıl Arttırılabileceğine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	Kesinlikle Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
	%	%	%	%	%
Kamu Yönetiminin şeffaf olması vergi bilincini arttırır.	31,0	22,5	32,2	11,1	3,1
Toplumun eğitimi seviyesinin yükseltilmesi vergi bilincini arttırır.	31,6	35,6	28,4	7,8	6,6
Vergi bilincinin artması genç yaşlarda verilecek eğitimler ile sağlanabilir.	34,4	23,9	26,5	9,0	6,2
Vergi bilinci medya yayın organı reklamlarıyla arttırılabilir.	30,3	28,0	25,4	10,2	6,2
Vergi bilinci aile içi eğitim ile sağlanabilir.	38,9	24,4	21,1	9,2	6,4
Vergi bilinci cadde ve sokaklara konulan billboard ilanlarıyla arttırılabilir.	25,1	25,8	28,2	11,4	9,5
Vergi haftası etkinlikleri düzenlenmesi vergi bilinci konusunda farkındalık yaratır.	27,5	31,3	24,9	9,3	7,1
Kişi başına düşen milli gelir seviyesinin arttırılması ile vergi bilinci artar.	38,9	26,3	17,5	10,7	6,6
Vergi bilinci vergi oranlarının düşürülmesiyle artar.	29,4	24,2	27,7	11,6	7,1

Bireylerin vergi bilincinin artmasında ikinci bölümünde bahsettiğimiz üzere içsel ve dışsal faktörlerin etkisi bulunmaktadır. Tablo 26’de öğrencilerin vergi bilincinin nasıl arttırılacağı hakkındaki görüşlerinin dağılımı görülmektedir.

Ankete katılan öğrencilerin vergi bilincinin nasıl artırılacağı hakkındaki görüşlerinin dağılımları incelendiğinde öğrenciler kendilerine yöneltilen ifadelere ilişkin bulgular şöyledir;

“*Kamu Yönetiminin şeffaf olması vergi bilincini artırır.*” ifadesine öğrencilerin %31,0'i kesinlikle katılıyorum, %22,5'i kısmen katılıyorum, %32,2'si kararsızım, %11,1'i kısmen katılmıyorum, %3,1'i tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “*Kamu Yönetiminin şeffaf olması vergi bilincini artırır.*” İfadesine ortalamamanın üzerinde bir oranda katıldıkları, kamu yönetiminin şeffaflığının vergi bilinçlerini arttıracığı yönünde olumlu algıladıkları görülmektedir.

“*Toplumun eğitimi seviyesinin yükseltilmesi vergi bilincini artırır.*” ifadesine öğrencilerin %31,6'i kesinlikle katılıyorum, %35,6'sı kısmen katılıyorum, %28,4'si kararsızım, %7,8'i kısmen katılmıyorum, %6,6'sı tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “*Toplumun eğitimi seviyesinin yükseltilmesi vergi bilincini artırır.*” ifadesine ortalamamanın üzerinde bir oranda katıldıkları, toplumun eğitimin düzeyinin yüksek olması vergi bilinçlerini arttıracığı yönünde olumlu algıladıkları görülmektedir.

“*Vergi bilincinin artması genç yaşlarda verilecek eğitimler ile sağlanabilir..*” ifadesine öğrencilerin %34,4'ü kesinlikle katılıyorum, %23,9'u kısmen katılıyorum, %26,5'i kararsızım, %9,0'u kısmen katılmıyorum, %6,2'si tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “*Vergi bilincinin artması genç yaşlarda verilecek eğitimler ile sağlanabilir.*” ifadesine ortalamamanın üzerinde bir oranda katıldıkları, genç yaşlarda aldıkları eğitimin vergi bilinçlerini arttıracığı yönünde düşünere bu hususu olumlu algıladıkları görülmektedir.

“*Vergi bilinci medya yayın organı reklamlarıyla artırılabilir.*” ifadesine öğrencilerin %30,3'ü kesinlikle katılıyorum, %28,0'i kısmen katılıyorum, %25,4'ü kararsızım, %10,2'si kısmen katılmıyorum, %6,2'si tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “*Vergi bilinci medya yayın organı reklamlarıyla artırılabilir.*” ifadesine ortalamamanın üzerinde bir oranda katıldıkları, medya yayın organlarıyla yapılan reklamların farkındalık yaratarak vergi bilinçlerini arttıracığı yönünde görüş belirtmişlerdir.

“*Vergi bilinci aile içi eğitim ile sağlanabilir.*” ifadesine öğrencilerin %38,9'u kesinlikle katılıyorum, %24,4'ü kısmen katılıyorum, %21,1'i kararsızım, %9,2'si kısmen katılmıyorum, %6,4'ü tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “*Vergi bilinci aile içi eğitim ile sağlanabilir.*” ifadesine yüksek bir oranda katılarak vergi bilinçlerini arttıracığı yönünde görüş belirtmişlerdir.

“*Vergi bilinci cadde ve sokaklara konulan billboard ilanlarıyla arttırılabilir.*” ifadesine öğrencilerin %25,1'i kesinlikle katılıyorum, %25,8'i kısmen katılıyorum, %28,2'si kararsızım, %11,4'ü kısmen katılmıyorum, %9,5'i tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “*Vergi bilinci cadde ve sokaklara konulan billboard ilanlarıyla arttırılabilir.*” ifadesine ortalama bir oranada katılarak vergi bilinçlerini arttıracığı yönünde görüş belirtmişlerdir.

“*Vergi haftası etkinlikleri düzenlenmesi vergi bilinci konusunda farkındalık yaratır.*” ifadesine öğrencilerin %27,5'i kesinlikle katılıyorum, %31,3'ü kısmen katılıyorum, %24,9'u kararsızım, %9,3'ü kısmen katılmıyorum, %7,1'i tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “*Vergi haftası etkinlikleri düzenlenmesi vergi bilinci konusunda farkındalık yaratır.*” ifadesine ortalamanın üzerinde bir oranda katılarak vergi bilinçlerini arttıracığı yönünde görüş belirtmişlerdir.

“*Kişi başına düşen milli gelir seviyesinin arttırılması ile vergi bilinci artar.*” ifadesine öğrencilerin %38,9'u kesinlikle katılıyorum, %26,3'ü kısmen katılıyorum, %17,5'i kararsızım, %10,7'si kısmen katılmıyorum, %6,6'sı tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “*Kişi başına düşen milli gelir seviyesinin arttırılması ile vergi bilinci artar.*” ifadesine ortalamanın üzerinde yüksek bir oranda katılarak vergi bilinçlerini arttıracığı yönünde görüş belirtmişlerdir.

“*Vergi bilinci vergi oranlarının düşürülmesiyle artar.*” ifadesine öğrencilerin %29,4'ü kesinlikle katılıyorum, %24,2'si kısmen katılıyorum, %27,7'si kararsızım, %11,6'sı kısmen katılmıyorum, %7,1'i tamamen katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “*Vergi bilinci vergi oranlarının düşürülmesiyle artar.*” ifadesine ortalamanın üzerinde yüksek bir oranda katılarak vergi bilinçlerini arttıracığı yönünde görüş belirtmişlerdir.

SONUÇ

Vergi bilinci, kamusal hizmetlerin yerine getirilmesi bakımından verginin önemini bilen toplum bireylerinin, vergi ile ilgili üzerine düşen ödevlerini yerine getirmedeki istekliliklerinin düzeyidir. Verginin doğru bir şekilde tanımlanması, devlet için önemini, amacını, gerekliliğini bilmenin yanısıra bireylerin söz konusu vergileri ödemeye istekli olması, vergisini ödeyen ve ödemeyenlerin birbirlerine bakış açısı, toplum nezdindeki yeri, vergi bilincinin oluşmasını etkileyen faktörler bu kavramın ifade edilmesinde önem arz etmektedir.

Toplumunu oluşturan bireylerin vergiye gönüllü uyumunun oluşmasında vergi ahlakı, vergi bilinci, vergi kültürü vb.gibi kavramlar katkı sağlamaktadır. Bireylerin vergi konusunda çocukluk çağlarından itibaren gerek aile içerisinde gerek öğrenim hayatlarında verginin ne olduğunu bilmesi, vergi konusunda eğitim alması vergiyi daha kolay içselleştirmelerini sağlayıp gelecekte vergi bilincinin artmasında ve vergi mükellefi olduklarında vergiye gönüllü uyumu yüksek bir toplum oluşmasında önemli rol oynayacaktır.

Vergiye gönüllü uyumunun sağlanması açısından bireylerin vergiyi bir külfet olarak görmekten ziyade, devletin sunduğu hizmetlerinin temel finansman kaynağı olarak görülmesi önemlidir. Bireylerin ödedikleri vergilerin karşılığı olarak devletin kamu hizmeti sunması veya verginin ödenmediği takdirde kamu hizmeti alamayacaklarını idrak edilmesi birey-vergi-devlet-hizmet ilişkisinin anlaşılması vergiye karşı mükelleflerin önyargısız ve sorumluluk sahibi olmalarında önemli bir faktör olacaktır.

Öte yandan devletin bireylerden verginin ödeme gücü ilkesi göre almaması da vergi bilincinin oluşumuna engel olacaktır. Bireylerin vergiyi doğru algılayabilmesi ve vergiye gönüllü uyumun sağlanabilmesi, vergilerin eşit bir şekilde ve ödeme gücü olan herkesten toplandığına dair inancın da tesis edilmesini sağlayacaktır.

Vergi bilincin oluşmasında, hem bireylere hem ailelere hem de devleti yönetenlere kısacası herkese az veya çok önemli görevler düştüğü ortadadır. Bu bilincin toplumun her kesiminde gerçek manada oluşması, yukarıda da belirttiğimiz üzere verginin gelecekte daha rahat algılanıp, özümsemesine ve dolayısıyla vergi bilincinin ve kültürünün oluşmasına önemli katkı sağlayacaktır.

Çalışmamızın birinci ve ikinci bölümünde teorik olarak yer verilen bilgiler doğrultusunda üçüncü bölümde Sakarya ilinde öğrenim gören ön lisans öğrencilerinin vergiye bakışı ve vergi bilinç düzeyleri anket çalışmasıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla gerçekleştirilen ankete 422 ön lisans öğrencisi katılmıştır. Çalışmada elde edilen bulguların sonuçları özetlenecek olursa;

Ankete katılan öğrencilerinin büyük çoğunluğu vergiyi bir vatandaşlık görevi olarak görmekte, verginin zorunlu olarak ve karşılıksız yapılan bir ödeme olduğunu düşünmektedirler. Öğrencilerin verdikleri cevaplardan vergiyi doğru anladıkları ve vergiyi tanımından ziyade daha kutsal bir kavram olarak gördükleri anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin okudukları sınıflara göre vergiye bakış ortalamaları yakındır. Bu yakınlık yaşla ilgilidir. 2. Sınıf öğrencilerinde vergiye bakışı, 1.sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrencilere eğitim hayatınız boyunca vergi hakkında bilgilenmenizi sağlayacak ders gördünüz mü sorusu sorulmuştur. Elde edilen bulgular, daha önce yapılan benzer çalışmalarla aynı yöndedir. Öğrencilerin önemli bir kısmı (%60,7) bu soruya hayır cevabını vermişlerdir. Bu yanıtlardan, öğrencilerin teorik anlamda vergi hakkında bir bilgi sahibi olmadıkları dikkat çekici bulgulardır. Aynı şekilde öğrenciler ödedikleri vergiler konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir.

Öğrenciler vergi ödeyenleri dürüst ve zeki olarak (%90,7); vergiyi ödemeyenleri ise kötü bir vatandaş, hırsız, kurnaz olarak (%82,3) tanımlamaktadır. Öğrencilerin vergi ödemeye olumlu bakışlarının oldukça yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Vergi uyumunun sağlanması konusunda kabul gören görüşlerden biri de toplanan vergilerin nereye harcandığının ve topluma geri dönmesi mükelleflerince bilinmesidir. Öğrencilerinin bu konudaki görüşleri incelendiğinde, ödenen vergilerin topluma tekrardan bir hizmet olarak geri döndüğü yönünde olumlu düşünmektedirler.

Ayrıca çalışmamızda kadınların sayısının erkeklerden fazla olduğu, öğrencilerin 18-20 yaş aralığında yoğunlaştığı, aile gelir düzeylerinin ortalama 0-2500-TL olduğu görülmektedir.

Vergi bilincini artırmaya yönelik çalışmalar Milli Eğitim Bakanlığı ve Gelir İdaresi Başkanlığının ortak planlamalarıyla 2008 yılıyla beraber ilköğretim okullarında uygulanmaya ve ders programlarına dahil edilmeye başlanmıştır. Çalışmaların yürütülmesiyle 2010'lu yıllarda öğrencilerin vergi bilinç düzeylerinin artması olasıdır. Bununla birlikte vergi bilincinin gelişmesine yönelik olarak Taytak(2010) ve Karaot(2010)'un çalışmaları literatürde yer almış olup önceki yıllarda yapılan çalışmalara kıyasla vergi bilincinin arttığı yönünde sonuçlar elde etmesi yapılan çalışmaları desteklemektedir. Ayrıca öğrencilerin vergi bilinci düzeylerinin artış görülmesinde Gelir İdaresi Başkanlığının yazılı ve görsel medyada vergi bilincine yönelik etkinliklerinin de etkili olduğu söylenebilir.

Çalışmamızın sonucu, potansiyel vergi mükellefi olan ön lisans öğrencilerinin vergiye bakışı, vergi bilinç düzeylerinin tespiti ve artırılmasına ilişkin yapılacak çalışmalara veri teşkil etmesi bakımından önem arz etmektedir. Elde edilen sonuçlar göstermektedir ki potansiyel vergi mükellefi sayılan ön lisans üniversite öğrencilerinin her ne kadar kararsızım şeklinde cevaplar vergiye bakışı, devlet algısı ve devletin daha kutsal olduğu algısı ön plana çıkmış olup duygusal olarak bağlılıklarını ifade etmekte, ancak vergi bilinci olarak tam anlamında kendilerini yeterli görmemektedirler.

Bu bağlamda literatürde yapılan diğer çalışmalarda da tespit edildiği üzere ilköğretim çağında başlamak üzere vergi konusunda aile eğitimi ve öğrenim hayatındaki eğitici faaliyetler, ilköğretim öğrencilerinin vergi bilincinin oluşmasını, vergi bilinci doğru yerleşmiş, vergi uyumu artıracak gönüllü ve istekli potansiyel mükellef olacak öğrencilerin ön lisans öğrenimine hazır hale gelmesiyle vergi bilinç düzeylerini artacaktır. Vergi bilincinin artırılmasını yönelik eğitim, vergi dersleri, kamu spotları, sosyal medya araçları gibi olumlu sonuçları olduğu açıktır ve bu etkinliklerin geliştirilerek mesleki hayat yaygınlaştırılarak devam edilmesi vergi bilincinin gelişmesinde etkili olabilecektir.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, Abdurrahman. (2006), *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- AKINCI, Adil ve Oğuz, BAŞOL, (2015), “Vergi Algısı Üzerine Bir Alan Araştırması: Kırklareli İlinde Yaşayan İnsanların Vergi Algısı”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 43, ss. 170-179.
- AKTAN, Coşkun Can ve Hilmi Çoban (2006), “Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi Perspektiflerinden Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları Belirleyen Faktörler”, Editörler: AKTAN, Coşkun Can, Dilek Dileyici ve İstiklal Y. Vural, *Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi*, Seçkin Yayınevi, Ankara, s.137-158.
- AKTAN, Coşkun Can, SARAÇ, Özgür ve DİLEYECİ, Dilek (2003), “Vergilere Karşı Tepkilerin Anatomisi” Vergi, Zulüm ve İsyan, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- ALKAN, Arzu (2009), “Vergi Bilinci ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükellef Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ALLINGHAM, M.G. & Sandmo, A. (1972), Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis, *Journal of Public Economics* 1, ss.323-338.
- ALM, J., Jackson, B.R. ve McKee, M. (1992), “Estimating the Determinants of Taxpayer Compliance with Experimental Data”, *National Tax Journal*, 45,ss.107-14.
- ALM, James ve Benno Torgler (2006), “Culture Differences and Tax Morale in The United States and in Europe”, *Journal of Economic Psychology* 27, ss.224-246.
- ALTUNIŞIK, R., R. Coşkun, S. Bayraktaroğlu ve E. Yıldırım (2007), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Sakarya Kitabevi, Adapazarı.
- AYDEMİR, Ş. (1995), Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi, Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, İstanbul

- AYGÜN, Recep (2012), “Vergi Afları ve Vergi Uyumuna Etkisi”, *Vergi Dünyası*, Sayı:369, Mayıs 2012, ss:88-92.
- BAĞDİGEN, Muhlis 2006 “Vergi Bilinci”, 17. Vergi Haftası Sempozyumu: Ülkemizde Vergi Bilinci, Kayıtdışı Ekonomi ve Mükellef-İdare İlişkileri, (Konuşma Metni), Zonguldak Vergi Dairesi Başkanlığı, 22 Şubat, Zonguldak.
- BAŞDAĞ, Gümrah Can (2017), “Vergi Bilinci Ve Vergiye Bakış Açısı Bağlamında Gönüllü Vergi Uyumunu: Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- BAŞOĞLU, Adem (2006), *İlköğretim Çağındaki Çocukların Vergiyi Algılaması: Afyonkarahisar İli Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BAYRAKLI, H. H., N. T. Saruç ve İ. Sağbaş (2004), “Vergi Kaçırma Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Vergi Kaçaklarının Önlenmesi: Anket Çalışmasının Bulguları”, 19. Maliye Sempozyumu, 10-14 Mayıs, Antalya, Belek.
- BİLİCİ, N., Bilici, A. (2013), “Kamu Maliyesi”, 3.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- BİRİNCİ, Eda (2010), “Tarım Kesiminin Vergilendirilmesi ve Vergi Bilinci: Zonguldak İli Merkez İlçe Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- BUCHANAN, D. ve HUCZYNSKI, A. (1997), *Organizational Behaviour*, Prentice Hall, Third Edition Italy, Milan.
- BUYRUKOĞLU Selçuk ve ERASA İrem, “Vergi Bilincinin Oluşmasında Mükellef Haklarının Yeri ve Önemi”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı 375, Kasım 2012.
- ÇAKIR, Hüseyin,(2010),“Çocuklarda Vergi Bilinci Oluşturmaya Yönelik İnternet Sayfası Tasarımı”, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 1.
- CANSIZ, Harun, (2006), “Vergi Mükelleflerinin Vergiyi Algılama Hakkındaki Görüşleri: Afyonkarahisar İli Örneği”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, ss. 115-138.

- ÇATALOLUK, Cuma (2008), “Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 20, ss. 213-228.
- ÇELEBİ, E.C. (2016). Vergi Bilinci ve Vergiye Bakış Açıları: Zonguldak İlinde Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Üzerine Uygulama. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- ÇELİK, Kadir ve EROĞLU Onur (2014), “İlköğretim Çağında Vergi Algısının İncelenmesi: Zonguldak İli Örneği”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:2, Sayı:4, s. 301-326.
- ÇELİKKAYA Ali., GÜRBÜZ Hüseyin (2006), Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörlerin Analizi: Bir Alan Çalışması, *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 247, ss.122-139.
- ÇİÇEK, Halit (2006), “Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri: İstanbul İli Anket Çalışması”, *İSMMM*, Yayın No:65, İstanbul.
- ÇOBAN, Hilmi (2004), *Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Denizli Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇOMAKLI, Şafak Ertan (2008), “Mükellef Sosyo-Psikolojisi Açısından Vergi Ödemeyi Etkileyen Genel Faktörler”, *Vergi Dünyası*, Sayı 322, Haziran.
- DAMAYANTI, Theresia Woro, et al. "The Role of Taxpayer's Perception Of The Government and Society To Improve Tax Compliance." *Accounting and Finance Research, Indonesia*, 2015, S.1, s. 181-187.
- DEMİR, İhsan Cemil (2008), *Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri Ege Bölgesi Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DEMİR, Murat, “Vergi Kaçırma Etkileyen Faktörler”, *Hukuk, Ekonomi Ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, Ağustos 2009, s:90 ss:1-18.

- DEMİR, Müslim. (2009). Toplumun Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Faktörler. Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı:18, s.1-10
- DORNSTEİN, Miriam (1987), “Taxes: Attitudes and Perceptions and Their Social Bases”, Journal of Economic Psychology, Volume 8, Issue 1, p.55-76
- EDİZDOĞAN, N., Ö. Çetinkaya ve E. Gümüş (2011), *Kamu Maliyesi*, 3. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa.
- EGELİ, H. ve DİRİL, F. (2014), Vergi Bilincinin Oluşumunda Bilişim Teknolojilerinin Rolü: İzmir İli İçin Bir Uygulama, *Sosyoekonomi*, Temmuz-Aralık / 2, s. 33-56.
- EKER, Aytaç (2005), *Kamu Maliyesi*, Birleşik Matbaa, İzmir.
- GENCEL, Ufuk ve KURU Elif (2012), “Vergi Kültürü ve Vergi Politikaları Etkileşimi: Türkiye Değerlendirmesi”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt:10, Sayı:20, ss. 29-60.
- GERÇEK, Adnan ve Mehmet Yüce (1998), “Mükelleflerin Vergiye Yaklaşımı Açısından Türk Vergi Sisteminin Değerlendirilmesi”, *Bursa Ticaret ve Sanayi Odası Yayını*, Bursa.
- GÖK, A. Kerim (2007); “Vergi Direncinin Gelişimi”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı:1,ss.143-163.
- GÖKBUNAR, Ali Rıza ve GÖKBUNAR(2007), Ramazan “Mükellef Davranışları, Vergi Etiği ve Vergi Uyumu”, *Vergi Dünyası Dergisi*, s:311. s.s:91-99.
- GÖKBUNAR, Ali Rıza, Sibel SELİM, Halit YANIKKAYA (2001); “Türkiye’de Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma,” *Yaklaşım Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 63, ss. 69-94.
- GRASMİCK, H.G. ve Scott, W. J. (1982), ‘Tax Evasion and Mechanisms of Social Control: A Comparison with Grand and Petty Theft’, *Journal of Economic Psychology*, Cilt:2, ss. 213-230.

- GRASMICK, Harold G. ve Robert J. Bursik (1990), "Conscience, Significant Others, and Rational Choice: Extending the Deterrence Model", *Law and Society Review*, Vol.24, No.3, pp:837-862.
- GÜNER, Ümit (2008), "Türkiye'de Vergi Bilincinin ve Vergi Ahlakının Oluşmasında Gelir İdaresinin Rolü", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Ana Bilim Dalı, Mali Hukuk Programı, İzmir.
- GÜRDAL, Temel (1994). "Türkiye'de Ücretlerin Vergilendirilmesinin Vergi Adaleti Açısından Değerlendirilmesi" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- FELD, Lars P. ve Frey, Bruno S. (2002), "Deterrence and Morale in Taxation: An Empirical Analysis", CESifo Working Papers, No:760, Ağustos.
- HASTUTI, Rini. "Tax Awareness and Tax Education: A Perception of Potential Taxpayers.", *International Journal of Business, Economics And Law*, 2014, S.1, s. 83-91.
- İZGİ, Kadriye, (2011), "Vergi Ahlakını Etkileyen Faktörler: Sakarya Üniversitesi Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- JAMES, Simon, Alley, CLİNTON (2002), "Tax Compliance, Self-Assessment and Tax Administration" *Journal of Finance and Management in Public Services*, C:2 No:2, pp. 27-42.
- KAMIL, Nurlis Islamiah, "The Effect of Taxpayer Awareness, Knowledge, Tax Penalties and Tax Authorities Services on the Tax Compliance:(Survey On The Individual Taxpayer at Jabodetabek & Bandung)." *Research Journal of Finance and Accounting*, www. iiste. org. ISSN, 2015, s.1697-2222.
- KARACA, Rukiye, (2015), "Vergi Bilinci Ve Vergi Algısı: Kütahya İlinde İlköğretim Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

- KAYA, Seçil, (2018), “Yükseköğretim Öğrencilerinde Vergi Bilinci Ve Vergi Algısı Üzerine Bir Araştırma: Ahi Evran Üniversitesi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- KAYNAR, İpek (2007), “Yükümlülerin Vergiye Yaklaşımları: Çanakkale İlinde Ticari Kazanç Elde Eden Yükümlülere Yönelik Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- KOMİSYON, (2015), İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı, Devlet Kitapları 4. Baskı, Özgün Matbaacılık, Ankara.
- KUMBAŞLI, Ensar (2016), “Vergi Bilinci Ve Vergi Ahlakının Gelişmesinde Maliye Bölümü Eğitiminin Rolü”, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- KUMLUCA, İbrahim (2003), “Vergiye Gönüllü Uyumu Etkileyen Faktörler”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:180, Eylül, s.91,92.
- İPEK, Selçuk ve İlknur Kaynar (2009), “Demografik Faktörlerin Vergi Uyumuna Etkisi: Bir Anket Çalışmasının Sonuçları”, *Maliye Dergisi*, Sayı:157, Temmuz-Aralık.
- İZGİ, Kadriye ve Naci Tolga, SARUÇ, (2011), “Sosyo-Kültürel Faktörlerin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Üniversite Öğrencileri ile Yapılan Anket Çalışması”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, ss. 133-142.
- MASON, R. and L. CALVIN, (1978), “A Study of Admitted Income Tax Evasion”, *Law And Society Review*, Vol. 12, ss.73–89.
- MUTER, N. B., S. Sakıncı ve A. K. Çelebi (1993), “*Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması*”, Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Manisa.
- MUTLU, Abdullah. (2009). “Tanzimat’tan Günümüze Türkiye’de Vergileme Zihniyetinin Gelişimi”. *T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını*, Sayı: (2009/390), Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara.

- NADAROĞLU, Halil (1985), *Kamu Maliyesi Teorisi*, 6.Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- NADAROĞLU, Halil (1998), *Kamu Maliyesi Teorisi*, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- ORVİSKA, Marta ve John Hudson (2002); "Tax Evasion, Civic Duty and Law A Biding Citizen," *European Journal Of Political Economy*, Cilt:19, ss.83-102.
- ÖĞÜLMÜŞ, Selahiddin, Babadoğan, Cem, Kutlu, Ömer, Çakır, Hüseyin, İnal, Sezgin, Karyağdı, Nazmi, Babadoğan, Meltem ve Tokgönül, Dilek. (2009). Vergibilir: Çocuklarda Vergi Bilinci Geliştirme Eğitimi Programı. 3– 5.Sınıf Öğrenci ve Öğretmen Kitabı. Gelir İdaresi Başkanlığı.
- ÖNCEL, Yenal (1994), "*Vergiye Karşı Tepkiler ve Türkiye'de Vergi Kaçakçılığı*", Basılmamış Doçentlik Tezi, İstanbul.
- ÖZDEMİR, Ali Rıza ve AYVALI, Hasan (2007), "Vergi Bilincine Sahip Bireylerin Fiş veya Fatura Alma Duyarlılığını Etkileyen Faktörler", *Maliye Dergisi*, Sayı: 153, s.51-73.
- ÖZPEHRİZ, Niyazi (2005), "Vergi Uyumu ve Ülkemizde Vergi Uyumunun Artırılmasına Yönelik Öneriler", *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı:283, s.90-94
- PALİL, Mohd Rizal, AKIR, M. R., AHMAD W. F. B. A. , "The Perception of Tax Payers on Tax Knowledge and Tax Education with Level of Tax Compliance: A Study the Influences of Religiosity", *ASEAN Journal of Economics, Management and Accounting*, Malaysia, 2013, S.1, s. 118-129.
- PEHLİVAN, Osman (2011), "*Kamu Maliyesi*", Murathan Yayınevi, Trabzon.
- RECKERS, Philip M., SANDERS, Debra L., ROARK Stehphan J.(1994). "The Influence of Ethlcal Attiudes on Taxpayer Compljance" *National Tax Journal* 47:4.

- SAGBAŞ, İsa ve Adem Başoğlu (2005), “İlköğretim Çağındaki Çocukların Vergiyi Algılaması: Afyonkarahisar İli Örneği”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C.VII, S.2, s.123-144.
- SAGLAM, Metin, (2013), “Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Vergi Bilinci”, *Sosyo Ekonomi Dergisi*, Sayı: 1, ss. 315-334.
- SARAÇOĞLU, Fatih (2008), “Yaş- Cinsiyet- Medeni Durum ve Eğitim Durumunun Vergiye Karşı Tutum Üzerine Etkilerinin Anket Sonuçları Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *KMU, İ.İ.B.F Dergisi*, Yıl:10, Sayı:15.
- SARUÇ, Naci Tolga (2003), “Vergi Etiğinin Vergi Kaçırma Üzerindeki Etkisi: Deney ve Anket Yöntemiyle Yapılan Bir Araştırma”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı:176, s.156-166, Mayıs.
- SARUÇ, Naci Tolga (2003), “Vergi Ödemeyi Etkileyen Faktörler: Anket Araştırmalarının Sonuçları”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı: 178, ss.152-165.
- SARUÇ, Naci Tolga ve İsa Sağbaş (2003); “Vergi Etiğinin Ölçümü: Türkiye Üzerinde Ampirik Bir Çalışma,” *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, ss. 79-96.
- SAVAŞAN, Fatih (2006), “Vergi Afları: Teori ve Türkiye Uygulamaları Vergi Barışı Uygulama Sonuçları”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı:1, s.41-64.
- SAVAŞAN, Fatih ve Hakkı Odabaşı (2005); “Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Nedenleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma,” *Sosyal ve Ekonomik Araştırma Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 10, ss. 1-28.
- SCHMÖLDERS, Günter (1976), *Genel Vergi Teorisi*, Çev., Salih Turhan, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No:2149, İstanbul.

- SCHOLZ, J.T. ve Lubell, M. (1998). Trust and Taxpaying: Testing The Heuristic Approach To Collective Action. *American Journal of Political Science*, 42, 398–417.
- SONG, Young-dahl ve, Tinsley E. Yarbrough (1978), “Tax Ethics and Taxpayer Attitudes: A Survey”, *Public Administration Review*, Cilt:38, No.5, ss.442-452.
- SÜRMEŒ, Yusuf (1992), “Vergi Bilincinin Geliştirilmesinde Muhasebenin Rolü”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: Ocak-Mart 1992.
- şAHİN, Aslıhan (2010), “Yüksek Öğrenim Öğrencilerinin Vergiyi Algılaması: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Ana Bilim Dalı, Tokat.
- şAHİN, Muhammet (2011), “Türkiye’de Vergi Uygulamaları ve Vergi Ahlakı İlişkisi: Trabzon, Giresun ve Gümüşhane İlleri Örneği”, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, Isparta.
- şENEL, Kutay (2014), “Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri Üzerine Bir Alan Çalışması”, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Ana Bilim Dalı, Denizli.
- şENYÜZ, Doğan (1995), *Vergilemede Yükümlü Psikolojisi*, Bursa.
- TAYTAK, Mustafa (2010), “İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Tespiti: Ampirik Bir Araştırma”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 158, s.496-512.
- TOSUNER, Mehmet ve İhsan Cemil Demir (2007), “Toplumsal Bir Olgu Olarak Vergi Ahlakı”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 3, s.1-20.
- TOSUNER, Mehmet ve İhsan Cemil Demir (2009), “Ege Bölgesi’nin Vergi Ahlak Düzeyi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, s. 355-373.

- TUAY, Elif ve İnci Güvenç (2007), “Türkiye’de Mükelleflerin Vergiye Bakışı, Ankara, Gelir İdaresi Başkanlığı”, Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı, Yayın No:51, s.63-64.
- TUNÇER, Mehmet (2003), “Vergi Ahlakı-Vergi Uyumu İlişkisi ve Türkiye,” *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı: 181, s. 92-114.
- TURHAN, Salih (1998), “*Vergi Teorisi ve Politikası*” 2.Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- TÜRK, İsmail (2006), “Kamu Maliyesi”, 6.Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- ÜNSAL, Şamil (1987), “Vergi Kaçakçılığında Sosyal Etkenler” (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1987.
- VOGEL, J. (1974), “Taxation and Public Opinion in Sweden: An Interpretation of Recent Survey Data”, *National Tax Journal*, 27.
- XIN, Michelle Kok Hui, et al. "Factors Affecting Individual Taxpayers' Compliance in Malaysian Tax Filing System", *The International Journal of Business & Management*, Malaysia, 2015, S.9, s. 339-347.
- WENZEL, Michael, (2004), “An Analysis Of Norm Processes İn Tax Compliance, *Journal of Economic Psychology*, Volume 25, Issue 2. Pages 213-228.
- YARAŞLI, Genç Osman (2005), Türkiye’de Vergi Reformu, Maliye Bakanlığı, APK Başkanlığı, Yayın No:367, Ankara.
- YEGEN, Baki (2013), “Vergi Bilinci Ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü: Adana İli Örneği”, Yüksel Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- YENİÇERİ, Harun (2004), “Beyan Esasına Dayanan Vergilerde Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Psikolojik Nedenlerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma”, Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu, , 10–14 Mayıs 2004, ss.908–927. Antalya.

YENİGÜN, Yasemin (2012), “Vergi Bilinci Ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Davranışları: İstanbul Örneği”, Yüksel Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

ZORLU, Ömür (2012), “İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergi Bilinci Düzeyi ve Vergi Bilinci Düzeyi İle İlgili Örnek Uygulama: Ankara İli Örneği”, Yüksel Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara.

Mevzuat Kaynakları

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu

213 sayılı Kanun Vergi Usul Kanunu

3065 sayılı Katma Değer Kanunu

İnternet Kaynakları

<https://www.gib.gov.tr> (Erişim Tarihi:12.03.2019)

www.vergibilinci.gov.tr (Erişim Tarihi:15.09.2018)

<https://www.gib.gov.tr/30-vergi-haftasi-kutlaniyor> (Erişim Tarihi:27.02.2019)

GİB (2015), “Vergi Bilincini Geliştirme Projesi”, Vergibilir. <http://f.eba.gov.tr/gib/> [Erişim Tarihi: 18 Aralık 2018].

EKLER

VERGİ BİLİNÇ DÜZEYİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER: ÖN LİSANS ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDE ÖRNEK UYGULAMA

Değerli Katılımcı, “**Vergi Bilinç Düzeyini Etkileyen Faktörler** ” başlıklı bir akademik araştırma için hazırlanan bu anket, vergi algılaması ve vergi bilinci alanında yapılacak çalışma ve uygulamalara katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ankete katılanların kimlikleri ve değerlendirmeleri kesinlikle gizli tutulacak ve elde edilen veriler bilimsel amaçlar dışında kullanılmayacaktır. Sorulara verilen cevapların doğrusu veya yanlışı bulunmadığından sizce en uygun cevabı işaretlemeniz önemlidir.

Yaklaşık 10 dakikanızı alabilecek olan bu ankete katılımınızdan dolayı teşekkür eder, saygılarımızı sunarız.

Sakarya Üniversitesi SBE Maliye Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

Can İlker KARACAN

D1- Yaşınız: _____

D2- Cinsiyetiniz? Kız Erkek

D3- Medeni durumunuz? Evli Bekar

D4- Sınıfınız? 1.sınıf 2.sınıf

D5- Öğretim türü? 1.öğretim 2.öğretim

D6- Aylık harcamalarınız ortalama ne kadardır?

0-250 TL 251-500 TL 501-750 TL 751-1000 TL 1001-1250 TL

Diğer (belirtiniz)

D7- Ailenizin Aylık Gelir durumu?

0-500 TL 501-1000 TL 1001-1500 TL 1501-2000 TL 2001-2500 TL 2501-3000 TL Diğer (belirtiniz)

D8- Babanızın mesleği?

Memur Esnaf İşçi Serbest Meslek Erbabı Emekli İşsiz Diğer.....

D9- Annenizin mesleği?

Memur Esnaf İşçi Serbest Meslek Erbabı Emekli İşsiz Diğer.....

D10- Babanızın eğitim durumu?

İlkokul Ortaokul Lise Ön lisans Lisans Lisansüstü Okuryazar değil

D11- Annenizin eğitim durumu?

İlkokul Ortaokul Lise Ön lisans Lisans Lisansüstü Okuryazar değil

D12- Ailenizin Oturduğu yer?

Şehir Merkezi İlçe Köy

D13- Öğrenim gördüğünüz bölüm?

Dış Ticaret Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Elektronik Teknolojisi Bilgisayar Programcılığı Makine Bankacılık ve Sigortacılık

Emlak ve Emlak Yönetimi Diğer (belirtiniz)

SORULAR

S1- Eğitim hayatınız boyunca vergi hakkında bilgilenenizi sağlayacak ders gördünüz mü?

Evet Hayır

S2- Aileniz verginin en çok hangi unsurundan şikayet etmektedir?

- Vergi oranlarının yüksek olmasından
 Vergi yükünün fazla olmasından
 Aile kazancından daha fazla kazananların, daha az vergi ödemesinden
 Ödenen vergilerin doğru yerlere harcanmadığından
 Diğer (belirtiniz)

S3- Duyduğunuz vergi adlarını işaretleyiniz?(Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)

- Gelir Vergisi Kurumlar Vergisi Katma Değer Vergisi
 Özel Tüketim Vergisi Çevre Temizlik Vergisi Emlak Vergisi
 Motorlu Taşıtlar Vergisi Damga Vergisi Diğer(belirtiniz).....

	Size uygun olan bölüme (x) işareti koyunuz	Tamamen Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
	ÖĞRENCİLERİN VERGİYE BAKIŞI					
1	Türk vergi sistemi çok karmaşıktır.	1	2	3	4	5
2	Türkiye’de vergi yükü çok yüksektir.	1	2	3	4	5
3	Türkiye’de vergi oranları çok yüksektir.	1	2	3	4	5
4	Türk vergi sisteminin adil olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
5	Türkiye’de vergi denetimleri yeterlidir.	1	2	3	4	5
6	Türkiye’de vergi cezaları çok yetersizdir.	1	2	3	4	5
7	Devlet vatandaşlarını cezalandırmak için vergi toplar.	1	2	3	4	5
8	Devlet daha iyi hizmetler sunabilmek için vergi toplar.	1	2	3	4	5
9	Devlet daha iyi bir gelecek için vergi toplar	1	2	3	4	5
10	Türkiye’de toplanan vergi gelirlerinin etkin olarak kullanıldığını düşünüyorum	1	2	3	4	5
11	Türkiye’de vergi kanunlarının anlaşılması zordur.	1	2	3	4	5
12	Türkiye’de vergiler adaletli bir şekilde toplanmaktadır	1	2	3	4	5
13	Ödediğim vergiler ile ilgili yeterli bilgiye sahibim	1	2	3	4	5
14	Vergi mevzuatı anlaşılır bir şekilde hazırlanmıştır.	1	2	3	4	5
	ÖĞRENCİLERİN VERGİ BİLİNCİ					
1	Vergi bir vatandaşlık görevidir	1	2	3	4	5
2	Vergi insanlar üzerinde bir yükür.	1	2	3	4	5

3	Vergi zorunlu olarak ve karşılıksız yapılan bir ödemedir.	1	2	3	4	5
4	Vergi veriyor olmak bana vatandaş olarak devletten hesap sorma hakkını verir	1	2	3	4	5
5	Vergi ödemek her vatandaşın ahlaki bir görevidir	1	2	3	4	5
6	Vergi ödemek her vatandaşın kanuni bir görevidir	1	2	3	4	5
7	Vergisini ödemeyen biri kurnazdır.	1	2	3	4	5
8	Vergisini ödemeyen biri dürüştür.	1	2	3	4	5
9	Vergisini ödemeyen biri hırsızdır.	1	2	3	4	5
10	Ödediğim vergilerin nerelere harcandığını bilmem, vergi ödememi olumlu yönde etkiler.	1	2	3	4	5
11	Vergi kaçırmak günahdır.	1	2	3	4	5
12	Vergi kaçırınlar, diğer insanların vergi bilincini zedeler.	1	2	3	4	5
13	Vergi kaçırmak hırsızlık gibidir.	1	2	3	4	5
14	Kendime ait iş yerim olursa daha az vergi ödemek isterim.	1	2	3	4	5
15	Fırsatını bulursam hiçbir vergiyi ödemem.	1	2	3	4	5
16	Gelecek endişesi vergi kaçırmak için geçerli bir sebeptir.	1	2	3	4	5
17	Vergi kaçırın biri çevremde ayıplanır	1	2	3	4	5
18	Vergi kaçırdığım duyulursa çok utanırım	1	2	3	4	5
19	Topluma karşı sorumluluğu olan biri vergisini tam olarak ödemelidir.	1	2	3	4	5
20	Vergisini tam ödeyen biri kendini huzurlu hisseder.	1	2	3	4	5
15	Vergisini tam ödeyen biri ekonomik sıkıntı çeker.	1	2	3	4	5
16	Vergisini tam ödeyen birinin saygınlığı artar.	1	2	3	4	5
17	Ödenen vergilerin topluma bir hizmet olarak geri döndüğünü düşünmekteyim	1	2	3	4	5
18	Yanlış vergi politikaları yüzünden insanlar vergi kaçırıyor ya da vergiyi ödemek istemiyor	1	2	3	4	5
19	Vergi bilinci yetersiz olduğu için vergi kaçırma artmaktadır	1	2	3	4	5
20	Vergi ahlaki yetersiz olduğu için vergi kaçırma artmaktadır	1	2	3	4	5
21	Vergi denetimi yetersiz olduğu için vergi kaçırma artmaktadır	1	2	3	4	5
22	Toplumun eğitimi seviyesinin yükseltilmesi vergi bilincini artırır.	1	2	3	4	5
23	Vergi bilincinin artması genç yaşlarda verilecek eğitimler ile sağlanabilir.	1	2	3	4	5
24	Vergi bilinci medya yayın organı reklamlarıyla artırılabilir.	1	2	3	4	5
25	Vergi bilinci aile içi eğitim ile sağlanabilir.	1	2	3	4	5
26	Vergi bilinci cadde ve sokaklara konulan billboard ilanlarıyla artırılabilir.	1	2	3	4	5
27	Kişi başına düşen milli gelir seviyesinin artırılması ile vergi bilinci artar.	1	2	3	4	5
28	Vergi bilinci vergi oranlarının düşürülmesiyle artar.	1	2	3	4	5
29	Bulduğum bölgede herkes vergisini tam olarak ödemektedir	1	2	3	4	5
30	Toplanan vergilerin devlet tarafından doğru yerlere harcandığına inanıyorum	1	2	3	4	5
31	Vergimi düzenli ödemek yerine vergi aflarından yararlanmayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
31	Para kazanmaya başlayınca vergimi tam olarak ödemek isterim.	1	2	3	4	5
33	Üniversitede okumam alışverişlerde fiş/fatura alma	1	2	3	4	5

	alışkanlığını geliştirmiştir.					
34	Vergimi zamanında öderim.	1	2	3	4	5
35	Ülkemizde vergi bilincinin tam olarak yerleştiğine inanıyorum.	1	2	3	4	5
	ÖĞRENCİLERDE DEVLET ALGISI	Tamamen Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Devlet benim için kutsaldır	1	2	3	4	5
2	Devletin sağladığı tüm imkanlardan (Eğitim, Sağlık, Güvenlik) eşit faydalandığımı düşünüyorum ve bu yüzden vergimi eksiksiz ödemek isterim.	1	2	3	4	5
3	Toplumda bana ayrımcılık yapıldığını düşünürsem vergimi ödemem.	1	2	3	4	5
4	Vergi devlete duyulan bağlılığın bir göstergesidir.	1	2	3	4	5
5	Ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmam devlete olan bağlılığımı zedeler	1	2	3	4	5
6	Ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmam devlete vergi ödememi engeller	1	2	3	4	5
7	Vergi konusunda sorumluluğumu yerine getirmeme rağmen devletim sorumluluklarını yerine getirmiyor	1	2	3	4	5
8	Devletin varlığı için vergi ödenmelidir.	1	2	3	4	5
9	Yolsuzluk haberleri bireylerde vergi bilincini zedeler ve ödeme eğilimini azaltır.	1	2	3	4	5
10	Mevcut iktidarın vergi politikalarını beğeniyorum.	1	2	3	4	5
11	“Devletin malı deniz...” sözü vergi ödeme isteğimi azaltır.	1	2	3	4	5

Ankete İlişkin Önerileriniz ve İstekleriniz:.....

ÖZGEÇMİŞ

1988 yılı Temmuz ayında dünyaya gelen Can İlker KARACAN, ilk ve orta öğrenimini Geyve İlköğretim Okulunda bitirdikten sonra lise tahsilini Sakarya Anadolu Lisesinde tamamlamış ve 2010 yılında Sakarya Üniversitesi Maliye bölümünden mezun olmuştur. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Maliye Bölümünde Yüksek Lisans öğrenciliği devam etmektedir.